

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Nina Drobnjak

Religija in popularna kultura: primer knjig in filmov o Harryju Potterju

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Nina Drobnjak

Mentor: izr. prof. dr. Aleš Črnič

Religija in popularna kultura: primer knjig in filmov o Harryju Potterju

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

Religija in popularna kultura: primer knjig in filmov o Harryju Potterju

Skozi stoletja so se zgodile velike spremembe v družbenem položaju in pomenu religije v svetu. Položaj religije v sodobnem svetu je drugačen, spremenile so se povezave religije z družbenim in individualnim življenjem. Religija danes v svetu zavzema različne oblike in se v vsakdanjem življenju pojavi na nepredvidljivih mestih. Lahko združuje elemente več religij, je merljiva brez večjih težav, saj so njene oblike širše prepoznane, ali pa se opazovalcem predstavlja kot zapleten pojav, katerega pomen mora biti šele izpogajan. Prav zaradi tega je razumevanje interakcije med religijo in popularno kulturo v svetu, prepletenem z množičnimi mediji, bistvenega pomena, če želimo razumeti, kako religija deluje in kje je njeno mesto v sodobni družbi. Ko opazujemo, na kakšne načine se ti dve področji prepletata, dobimo vpogled v religijo, ki je precej drugačna od tiste, ko se preučuje religijske institucije, svete tekste ali formalno teologijo. Preučevanje religije skozi popularno kulturo nam pomaga razumeti več o razširjeni percepciji religije in o vlogi, ki jo religija igra v vsakdanjih življenjih ljudi. Religija in popularna kultura se med seboj prepletata na vsaj štiri različne načine in sicer religija v popularni kulturi, popularna kultura v religiji, popularna kultura kot religija, religija in popularna kultura v medsebojnem dialogu. V knjigah in filmih o Harryju Potterju lahko opazimo vsaj tri načine prepletanja religije in popularne kulture, prevladujoč način prepletanja pa je religija in popularna kultura v dialogu. Analiza tega prepletanja nam pokaže, kako ima religija še vedno pomembno mesto v sodobni družbi in kako vpliva na življenja ljudi.

Ključne besede: religija in sodobna družba, popularna kultura, interakcija med religijo in popularno kulturo, Harry Potter

Religion and popular culture: Harry Potter book and movies

Through the centuries there were big changes in the social position of religion and in the meaning of religion in the world. The position of religion in the modern world is different than it was in the past. The relation between religion and social life is different and so is the relation between religion and individual life. Today religion can be found in unexpected places and in different forms. Religion can encompass the elements of variety of religions and can be measured without problems but on the other hand it can also be a phenomenon that is hard to define and analyze. So is the understanding religion's interactions with popular culture in the mass mediated world crucial if we are to understand how religion functions and find its place in contemporary society. Approaching the study of religion through popular culture can help us learn more about widespread perceptions of religion, and the role religion plays in the everyday lives of people. Looking at the various ways religion and popular culture interact with one another provides a way to reflect on religion which is quite different from studying religious institutions, their scriptures, and their formal theologians. The analysis of popular culture also can provide insights about how religions change and are changed by the cultures that surround them. Religion and popular culture relate to each other in at least four different ways: religion in popular culture, popular culture in religion, popular culture as religion, religion and popular culture in dialogue. In the Harry Potter books and movies there are three ways of this interaction, the dominant being religion and popular culture in dialogue. The analysis of the interaction shows us that religion still holds the important part in modern world and in people's lives.

Key words: religion and the contemporary society, popular culture, interaction between religion and popular culture, Harry Potter

1	UVOD	6
2	RELIGIJA IN POPULARNA KULTURA	8
2.1	RELIGIJA IN SODOBNA DRUŽBA.....	8
2.1.1	Religija	8
2.1.2	Religija v sodobnem svetu.....	12
2.2	POPULARNA KULTURA	19
2.3	RELIGIJA IN POPULARNA KULTURA V INTERAKCIJI.....	26
2.3.1	Religija v popularni kulturi.....	28
2.3.2	Popularna kultura v religiji	30
2.3.3	Popularna kultura kot religija	31
2.3.4	Religija in popularna kultura v dialogu	32
3	ŠTUDIJA PRIMERA: HARRY POTTER.....	35
3.1	HARRY POTTER	35
3.1.1	Kratek povzetek zgodbe	36
3.2	HARRY POTTER IN RELIGIJA.....	40
3.2.1	RELIGIJSKI ODZIVI NA DELA O HARRYJU POTTERJU.....	41
3.2.1.1	Fantazija : realnost	42
3.2.1.2	Dobro : zlo	50
3.2.1.3	Sekularno : religijsko.....	53
3.2.1.4	Poskusi cenzure knjig.....	61
3.2.2	RELIGIJA V DELIH O HARRYJU POTTERJU.....	66
3.2.3	HARRY POTTER KOT RELIGIJA?	74
3.2.3.1	Spletne strani.....	75
3.2.3.2	Podcasti	76
3.2.3.3	Konvencije	77
3.2.3.4	Igranje vlog	78
4	SKLEP	78

5	ZAKLJUČEK.....	81
6	LITERATURA.....	88

1 UVOD

Tema magistrskega dela bo obravnavala religijo in popularno kulturo ter njuno medsebojno povezovanje in prepletanje. Pojav, ki ga bom opazovala, bo torej interakcija med religijo in popularno kulturo. Zanimalo me bo, na kakšne načine se ta dva, že sama po sebi kompleksna pojava, prepletata. Religija in popularna kultura se lahko prepletata na več načinov. David Forbes (2005) pravi, da obstajajo vsaj štirje načini tega prepletanja: religija v popularni kulturi, popularna kultura v religiji, popularna kultura kot religija in religija in popularna kultura v medsebojnem dialogu.

Teoretične in konceptualne razmisleke bom nadalje preverjala tudi na konkretnem primeru, in sicer na knjigah in filmih o Harryju Potterju. Odkar je bila objavljena prva knjiga avtorice J. K. Rowling, Harry Potter in kamen modrosti, je serija knjig zavzela svet. Prodanih je bilo več kot 400 milijonov izvodov knjig, prevedene pa so bile v 67 jezikov. Če v obravnavo vključimo še filme, je številka tistih, ki so seznanjeni z zgodbo o Harryju Potterju, še toliko večja. Dela o Harryju Potterju lahko tako uvrstimo v eno od definicij popularne kulture, ki jo ponudi John Storey (2006, 16) in pravi, da je popularna kultura preprosto tista kultura, ki uživa veliko naklonjenost, oziroma jo ceni veliko število ljudi.

Zaradi tako velike dostopnosti knjig ni presenetljivo, da so knjige in filmi sprožili tudi razne debate in razprave. Ena od njih se dotika tudi religijskih razsežnosti popkulturnega fenomena Harryja Potterja. Knjige in filmi so med drugim sprožili razburjenje med nekaterimi krščanskimi skupnostmi. (Wagner 2003) V magistrski nalogi bom analizirala kontroverze, ki so se oblikovale okrog del o Harryju Potterju. Najprej bom preverila, če dela o Harryju Potterju res vsebujejo določene religijske elemente, kot trdijo nekateri (Gemmill, Nexon 2006, 87), ukvarjala pa se bom tudi z odzivi, ki jih je knjiga sprožila pri religijskih institucijah, religijskih gibanjih, religijskih šolah in podobno. Zanimal me bo družbosloven kontekst teh kontroverz, saj ne bom samo opisala odzivov na knjige in filme o Harryju Potterju, ampak bom poskušala tudi ugotoviti, zakaj so dela o Harryju Potterju postala kontroverzna.

Religija in popularna kultura imata velik vpliv na ljudi, in prav zaradi pomembnosti obeh fenomenov je tema relevantna. Religija v sodobnem svetu zavzema različne oblike. Kot pravi Nancy Ammerman, se lahko religija v vsakdanjem življenju pojavi na nepredvidljivih mestih.

Lahko združuje elemente iz več religij, lahko je merljiva brez večjih težav, ker so njene oblike širše prepoznane, lahko pa se opazovalcem predstavlja kot zapleten problem, katerega pomen mora šele biti izpogajan. (Ammerman 2007, 11) Tudi prepletanje religije s popularno kulturo prinaša nove možnosti in oblike, prav tako pride tudi do določenih konfliktov in razprav v povezavi z religijo in popularno kulturo, odpirajo se vprašanja, kot sta na primer vprašanje cenzure in vprašanje spoštovanja religije. Kot kulturologinjo me popularna kultura posebej zanima, saj je od vedno deležna mnogih raziskav, prav tako religija, ki ima močan vpliv na ljudi in družbo.

Cilj magistrskega dela je ponovno preveriti vsebine in relacije pojmov religije in popularne kulture, opisati in pojasniti ter razumeti interakcijo med religijo in popularno kulturo v vseh njenih oblikah. Cilj magistrskega dela je poiskati primere iz teorije v praksi in prenesti spoznanja iz teoretičnega dela na primer popularnih del o Harryju Potterju. Poleg tega je cilj dela tudi spoznati, kakšno vlogo ima dandanes religija v sodobni družbi, to pa bo mogoče odkriti prav s preučevanjem religije in popularne kulture ter s pomočjo primerov knjig in filmov o Harryju Potterju.

Pomen predlaganega magistrskega dela je v tem, da pokaže, kako se lahko tudi v lahkotnejših tematikah skrivajo problemi, ki zadevajo družbo samo in da se lahko tudi iz nenevarne popularne kulture razvijejo razprave in vprašanja, ki kažejo na resnejše probleme v družbi. Preučevanje popularne kulture, v mojem primeru v povezavi z religijo, nam odpira pogled na stanje religije v sodobni družbi.

Raziskovalna vprašanja, ki sem si jih zastavila so:

- 1) Zakaj hočejo kritiki knjig in filmov o Harryju Potterju prepovedati otrokom, da bi brali ali gledali filme o Harryju Potterju?
- 2) Ali dela o Harryju Potterju vsebujejo religijske elemente?
- 3) Ali lahko v popularnosti knjig in filmov o Harryju Potterju najdemo določene elemente religije?

2 RELIGIJA IN POPULARNA KULTURA

Na eni strani imamo religijo, na drugi pa popularno kulturo. Na prvi pogled tako različna pojava se prepletata na načine, ki se nam brez predhodne poglobitve zdijo nemogoči. Še posebej če imamo pred seboj samo definicije religije in popularne kulture. Toda ko natančneje pogledamo, vidimo, da ta dva pojava sploh nista ločeni enoti in sta čedalje večkrat v interakciji. To interakcijo bom opisala v nadaljevanju, še prej pa se bom ustavila pri vsakem pojavu posebej. Najprej pri religiji v sodobni družbi, nato še pri popularni kulturi.

2.1 RELIGIJA IN SODOBNA DRUŽBA

2.1.1 Religija

Preden se osredotočim na religijo v sodobni družbi, se bom najprej posvetila religiji sami. Za nadaljnje razumevanje se mi zdi pomembno, da se ustavimo pri definiciji religije.

Zavedati se moramo, da je pojem religija izredno širok in z eno preprosto definicijo je skoraj nemogoče zaobjeti celoten vidik tega sociološkega fenomena, ki bi hkrati vključeval vse različne oblike človekovega doživljanja vere. Slovar Slovenskega knjižnega jezika religijo opiše kot zavest o obstoju boga, nadnaravnih sil, je vera, verovanje in se kaže v različnih oblikah; religija je sistem naukov, norm, vrednot in dejanj, obredov, v katerih se ta zavest kaže; je nazor, prepričanje, ki velja kot najvišja, najpomembnejša vrednota (SSKJ). Po mnenju Smrketa je religija, poenostavljeno rečeno, objektiven pojav, pojav družbene strukture in zavesti v preteklosti in sedanjosti. Je verovanje v nekaj nadnaravnega, v duhovna bitja, je pogled na stvarnost sveta, je svet in ena od razlag stvarnosti sveta. (Smrke 2000, 8)

Družboslovni pristopi k definiranju religije stremijo k oblikovanju takšne definicije, ki bo zajela kar najširši krog religijskih pojavnih oblik, hkrati pa iz preučevanja izključila tiste pojave, ki so po nekaterih svojih značilnostih podobni religiji, pa vendar to niso. Pri teoretskem opredeljevanju religije se v grobem loči dva osnovna pristopa, in sicer vsebinske in funkcionalne definicije.

Vsebinske (substancialne) definicije poskušajo opredeliti, kaj religija je, kateri so elementi, ki ločijo religijske od nereligijskih kategorij. Glavna prednost vsebinskih definicij religije je ta, da so bolj specifične od funkcionalnih, bolj eksplicitne glede vsebine religije. So ožje, praviloma ekskluzivistične in omogočajo jasnejše ločevanje religijskih od nereligijskih pojavov. Vsebinske definicije temeljijo na zahodnem, krščanskem pogledu na svet in so zato

bližje »zdravorazumskim« definicijam religije. Mnoge druge, nekrščanske kulture, pa religijo pojmujejo precej drugače, zato je potrebno določiti, katere so tiste temeljne sestavine religije, ki naj jih kot splošne iščemo tudi v drugih, nekrščanskih religijah. Zato vsebinske definicije uporabljajo dodaten kriterij, in sicer poseben odnos ljudi do sveta bogov in nadnaravnega, ki je odnos strahospoštovanja in se izraža v žrtvovanju in čaščenju. Črnič pa opozarja, da problem definiranja religije s tem ni rešen. Navede primer, ko nastopi težava z obravnavanjem theravada budizma, ki v svojem bistvu ne pozna vere v boga in dušo, kljub temu pa bi ji zaradi celovitega pojmovanja in usmerjanja človeka k »poslednjemu cilju«, izstopu iz kroga nenehnih rojstev in odrešitev k nirvani, težko oporekli status religije. Rešitev se je ponudila z uvedbo kategorije svetega, ki jo je v okviru sociološke tradicije vpeljal Durkheim. Kategorija svetega se nanaša na področje, ki ga skupina vernikov določi za posvečenega in ga kot takega loči od profanega ter ga s posebnimi obredi in pravili zaščiti. (Durkheim v Črnič 2001, 1009) Durkheim religijo definira kot »celovit sistem verovanj in opravil (praks), ki se nanaša na (od drugih stvari ločene in prepovedane) svete objekte in ljudi združuje v moralno skupnost – cerkev«. (Durkheim v Črnič 2001, 1009)

Vidimo, da Durkheim religijo razume kot odnos do svetih stvari, ki združujejo ljudi v moralno skupnost – Cerkev. Aleš Črnič tako ugotavlja, da če zanemarimo pojem cerkev, dobimo še zmeraj uporabno definicijo, ki vsebuje štiri glavne sociološke komponente: religijo sestavljajo verovanja, prakse – rituali, sveto in skupnost ali socialna organizacija ljudi, ki jih združuje religijska tradicija. Vsaka religija vsebuje sistem verovanj o svetu, ki določajo človekov »poslednji smisel« in področje svetega, ki zahteva odnos strahospoštovanja in je zaščiten s tabuji. Običajno religija ponuja odgovore na osrednja vprašanja o smislu življenja, o kozmogoniji, pa tudi tolažbo pri trpljenju in neizbežnosti smrti. Temeljne »resnice« religija utemeljuje in utrjuje z ritualno prakso, ki največkrat podpira in vzdržuje obstoječi družbeni red ter hkrati združuje posameznike v neko skupnost. Ritualni vključujejo religijske festivale, obrede prehoda (rojstva, poroke, pogrebi) in podobne dejavnosti, ki simbolno povezujejo duhovni in materialni svet.

Vsebinske definicije so primerne za preučevanje religij v relativno stabilnih družbah, težave pa nastopijo pri analizi religijskih sprememb, saj je težko poiskati vsebinsko definicijo, ki bi trajno veljala v družbah, ki se stalno, včasih precej hitro spreminjajo. Prednost vsebinskih definicij pa je njihova specifičnost in zato uporabnost pri empiričnem preučevanju religij, obenem pa je njihova slabost v vezanosti na zgodovinsko in kulturno okolje in s tem povezane

težave pri preučevanju religijskih sprememb in nekrščanskih religijskih oblik. Funkcionalne definicije religije določajo glede na funkcijo, ki jo ima za posameznika in družbo, zanje je značilen tudi bolj inkluzivističen pristop. Najbolj znani družbeni funkciji religije sta integracijska in kompenzacijska funkcija. Durkheim v svoji klasični sociološki definiciji religije razume kot dejavnik, ki povezuje posameznike v skupnost, ki jo imenuje cerkev. To je integracijska funkcija religije, ki s svojimi predstavami, vrednotami, obredi, simboli, itd. integrira, povezuje ljudi v duhovno in moralno skupnost. Kompenzacijsko funkcijo dobro ponazarja Marxova oznaka religije kot »opij ljudstva«, saj ta kot opij učinkuje s predstavami o drugem, pravem, novem svetu nebeškega ali božjega kraljestva ali pa tudi prave, notranje, duhovne stvarnosti nasproti sicer nevzdržni zunanji, materialni, družbeni stvarnosti. Hkrati religija običajno legitimizira, upravičuje in utrjuje obstoječi družbeni red, in to je legitimacijska funkcija. Poleg vsega tega pa religija tudi osmišlja človekovo delovanje in življenje nasploh. Religija je lahko vse, kar daje smisel.

Funkcionalne definicije običajno vsebujejo večino elementov vsebinskih definicij religije, praviloma pa so še veliko širše. Tako lahko funkcionalen pristop med religije uvršča tudi nekatere pojave, ki jih vsebinske ne. Taki pojavi so na primer razne ideologije, nacionalizmi, celo ateizem, marksizem in podobni pojavi. V sodobnih družbah sekularni rituali, kot so na primer politične kampanje, televizijski oglasi, rock koncerti in olimpijske igre, nosijo mnogo funkcij, ki jih je že Durkheim definirjal kot religiozne, saj promovirajo družbeno solidarnost in pomagajo pri procesu konstrukcije kolektivne identitete.

Glavna prednost funkcionalnih definicij pred vsebinskimi je njihova uporabnost pri preučevanju medkulturnih, transzgodovinskih in spreminjajočih se elementov religije. Ravno zaradi tega pa jih je težje uporabljati pri empiričnih raziskavah, ki zahtevajo čiste, kvantifikabilne definicije. (Črnič 2001, 1010–1011)

Iz vsega povedanega vidimo, da imata oba pristopa očitne slabosti, zato v zadnjem času v družboslovnem raziskovanju vse bolj prevladujejo različne »odprte« definicije. Odprte definicije bolj ali manj izhajajo iz pojmovanja avstrijskega filozofa Ludwiga Wittgensteina, ki je trdil, da nimajo vsi objekti oziroma pojavi, ki nastopajo pod istim imenom, skupnega bistva. V resnici so povezani s kompleksno mrežo podobnosti. Kot primer navede igre – kako določiti bistvo igre? Wittgenstein pravi, da igre niso povezane z nekim skupnim bistvom, ampak jih povezuje kompleksna mreža podobnosti, tj. družinskih podobnosti. Nobena

posamična lastnost iz mreže družinskih podobnosti oziroma lastnosti ni nujna sestavina posamične igre, nobena igra ne vsebuje vseh lastnosti iger. Mnogi avtorji to Wittgensteinovo ugotovitev aplicirajo na religijo in ugotavljajo, da ni mogoče določiti bistva religije ali neke skupne značilnosti, ki bi veljala za vsako religijo in nobena religija tudi ne vsebuje vseh (družinskih) lastnosti religij. Edwards pravi, da moramo religijo šteti za pojav z zabrisanimi robovi in navede nekaj najpogostejših družinskih lastnosti religije oziroma religij:

- verovanje v nadnaravna ali superiorna bitja;
- kompleksen pogled na svet, ki vsebuje razlago smisla človekovega življenja;
- vera v posmrtno življenje;
- moralni kodeks;
- verovanje, da ta moralni kodeks sankcionira superiorno bitje ali bitja;
- upoštevanje vprašanja zla (v svetu);
- teodiceja kot vprašanje smiselnosti trpljenja;
- molitev in rituali;
- sveti objekti in mesta;
- razodete resnice oziroma resnice, ki se jih šteje za razodete;
- izkustva, kot npr. misticizem in strahospoštovanje;
- globoka in intenzivna skrb za nekaj;
- institucionalizirano družbeno deleženje nekaterih naštetih lastnosti itd.

Nekatere religije imajo manj, nekatere več navedenih družinskih lastnosti. (Smrke 2000, 28–29)

Na podobno odprt način religijo opredeljuje tudi pristop, ki temelji na pojavnih razsežnostih, skozi katere se pojavljajo, oz. kažejo religije. Večina religij se izraža skozi mite, obrede in različne ceremonije, verovanja, simbole, svete tekste in podobno. Tak pristop so natančneje razdelali predvsem Stark, Glock ter Smart. Religijo so definirali na podlagi sledečih pojavnih razsežnosti religije: izkustveno-emocionalna razsežnost, narativna ali mitska, doktrinarna ali filozofska, etično-legalistična, praktično-ritualna, socialno-institucionalna, materialna in posledična pojavnost razsežnost.

Črnič opozarja, da šele takšni odprti pristopi omogočajo analizo in razumevanje sodobnih, dinamičnih religijskih oblik. Religija je izjemno kompleksen in raznolik fenomen, ki ga je

nujno preučevati iz različnih zornih kotov, zato je mogoče razviti tudi širok spekter različnih legitimnih definicij religije. In zato so tudi zahteve po univerzalno veljavni definiciji religije, ki bi veljala za vse čase in v vseh kulturah, nerealne. (Črnič 2001, 1013)

2.1.2 Religija v sodobnem svetu

Skozi stoletja so se zgodile velike spremembe v družbenem položaju in pomenu religije v svetu. Zdi se, da ni nobena država ostala imuna na te spremembe. Položaj religije v sodobnem svetu je drugačen, spremenile so se povezave religije z družbenim in individualnim življenjem. Da so pojasnili spremembe, ki so se zgodile v družbi, so sociologi uporabljali sekularizacijsko tezo. Izraz sekularizacija se je v zadnjih desetletjih uveljavil kot oznaka za celoto procesov in učinkov modernizacije na religijskem področju kot reprezentant pojma modernizacije družbe na področju religije in religioznega. Z izrazom sekularizacija naj bi pokrivali spremembe, ki so nastale v moderni družbi z ozirom na religijo.

Tako široko uporabljen izraz, kot je sekularizacija, poraja množstvo poudarkov in vsebin. Razumevanje in predstavljanje pojma je v intenzivni korelaciji do razmerja med moderno družbo in religijo. Najsplošnejšo ter najenostavnejšo opredelitev pojma je podal Wilson, ki pravi, da gre pri sekularizaciji za proces zmanjševanja družbenega pomena religije, religioznega mišljenja, prakse in institucij. Bolj razčlenjeno opredelitev pojma oziroma opis, za kaj in za kakšne procese naj bi pri sekularizaciji pravzaprav šlo, pa sta podala Flere in Kerševan:

1. zmanjševanje ali celo izginjanje nekdanjega odločilnega vpliva religioznih institucij;
2. zmanjševanje navezanosti posameznika na cerkve in verske skupnosti;
3. izrecno zavračanje oziroma nesprejemanje tradicionalnih verskih predstav in naukov;
4. spreminjanje samih Cerkev oziroma spremembe znotraj Cerkev, v smislu prilagajanja vsebine in načina delovanja drugim institucijam in opuščanja posebnih religioznih dejavnosti. (Flere in Kerševan 1995, 122, 123–125)

S tem, ko poskušamo razumeti spremembe religije v družbi, dobimo vpogled tudi v moderno družbo. Interpretacije družbenih sprememb nakazujejo velike spremembe v naravi in prostoru religije, kar pa še ne pomeni nujno upada religije. Kar poudarjajo, pa so spremembe v sami instituciji religije kot tudi v politiki, na delu, v družini in na drugih področjih družbenega

življenja. (McGuire 1992, 251) Ključni karakteristiki sekulariziranih družb sta tako diferenciacija in avtonomizacija družbenih sfer (področij, polj, institucij) v razvoju moderne družbe in samozavest sodobnega, avtonomnega posameznika kot značilnost teh družb. Sekularizirana (moderna) družba je družba s tema dvema značilnostma. Sekularizirana religija je tista, ki k temu prispeva ali to že kot dano dejstvo upošteva.

Posledica diferenciacije in avtonomizacije družbenih tvorb naj bi bila spremenjen položaj in spremenjena samozavest posameznika. Posameznik v modernih družbah stoji nasproti čedalje številnejšim in čedalje bolj raznovrstnim področjem, institucijam, vlogam in položajem. Čeprav so nekateri položaji še taki, da se vanje rodi, je posameznikov položaj in življenjepis čedalje manj določen z rojstvom, čedalje bolj pa je odvisen od njegove odločitve, izbire in zmožnosti vključitve oziroma participacije. (Flere in Kerševan 1995, 132)

Luckmann je v okviru novejšje sociologije religije prvi jasno prikazal zvezo med moderno družbeno strukturo (z njeno funkcionalno diferenciacijo), novim načinom obstoja religije (kot privatne, nevidne religije) in njeno glavno temo (avtonomnim posameznikom). Pokazal je na nujnost in možnost nove družbene oblike oziroma načina obstoja religije, umeščene v posameznikovo privatno sfero in njegov prosti čas. (Luckmann v Flere in Kerševan 1995, 134) Tu večina posameznikov najlažje išče svojo osebno identiteto, njen najbolj osebni del, svoj osebni smisel. Privatna sfera z dejavnostmi prostega časa postane za take – moderne – posameznike »sfera zadnjega pomena«, čas in prostor »nevidne religije«. Svobodna izbira, graditev lastne biografije, selektiven in celo potrošniški odnos tudi do religioznih institucij (in njihovih ponudb) kot izraz in način uveljavljanja sekularizacije, je hkrati izhodišče novega načina obstoja religioznega. (Flere in Kerševan 1995, 134–135)

Sredi 20. stoletja so nekateri teoretiki napovedovali, da bodo nekatere religijske tradicije izginile, medtem ko bodo funkcije religije ostale v množici vrednosti in pomenov, ki proizvajajo družbene institucije. To idejo je prvi razvijal Parsons (1951, 1964), sledila sta še Bellah (1963) in Luckmann (1967). (Ammerman 2007, 4) Toda že v drugi polovici sedemdesetih let, še bolj pa v osemdesetih letih so bila v sociologiji religije deležna pozornosti dogajanja, ki naj bi govorila proti ocenam o dokončni sekulariziranosti sodobnih družb. Pričala naj bi, da se na religioznem področju začenja dogajati nekaj, kar naj bi bilo v nasprotju z dotedanjimi sekularizacijskimi procesi. Namesto govora o sekularizaciji srečamo teze o revitalizaciji religije v sodobnih družbah. Dogajanja in procesi, ki naj bi kazali na

revitalizacijo religije, so vztrajnost ljudske religioznosti, kazalci naraščanja religioznosti v osemdesetih letih, pojav novih religijskih gibanj (NRG) in »nove religioznosti« ter izrazi nove politizacije religije (pojav civilne religije, religiozni fundamentalizem).

Izraz ljudska religioznost je že star in je v slovenščini usmerjal pozornost k dvema vrstama religioznih pojavov, in sicer na tako imenovana ljudska verovanja v tradicionalnih, kmečkih in vaških okoljih, s predkrščanskimi vsebinami in oblikami (ali z njihovim velikim deležem), ki so živela in bila prakticirana med ljudmi izven cerkve in cerkvene religije in na ljudske pobožnosti, ki jih je uvedla in vodila katoliška cerkev v posameznih obdobjih in okoljih mimo svoje osnovne in univerzalne liturgije. Uvedla jih je s ciljem, da se približa »preprostim vernikom« in njihovim religioznim potrebam. V raziskavah in razpravah, ki so bile na vrhuncu v sedemdesetih in osemdesetih letih, so sociologi ugotavljali, da ljudska religioznost v tem smislu obstaja tudi v modernih okoljih in časih, poleg tega pa ima spričo manjšega vpliva Cerkev na vernike celo večje možnosti kot v preteklosti. Brez povezave s Cerkvijo pa obstaja tudi v modernih okoljih množično razširjena magična, okultna, vedeževalska in podobna praksa. Ker gre za sceno, ki je vsaj v zahodni družbi skrita in nejavna, tudi nepriznana, so številke o njej v različnih deželah različne in nezanesljive, toda vsaj nekatere dovolj trdne in zgovorne. Sem sodijo tudi podatki o razširjenosti izjav o verovanju v usodo, čudeže, astrologijo in horoskope.

Nova religijska gibanja (v nadaljevanju NRG) so se pojavila na Zahodu v drugi polovici 20. stoletja. Opazna so bila, ker so se pojavila na novo v modernih, zahodnih sekulariziranih okoljih, najprej v ZDA, od tam pa so se širila v zahodno Evropo in to v velemestna okolja, pretežno med srednje sloje in še posebej mladino. Opazna so bila zaradi svoje poudarjene drugačnosti, ki je bila zlasti vidna pri gibanjih azijskega izvora (na primer Hare Krišna že s svojimi oblačili), pa tudi zato, ker so pogosto povzročala probleme in konflikte ali pa so bila njihova žrtev. V okolju, kjer je bila religioznost reducirana in privatizirana, kjer je bila nerazpoznavni del vsakdana in je bila tako rekoč le praznično obarvana, je še posebej vzbudila medijsko pozornost. (Barker v Flere in Kerševan 1995, 143)

NRG so po eni strani izraz nasprotovanja značilnostim, ki so običajno predstavljene kot moderne (delitev, diferenciacija, avtonomizacija družbenih sfer), oziroma so pripeljale do modernosti. Po drugi strani pa so NRG ujeta v okvire prav te moderne družbe in v njeno strukturo omogočene individualizacije/privatizacije religije. Flere in Kerševan se sprašujeta,

ali so NRG in drugi pojavi revitalizacije religije izraz moderne dobe, ali so izraz njenega konca; ali na religioznem področju uresničujejo posledice moderne družbe in so v tem smislu moderen oziroma postmoderen pojav ali so antimoderna reakcija kot znanilec zatona moderne družbe ali le en izraz ene od njenih kriznih obdobj? Možno je seveda eno in drugo.

Pojavi nove religioznosti in NRG so postavili pod vprašaj zlasti tezo o sekularizaciji kot zatonu svetega v moderni družbi. Pojav, ki ga bom sedaj opisala, pa problematizira tezo o sekularizaciji kot osamosvajanju različnih področji od religije, oziroma ki se postavlja nasproti religiji.

Sem naj bi sodil najprej pojav civilne religije v modernih družbah. Izraz civilna religija je v sociologijo vnesel Robert Bellah z razpravo o sodobni ameriški civilni religiji v 60. letih 20. stoletja. Civilna religija naj bi bila na specifičen način reducirana in selekcionirana religija; reducirana na tiste vsebine in oblike, ki legitimirajo temeljne družbene institucije, vrednote in norme neke družbe. Civilna religija integrira neko družbo, praviloma nacionalno državo. Njeni nosilci naj bi bile zato družbene in nacionalne institucije, njeni naslovniki pa naj bi bili ljudje kot državljani in pripadniki nacije.

Tako opredeljena civilna religija očitno vključuje neko dvojnost. Po eni strani se s tem izrazom zajema tiste minimalne in hkrati temeljne skupne, za vse sprejemljive in vsem potrebne, moralne vrednote in norme medsebojnega obnašanja med ljudmi, skupaj z religioznimi predstavami, rituali in simboli, ki te vrednote in norme legitimirajo in ki so sprejemljivi za vse ljudi določene družbe. Nekateri imajo že te temeljne vrednote in norme same za civilno religijo neke družbe, drugi vidijo civilno religijo predvsem v njihovem religioznem legitimiranju, navezavi na tako ali drugače pojmovano višjo, transcendentalno stvarnost oziroma boga. Na drugem polu je pojmovanje civilne religije kot sklopa predstav, ritualov in simbolov, ki integrirajo neko nacionalno skupnost s tem, da religiozno predstavljajo in uresničujejo identiteto, ki to skupnost v zavesti pripadnikov razlikuje od drugih.

Kakorkoli že, civilna religija predpostavlja, da so zgodovinsko oblikovane cerkvene religije (pa tudi NRG) tako univerzalne ali tako parcialne, hkrati pa tako avtonomne, da ne zmorejo opravljati omenjenih družbenih legitimacijskih in integracijskih funkcij. Za te funkcije se je zato uveljavil nov način obstoja religije, tj. civilna religija. Le ta ne nasprotuje obstoječim cerkvenim religijam in njihovim institucijam ter jih ne izključuje. Gre za nov način obstoja,

novo plast religioznega v modernih družbah. Njen nastanek narekuje opravljanje funkcij, ki so jih v predmodernih obdobjih opravljal državne cerkve, ali še prej narodne (plemenske, vladarske itd.) religije.

Lahko pa se problematiki civilne religije približamo tudi drugače. Znotraj polja civilne družbe in države, državne in nacionalne politike se tudi v modernih družbah pojavlja »religiozno«. Empirično so ti pojavi zelo različni in sodijo v različne vrste opredelitev religioznega: od absolutizacije, brezpogojnega sprejemanja določenih skupnih vrednot in norm, prek »uporabe boga« in religioznih simbolov v državnih oz. nacionalnih ustanovah in dejavnostih (z denarnim vred: »In God we trust« na ameriškem dolarju), prek učinkovanja družbenih, na primer nacionalnih ali revolucionarnih »mitov«, ritualov in simbolov, ki vzbujajo pri udeležencih (religiozna) občutja udeležnosti v nečem ločenem in vzvišenem – svetem, do izrecnega govora o svetem, od Boga izbranemu narodu in njegovem poslanstvu.

Če so nekateri pojavi civilne religije take vrste, da je v njih mogoče videti le neresno religiozno retoriko ali ceremonial, pa drugi pojavi zdržijo tudi strožje kriterije religioznosti bodisi z vidika funkcionalističnih bodisi substancialnih opredelitev. Slednje velja še posebej, če se vanje v večji meri neposredno vključujejo tudi cerkvene religiozne predstave, rituali in simboli.

Če se civilna religija dogaja mimo tradicionalnih cerkvenih religij, oziroma se le navezuje nanje (rezen v skrajnih primerih), pa je tako imenovani fundamentalizem nekaj, kar se dogaja znotraj njih. Fundamentalistična gibanja v sodobnih družbah so sicer lahko uperjena proti obstoječim Cerkvam in njihovim usmeritvam, toda obstajajo vendarle znotraj okvira tradicionalne religije. Še več, pomenijo zavestno opredelitev in delovanje za ponovno uveljavitev religije tako, kot naj bi bila osnovana, »fundirana« kot fundament celotnega družbenega in posameznikovega življenja. (Flere in Kerševan 1995, 132–150)

Religiozni fundamentalizem išče odgovore na vprašanja o vsakokratnem življenju, morali, politiki, tudi znanosti. Išče enako fundamentalno (absolutno) veljavne odgovore, kot so – za vernike – odgovori na temeljna religiozna vprašanja in tudi najde jih v istem fundamentu, istem temeljnem viru kot osnovna verska spoznanja: v svetih tekstih. Za fundamentalizem naj bi bilo značilno, da ne razlikuje ravni sporočil v svetih tekstih ali vsaj teži k takemu nerazlikovanju; bolj ali manj vse sprejema kot dobesedno resnično in obče veljavno. (Hemminger v Flere in Kerševan 1995, 150)

Vse te različne in različno uspešne fundamentalistične oblike ponovne politizacije in socializacije religije so nastale v modernih okoljih in v soočenju z njimi. Vse so v tem smislu pojavi modernega sveta, tudi če izrecno skušajo obnoviti tradicionalne avtoritete, vrednote, norme in odnose. Moderni so tudi v tem, da predpostavljajo zavestno izbiro, odločitev in opredelitev in ne spontano, nereflektirano obnavljanje tradicije. Moderna in netradicionalna so ta gibanja tudi po sredstvih, ki jih uporabljajo. Islamski fundamentalizem uporablja na primer tudi instrumente demokratične politike oziroma izražanja volje ljudi (na svobodnih in splošnih volitvah), ravno tako uspešno uporabljajo moderna propagandna sredstva. Fundamentalizem je »moderna antimodernizem«, obramba pred »brezbožnim in brezosebnim modernizmom« v imenu tradicije, ki se je še ni dotaknila zahodna razsvetljenska misel, toda z uporabo sredstev, ki so izšla iz tega sveta oziroma te misli. (Flere in Kerševan 1995, 152)

Danes bi bila prava beseda religioznosti (v množini). Če namenimo pozornost vsakdanjim izkušnjam, kmalu ugotovimo, da religija nikakor ni homogen pojem, ne za posameznika, ne za skupino. Teologi lahko trdijo, da je religijska identiteta ali članstvo resnično samo v primeru, če je edino in središčno za osebo, toda sociologi ne bi smeli imeti takega mnenja. Religija je danes beseda, ki bi jo morali uporabljati v množini. Religijske ideje in prakse so lahko prisotne tudi tam, kjer niso teološko čiste, niti družbeno izolirane.

Vsekakor pa pluralnost in heterogenost ne vodita do religijskega upada. Starejši modeli sekularizacije so predpostavljali, da bo obstoj več religijskih avtoritet zmanjšal moč vsaki od njih. Brez vseprisotnega skupnega svetega sveta naj bi bila religija podvržena kritičnim primerjavam, ki bi bistveno spremenile njeno bistvo. Zaradi tega je lahko tak »brikolaž« neodobravan s strani nekaterih religijskih tradicij in res lahko oslabi avtoriteto vsake izmed njih, toda to še ne pomeni, da oslabi tudi splošno prisotnost in vpliv religijskih in duhovnih faktorjev v individualnih življenjih ali v družbi kot v celoti.

Pluralizem ni ne plus ne minus, ni niti nosilec vitalnosti niti prinašalec pogube. Je enostavno del kulturnega sveta, v katerem ljudje živijo svoja življenja. Je svet, ki vključuje religijske realnosti, ki so stare in nove, močne in krhke, institucionalizirane in nepričakovane.

Opaža se, da religija ni ostala v privatni sferi, kakor so napovedali nekateri družbeni teoretiki. Ammermanova pravi, da kulturnih mitov o odsotnosti religije v javnem življenju ne smemo ignorirati, toda zdi se, da ne poskrbijo za pravo sliko, kako in kje vse lahko najdemo religijo. Pravi, da tudi kadar religija nima zakonite regulativne vloge, lahko prav tako dokazuje svojo

javno moč. (Ammerman 2007, 6, 8, 9) Jose Casanova je trdil, da ločitev cerkve od države ne pomeni še nujno, da religija nima več možnosti vplivati na javno politiko. »Religijske tradicije po celem svetu zavračajo sprejetje marginalne in privatizirane vloge, ki so jim jo rezervirale teorije modernosti in teorije o sekularizaciji.« (Casanova v Ammerman 2007, 9) Od voditeljev državljanskih pravic do protestnikov proti splavu, religijski voditelji imajo še naprej opazno vlogo v javnem življenju, tako v ZDA kot drugod po svetu. Religijske kongregacije in skupine s specifičnim namenom se aktivno mobilizirajo v politično dogajanje. Posamezniki pogosto povezujejo svoje politične preference z religijskimi agendami. Kot poudarja Casanova, moderna diferenciacija sfer – javno od zasebnega, država od cerkve – nobena sfera ne premore absolutne moči ene nad drugo in niti ne prepreči pretakanja idej in vplivov iz ene sfere v drugo. (Ammerman 2007, 9)

Misleci 19. stoletja (August Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim, Max Weber, Karl Marx in Sigmund Freud) so vsi verjeli, da bo religija postopoma izgubljala na pomenu in da z nastopom industrijske družbe ne bo več pomembna. Takega mnenja niso bili sami. Vse od razsvetljenstva dalje so vodilne osebe v filozofiji, antropologiji in psihologiji domnevale, da so teološka praznoverja, simbolični liturgični rituali in svete prakse produkti preteklosti in bodo v moderni družbi pozabljeni. Smrt religije je bila običajna modrost v družbenih vedah večino 20. stoletja. Sekularizacija je bila skupaj z birokratizacijo, racionalizacijo in urbanizacijo smatrana kot ključna zgodovinska revolucija, ki je preoblikovala srednjeveške agrarne skupnosti v moderne industrijske družbe. (Norris 2004, 3) V zadnjem desetletju pa je prav zaradi pojavov, ki sem jih opisala, postalo jasno, da temu ni tako in zato je sekularizacijska teza trenutno pod velikim izzivom. Tudi Peter Berger, eden najvidnejših zagovornikov sekularizacijske teze v 60-ih letih 20. stoletja, je spremenil svoje prvotne trditve. Leta 1999 je zapisal: »Danes je svet, z nekaterimi izjemami, še vedno močno religijski, kot je vedno bil. V nekaterih krajih pa še bolj kot nekoč. To pomeni, da je celoten skupek literature, označen kot »sekularizacijska teorija«, v osnovi napačen.« (Berger v Norris 2004, 4) Z njim se strinjata tudi Rodney Stark in Roger Finke, ki pravita, da bi bilo potrebno sekularizacijsko tezo pokopati: »Po skoraj treh stoletjih čisto zgrešenih napovedi in predstav, tako o sedanjosti kot o preteklosti, se zdi, da je čas, da se odloži sekularizacijsko doktrino na pokopališče zgrešenih teorij in treba je zašepetati »requietcat in pace«. (Stark in Finke v Norris 2004, 4)

Res ni dvoma o tem, da tradicionalna sekularizacijska teza potrebuje posodobitev. Očitno je, da religija ni izginila iz obličja sveta, niti ne kaže, da se bo to v prihodnosti zgodilo. Kljub temu pa koncept sekularizacije zajema pomemben del tega, kar se z religijo dogaja v sodobnem svetu. Kot pravita Flere in Kerševan, se moramo zavedati, da sekularizacija ne odpravlja religije in ne razkraja religijskega polja, niti ga ne dela uniformnega oziroma enodimenzionalnega. Sekularizacija vodi do pluralizacije ne le istovrstnih religij in verskih skupnosti, ampak tudi k pluralizaciji oblik in načinov obstoja religije ter tipov religioznega združevanja. Moderni posameznik se pri oblikovanju svoje identitete in »zadovoljevanju potreb« čedalje bolj individualizirano in zavestno vključuje ali ne vključuje vanje, vstopa, izstopa ali vztraja v njih. Različne religije, različne religijske vsebine in oblike niso več enostavno danosti, ki jih živiš ali v katere se vživiš. So stvar izbire pri oblikovanju lastne identitete oziroma biografije. Stvar take izbire in identitete posameznika je lahko tradicionalna cerkvena religija, lahko pa tudi neka nova religija in nova religiozna skupnost. Pojave, ki so bili prikazani kot izrazi revitalizacije religije, lahko torej obravnavamo kot posledice sekularizacije, njenih dosežkov in omejenosti njenega dometa. (Flere in Kerševan 1995, 157)

Danes se lahko religija v vsakdanjem življenju pojavi na nepredvidljivih mestih. Lahko združuje elemente iz več religij, lahko je merljiva brez večjih težav, ker so njene oblike širše prepoznane, lahko pa se opazovalcem predstavlja kot težji problem, katerega pomen mora šele biti izpogajan. (Ammerman 2007, 11) Prav zaradi tega je zanimiva za preučevanje.

2.2 POPULARNA KULTURA

O popularni kulturi bi verjetno vsak znal kaj povedati in verjetno ima tudi vsak svojo predstavo o tem, kaj je popularna kultura. Toda ko skušamo popularno kulturo natančno opredeliti, nastanejo težave, saj ne obstaja samo ena definicija popularne kulture. V večini primerov je popularna kultura definirana kot kultura, ki ni visoka ali kot ljudska kultura. Williams navede štiri pomene besede popularna kultura. Slednje se uporablja največkrat. Popularna kultura je tako: cenjenja s strani mnogih ljudi; izdelek slabše kakovosti; izdelek predstavljen izključno z namenom, da pridobi naklonjenost ljudi; kultura, dejansko proizvedena od ljudi, za ljudi.

Storey v knjigi *Teoria culturale e cultura popolare* predstavi šest definicij o popularni kulturi. Začne s tisto, ki pravi, da je popularna kultura preprosto tista kultura, ki uživa veliko

naklonjenost, oziroma jo ceni veliko število ljudi. Tako tudi ni težko preveriti, kaj je popularna kultura. Preko analize prodaje knjig, CD-jev in stripov se lahko prešteje število obiskov ljudi na koncertih, športnih dogodkih in festivalih. Te podatki nam bi zagotovo povedali, kaj je priljubljeno pri ljudeh. Težava je v tem, da ni natančno določene meje, ki bi določala, ali konkreten dogodek oziroma izdelek spada v popularno kulturo ali pa samo v kulturo. Pomankljivost te definicije je, da je preohlapna.

Druga definicija pravi, da je popularna kultura tisto, kar ostane, ko opredelimo, kaj je visoka kultura. Vse, kar ne doseže standardov za visoko kulturo, je potem popularna kultura. Ta definicija namiguje, da je popularna kultura manjvredna kultura. Vendar tudi ta definicija ni popolna. Ne samo, da je težko opredeliti, kaj sploh je visoka kultura, saj se ta skozi čas spreminja, problem je tudi, kdo določa, kaj spada v visoko kulturo. Tako razločevanje običajno spremljajo trditve, da je popularna kultura, kultura za množice in je komercialna, medtem ko je visoka kultura rezultat kreativnosti posameznika. Prav zaradi tega Bourdieu pravi, da je taka razdelitev legitimacija razredne neenakosti.

Tretja definicija trdi, da je popularna kultura množična kultura in zato neizogibno tudi potrošna kultura, je množični produkt za množično uporabo. Njeni uporabniki so množice brez zmožnosti razmišljanja. Sama kultura je stereotipna in manipulativna. Je kultura, ki se jo uporabi pasivno, brez razmišljanja. Vendar tudi to ne drži povsem, saj kot pravi John Fiske, med 89–90 % vseh novih izdelkov na trgu ne uspe, pa čeprav imajo ekstenzivne reklamne akcije.

Četrta definicija opredeli popularno kulturo kot tisto kulturo, ki izvira iz ljudi in je v nasprotju s tistimi pogledi, ki trdijo, da je popularna kultura nekaj vsiljenega ljudem s strani drugih. Glede na to definicijo bi bilo potrebno izraz popularna kultura uporabljati samo v primeru, kadar bi se ta nanašala na avtentično kulturo ljudi, torej popularno kulturo kot ljudsko kulturo.

Peta definicija se nanaša na Gramscijev koncept hegemonije. Popularna kultura naj bi bila področje boja med »odporom« podrejenih skupin v družbi in med močmi »pridružitve«, ki delujejo v interesu dominantnih skupin družbe. Tako naj bi bila popularna kultura območje ideološkega boja med dominantnimi in podrejenimi razredi, med dominantnimi in podrejenimi kulturami.

Zadnja definicija je navdihnjena s strani postmodernizma. Postmoderna kultura je kultura, ki ne priznava več razlikovanja med visoko kulturo in popularno kulturo. (Storey v Drobnjak 2009, 14–15)

Forbes poveže popularno kulturo z množičnimi mediji in pravi: »Popularna kultura se navezuje na to, kar je, oziroma kar je bilo sprejeto ali odobreno s strani večje skupine ljudi in množični mediji so osrednjega pomena za njeno prenašanje.« (Forbes 2005, 4)

Kot lahko razberemo iz teh definicij, je popularno kulturo res težko opredeliti in jo uokviriti, vendar lahko kljub vsej njeni nenatančnosti pojem razumemo kot zelo širok, splošen, lahko ga povežemo s potrošnjo in prijetnostjo. Popularna kultura nas obkroža in zaradi tega lahko sklepamo, da njena sporočila in subtilne teme vplivajo na nas in se na nas tudi odražajo. (Forbes 2005, 5) Že zaradi tega je popularna kultura vredna pozornosti in obravnave.

Ogledali smo si definicije, toda te nam še nič ne povedo o tem, zakaj je sploh potrebno preučevati popularno kulturo. Kaj pa preučevanje popularne kulture v povezavi z religijskimi študijami? Ima vse skupaj sploh smisel, ali je vse skupaj le modna muha? Najbrž bi bilo prav, da si pogledamo razloge, zakaj je potrebno preučevati popularno kulturo in zakaj sploh preučevati popularno kulturo v povezavi z religijo.

Clark verjame, da je glavni in najpreprostejši razlog za preučevanje popularne kulture v religijskih študijah. Ugotavlja, da lahko preučevanje popularno kulturnih artefaktov vodi do vpogleda v posledice, ki prekoračijo popularno kulturo samo. Če želimo razumeti, kako to deluje, moramo najprej razumeti, kako deluje popularna kultura. In to nas neizogibno vodi do vprašanja, zakaj imajo ljudje takšen odpor, včasih celo prezir do popularne kulture. Tudi v medijskih študijah se je pri preučevanju popularne kulture čutil določen prezir.

Do 60-ih let 20. stoletja je bilo preučevanje popularne kulture znotraj polja medijskih študij v ZDA povezano primarno z paradigmo »posledic«, kjer so preučevali, kako lahko popularna kultura, še posebej pa popularni mediji, vplivajo na obnašanje ranljivega dela populacije, kot so imigranti in mladi. V 60-ih se je zgodil obrat k študiju »uporabe in zadovoljitve«, ki ga je zaznamovalo Katzevo priporočilo, naj se raziskovalci manj ukvarjajo s tem, kaj mediji naredijo ljudem in več časa s tem, kaj ljudje naredijo z mediji. Tako se je fokus raziskovanja obrnil k različnim možnim uporabam medijev in k zadovoljitvi, ki so jo ljudje dobili, ko so uporabljali medije. Ta fokus v vsakdanji uporabi medijev in pomenov, ki so jih ljudje ustvarili

iz njih, je ponavljal nujnost tistega, kar je bilo imenovano kulturna zgodovina znotraj polja zgodovine. Raziskovalci s tega področja so se zanimali za popkulturne prakse in fenomene neelitnih skupin in prizadevali so si na novo izoblikovati sprejeto razumevanje zgodovine z razkrivanjem praks podrejene večine. Prav tako se je v 60-ih letih v literarnih študijah pojavila teorija bralec – odziv, ki je na vidno mesto postavila vlogo bralca pri izgradnji pomena literarnih tekstov. Prav tako se je v tem času v Veliki Britaniji in drugod po Evropi pojavilo interdisciplinarno polje kulturnih študij s fokusom na tem, kako mediji in drugi artefakti prispevajo k subkulturni identiteti, še posebej pri mladinski kulturi.

Čeprav je naraščajoče zanimanje v pristopu »uporaba in zadovoljitev« v ZDA imelo nekatera teoretična in metodološka prekrivanja z britansko tradicijo, je večina raziskovalcev, ki so se identificirali z ameriško tradicijo študija medijske kulture, na britansko tradicijo kulturnih študij gledalo z distanco. To pa zato, ker medtem ko »uporaba in zadovoljitev« na veliko temelji na obstoječih teorijah znotraj študija množičnega komuniciranja, so kulturne študije zveste interdisciplinarnosti in širšemu spektru metodologije. V njihovih analizah zajemajo znanja iz feminizma, antropologije, interpretativne sociologije, kritične rasne teorije, neomarksizma in postkolonialne teorije. Čeprav v evropski tradiciji medijskih študij behaviorističen vpliv ni bil nikoli tako močan kot v ZDA, je bil študij popularne kulture smatran kot manj pomemben, kot študij visoke in intelektualne kulture, kot sta na primer novinarsko poročanje in tradicionalne umetnosti. Podobno je bilo drugod po svetu. Tako je študij popularne kulture v tradiciji kulturnih študij, z njegovim poudarkom na vsakdanjem življenju ljudi in praksah, v več pogledih veliko bolj povezan med disciplinami kot znotraj določene discipline. Študij popularne kulture si želi razumeti vsakdanja življenja in s tem obnoviti in ponovno ovrednotiti prepričanja o socialnih organizacijah in individualnih izkušnjah znotraj njih.

Danes preučevanje popularne kulture poveže med sabo tri različne in vendarle povezane pojme: kulturo, popularno in množično kulturo. Kultura je termin, ki se uporablja za označevanje posebnega načina življenja za specifično skupino ljudi v nekem zgodovinskem obdobju. Prav tako se navezuje na artefakte, zgodbe, podobe, navade in izdelke, ki dajo stil in vsebino tem posebnim načinom življenja. V pogosto omenjeni razpravi je Raymond Williams opisal kulturo kot »structure of feeling«. Kultura je nekaj, kar oblikuje način, kako skupina ljudi vidi in izkusi svet, tudi kadar se ne zaveda njene kolektivne organizacije ali vpliva. Množična kultura je termin, ki poudarja, da produkcijo določenih izdelkov, ki so na prodaj,

vodi dobiček. Nanaša se na množično izdelane produkte in na potrošnikovo zahtevo po njih, kar opravičuje njihovo razširjeno produkcijo in distribucijo. Oglejmo si še pojem popularno. Čeprav sem napisala že kar nekaj definicij popularne kulture, je na tem mestu primerno, da vse skupaj strnimo. Popularno se navezuje na »ljudi« in popularna kultura se tako običajno nanaša na komercialno izdelane predmete, povezane s prostim časom, množičnimi mediji in predmeti, ki jih ljudje potrošijo v skladu s svojim življenjskim stilom. Predmeti popularne kulture so lahko knjige, časopisi, revije, glasba, vizualne podobe, fotografije, film, televizija, oglaševanje, video igre, zvezdniška kultura, profesionalni šport, radijske oddaje, stripi, iPodi in posnetki na youtube. Lahko pa vključuje tudi stvari, ki bi jih opredelili kot visoko kulturo, na primer gledališče, umetnost, glasbene predstave in muzejske razstave, namenjene popularni potrošnji. Popularna kultura se nanaša tudi na neskončno raznolikost blaga, vključno s prevoznimi sredstvi, modo, igrači, športnimi potrebščinami in celo hrano. Na kratko povedano, popularna kultura je vse tisto, kar je lahko uspešno zapakirano za potrošnike, v odgovor na njihove želje po identifikaciji z nekaterimi ljudmi, idejami ali gibanji in hkrati za ločevanje sebe od drugih.

Da bi bila popularna kultura uspešna in da bi dobila vso pozornost, oziroma da bi postala popkulturni fenomen, se mora povezati z nečem, kar je pomembno za ljudi. Popularna kultura včasih izraža duh časa nekega obdobja in se naslanja na globoko ukoreninjena prepričanja, ki so dosledna z verjetjem v najboljše kvalitete naše skupne družbe. Ni naključje, da rast podpora istospolnim porokam sovpada s časom, ko film, kot je Gora Brokeback, privlači filmske zvezde in doživi velik uspeh. Čeprav se ne sklada z določeno politično usmeritvijo, je bila privlačnost filma zagotovo konsistentna z naraščajočo željo večine ljudi v ZDA, da bi bili bolj strpni do homoseksualcev, sploh v obdobju, ko so diskriminacije v preteklosti in tudi v sedanjosti priznane in obžalovane. Popularna kultura prav tako odraža nezavedne poglede, ki si jih raje ne bi priznali. Delo Leistina o reprezentaciji družbenih razredov v ameriških TV nanizankah izpostavi dolgoletni vzorec portretiranja delavca in delavskega razreda kot hrupnega, neinteligentnega predmeta posmeha, kot je na primer lik Homerja Simpsona iz serije Simpsonovi. Njen argument je, da v času naraščajoče ekonomske krize, izgube služb in negotovosti zaposlovanja, taki opisi okrepijo idejo, da so delavci sami krivi za njihove položaje. V tem primeru lahko preučevanje medijskih reprezentacij služi kot opozorilni znak, da se take negativno označene reprezentacije ne morejo spremeniti, dokler se ne potrudimo spremeniti družbene realnosti. Kulturne študije pravijo, da niti ne drži, da televizija prepriča

ljudi v nekaj, ampak da je moč televizije v tem, da artikulira tisto, kar mi verjamemo, brez da bi ogrozila našo perspektivo o tem, kaj si mi predstavljamo, da smo (in radi verjamemo, da smo tolerantni, človeški, sprejemajoči, odprti ...). Popularna kultura, kot sta televizija in film, prav tako pa romani, modne revije in ostalo, so kraji, v katerih ta protislovja in pogajanja konstantno sprejemajo vloge skozi pripovedi in reprezentacije. To je tisto, kar jih naredi zanimiv predmet študija. Moramo si zapomniti, kot je izpostavil Robert Thompson, da eskapizem in pomembnost nista medsebojno izključujoča. Avstralska novinarka Catherine Lumby je povedala, da kritiki kulturnih študij mislijo napačno, da je kvaliteta raziskovanja nekako vnaprej določena s kulturno vrednostjo objekta, ki je analiziran. (Clark 2007, 6–10)

In spet smo nazaj pri vprašanju, kako lahko študij popularne kulture prekorači popularno kulturo samo.

Popularna kultura apelira na naša čustva in na naše procese identifikacije. Oblikuje se v prvo lokacijo za sporočanje pomembnih vzorcev in idej. To dejstvo seveda ni šlo mimo oglaševalskih industrij. Znanstveniki, ki preučujejo religijske študije in teologijo, so lahko upravičeno zaskrbljeni zaradi načinov, kako si je industrija popularne kulture izposodila naše identifikacijske procese za namen dobička. Poplava oglaševanja in marketinga nas pozdravlja na vsakem koraku. Vsakič se pojavi z novimi in vedno bolj nadležnimi oblikami. Religija pa se vedno bolj poslužuje teh tehnik, z namenom ugajati bodočim članom, uporablja jih tudi za spodbujanje vlaganja v kapital, za povečanje zavedanja religijskih organizacij ter za evangelizacijo znotraj skupnosti. Medtem si oglaševalci izposojajo jezik in podobe religije in računajo na privlačnost tradicije in sentimentalnosti. Obračajo se na željo po transcendentni izkušnji, ali na ljubezen in resnico, ki ju ponujajo v dobro izdelanih sporočilih, ki spodbujajo prodajo vsega, vse od piva pa do tekaških copat. Tudi politiki vedno bolj vidijo prednosti tega, kar prodajalci imenujejo prakse postavitve izdelka in uporabe znanih ljudi v njihovih kampanjah. To nam kaže, da se ljudje zavedajo, da ima popularna kultura določeno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja. Kadar znanstveniki preučujejo te specifične primere, lahko pridobijo vpogled v vlogo, ki jo igra religija v politiki. Preučevanje popularne kulture in religije potemtakem priskrbi vpogled v to, kako so zaobljube verskim skupnostim in alternativnim skupnostim izoblikovane in vzdrževane skozi povezave z materialnimi dobrinami in kaj lahko pomeni biti verski udeleženec, državljan in potrošnik v javnem življenju v komercialno prepojenem svetu. Če pogledamo še iz zgodovinske perspektive, nam lahko študij popularne kulture in religije pokaže, da ti problemi niso popolnoma novi.

Pravzaprav so religijske prakse in prepričanja od vedno obstajala v kontekstu, kjer določene družbene skupine želijo prepričati, vplivati ali nekaj prodati.

Popularna kultura je bistven del naših družbenih življenj in naših interakcij z drugimi ljudmi. Zagotavlja nam predvsem čustven jezik, s katerim komuniciramo z drugimi o področjih, ki so nam še posebej pri srcu. Ko navdušeno govorimo o našem najljubšem neodvisnem filmu ali ko se odločimo, da ne bomo govorili o naši priljubljeni nekakovostni nadaljevanki, sporočamo nekaj o sebi in se pridružujemo pogovoru, ki je že strukturiran z obzirom na določeno serijo kulturnih pričakovanj. Skozi zgodbe, mite, pripovedi, zvoke in podobe kulture smo zmožni poiskati smisel naših življenj, tako za nas same kot za druge. Ko se pogovarjamo z drugimi in uporabljamo reference popularne kulture, se lahko družbeno pozicioniramo in damo smisel našim dejanjem. Na ta način popularna kultura priskrbi okvir, skozi katerega je lahko razumevanje religije preoblikovano ali vzdrževano. Da nam način, s katerim lahko v prisotnosti drugih ocenimo, kdo smo, kaj verjamemo, kaj počnemo in zakaj nekaj počnemo. Če uporabimo izraz sociologov kulture, nam priskrbi kulturni repertoar. Preučevanje tistega, kar postane popularno, nam torej da vpogled v to, zakaj je družba organizirana tako, kot je in katera globoko zakoreninjena prepričanja morajo biti izzvana, da bi se lahko zgodile spremembe v njeni strukturi (ali zakaj so take spremembe lahko le kratkotrajne ali nemogoče). To so nekateri od razlogov, zakaj bi si mogoče kdo želel spoprijeti s popularno kulturo v kontekstu religijskih študij. Kot bomo videli v nadaljevanju, teh ni malo.

V sodobnih študijah in kritikah popularne kulture se pogosto opazi ostanke miselnosti iz zgodnjih raziskovanj. Vse od predpostavke, da je popularna kultura banalna in da ogroža zahodno družbo, da ima sposobnost uspravati in depolitizirati, pa do strahu da bo povsod prisotna zahodna popularna kultura spodkopala avtentičnost in edinstvenost drugih kultur. V 80-ih letih pa so nekateri raziskovalci popularne kulture začeli dvomiti v te pogosto nerazdelane skrbi o popularni kulturi in o posledicah njenega vdora v vsakdanje življenje.

V 80-ih letih se je pojavila nova šola, ki se je ukvarjala s popularno kulturo v Severni Ameriki, Evropi, Latinski Ameriki in Avstraliji. Gradila je na interdisciplinarni družbeni teoriji in interesih kritičnih teoretikov za vlogo, ki so jo množični mediji igrali v družbenih organizacijah. V 90-ih in na začetku novega tisočletja se je s pojavom postkolonialnih perspektiv in kritik v antropoloških metodah ponovno okrepil neomarksizem. V kombinaciji z obnovljenim zanimanjem v kulturno zgodovino, vsakdanje življenje in vizualno

reprezentacijo so usmerili kulturne študije proti osrednjemu vprašanju, in sicer na kakšne načine določene naracije in reprezentacije prispevajo k ohranitvi razmerja moči. (Clark 2007, 10–14)

Fokus na vsakdanjem življenju in na pomenu je tako osrednji pri argumentu za preučevanje popularne kulture in religije.

2.3 RELIGIJA IN POPULARNA KULTURA V INTERAKCIJI

V nadaljevanju se bom osredotočila na obravnavo glavne teme magistrskega dela, tj. na interakcijo med religijo in popularno kulturo. Preden se ji natančno posvetim, bi še izpostavila mnenja nekaterih avtorjev o tej temi.

Mahn pravi, da je razumevanje interakcije med religijo in popularno kulturo v svetu, prepletenemu z množičnimi mediji, bistvenega pomena, če želimo razumeti, kako religija deluje in kje je njeno mesto v sodobni družbi. Živimo v družbi, kjer mediji iz religije jemljejo simbole in kjer je religija oblikovana s sprejemanjem ali zavračanjem orodji in pripovednih oblik popularnih medijev. Prisotnost religije v medijih pa služi kot kulturni označevalec pomembnosti religije in izraža vprašanja in skrbi o religiji v družbi. Pozornost, posvečena religiji in popularni kulturi, nam priskrbi mesto za pogovor o lastnostih in funkcijah religije. Najti religijo na nepričakovanih mestih in videti, kje družba izoblikuje religijo, spodbudi določena vprašanja, na primer: Kaj je religija? Kako je sveto povezano s sekularnim?

Mesto religije v sodobni družbi ni stabilno, teološka in metafizična vprašanja ostajajo del popularnega diskurza, religija v sodobni družbi pa se prakticira na različne in včasih na presenetljive načine. (Mahn 2007, 50–51)

Graham je mnenja, da bodo reprezentacije vseh vrst religije v medijih, tako v zabavnem programu kot v resnejših novicah, postale vedno bolj vplivne, ali kot sredstvo za doseganje skupne točke religijskega in duhovnega izkoriščanja ali kot zahtevan teritorij, za katerega se bodo bile grenke bitke za svobodo izražanja. (Graham 2007, 65)

Religija se torej ne pojavlja samo v cerkvah, sinagogah, mošejah in templjih, ampake tudi v popularni kulturi. Najbolj poslušana popularna glasba med drugim vključuje tudi pesem Joan Osbourne (What if God Was), One of Us, pesem U2 I Still Haven't Found What I'm Looking For in Madonnino pesem Like a Prayer. Video za pesem Like a Prayer vključuje goreče križe,

gospel zbor in temnopoltega Jezusa. Vse skupaj pa je pomešano s čutnostjo. V animirani televizijski seriji Simpsonovi pogosto nastopa družinski sosed Ned Flanders in celo bog ter poosebljen hudič. Filmi in televizijske serije, vse od Exorcista pa do X-filesov, nakazujejo razširjeno fascinacijo nad demoni, vampirji in različnimi okultnimi fenomeni. Batman je na primer narisana v pozi križanega Kristusa na naslovnica vsaj sedmih stripov v zadnjih letih.

Drugi primeri križanja med religijo in popularno kulturo so precej drugačni. Ko pridigarske delavnice za duhovnike vključujejo nasvete, naj bodo maše skrajšane, da se prilagodijo televizijskemu razmiku sedmih ali osmih minut med reklamami, popularna kultura očitno vpliva na obliko institucionalne religije. Spet drugič se zdi, da določeni aspekti popularne kulture postanejo religija. Vsa norija okrog Super Bowla da nekaterim raziskovalcem misliti, da ima ta dogodek vse lastnosti religijskega festivala. Ko navijači dobesedno organizirajo svoja življenja okrog nogometa ali okrog katerega drugega športa, lahko rečemo, da je šport religija? (Forbes 2005, 1–2)

Gledalci pogosto uporabijo aspekte njihovih religijskih tradicij, da si izoblikujejo lastno identiteto, toda zadnje raziskave so pokazale, kako nekateri najstniki uporabijo televizijske serije, kot so X-files, Star Trek in Buffy izganjalka vampirjev ter filme, ki so posneti po knjigah o Harryju Potterju ali iz trilogije Gospodarja prstanov, za dajanje smisla svojemu življenju. Kaže, da je veliko najstnikov povežalo svete pripovedi z zgodbami iz televizije. (Mitchell 2007, 42)

Kulturne prakse prevzamejo jezik in obliko svetih praks. Clark v knjigi *From Angels to Aliens* raziskuje način, kako posamezniki oblikujejo svoj religijski svet iz različnih virov. Clark opazuje, kako nereligiozni najstnik črpa in kombinira podobe in teme iz popularne kulture, da si sestavi moralni in metafizični okvir za interpretacijo sveta, pogosto v odgovor na precej teološke teme o bogu, upanju in zlu. (Mahn 2007, 52)

Vsi ti primeri se nanašajo na religijo in so hkrati vzeti iz področja popularne kulture, kar bi nekateri ljudje označili kot trivialno, muhasto ali zgolj zabavno, toda vedno več raziskovalcev je mnenja, da je to področje pomemben fokus za refleksijo in analizo. Ko opazujemo, na kakšne načine se ti dve področji prepletata, dobimo vpogled v religijo, ki je precej drugačna od tiste, kadar se preučuje religijske institucije, svete tekste ali formalno teologijo. Preučevanje religije skozi popularno kulturo nam pomaga razumeti več o razširjeni percepciji religije in o vlogi, ki jo religija igra v vsakdanjih življenjih ljudi. Analiza popularne kulture

nam razjasni, kako se religije spreminjajo in kako so spremenjene zaradi kulture, ki jih obkroža. (Forbes 2005, 2)

Čeprav je preučevanj religije in popularne kulture zadnja leta več, je to področje še mlado in malo raziskano. Forbes pravi, da polje potrebuje definicijo, artikulirane metodologije in večje zavedanje del, ki so bila doslej že objavljena. Eden od korakov je tudi ta, da se zavedamo, da se religija in popularna kultura med seboj prepletata na vsaj štiri različne načine in vsak je vreden preučevanja. Ti načini so:

- 1) religija v popularni kulturi,
- 2) popularna kultura v religiji,
- 3) popularna kultura kot religija,
- 4) religija in popularna kultura v medsebojnem dialogu.

Poleg teh štirih naštetih načinov prepletanja med religijo in popularno kulturo bi lahko dodali še peto možnost, in sicer religija kot popularna kultura. Če popularna kultura kdaj deluje kot religija, je možen tudi obraten scenarij? Lahko določena religijska dejavnost ali produkt prevzame poteze popularne kulture? Celo več, lahko v celoti deluje kot popularna kultura? Ta peti način bi lahko našli v zgodovinskih situacijah, kjer je bila ena religija središčna v določeni kulturi, pred sekularizacijo in religijsko raznovrstnostjo. Karnevali pred postom v srednjeveški Evropi ali taborniška srečanja v 19. stoletju v Ameriki so lahko videni kot primeri religijske aktivnosti in popularne kulture hkrati. Nošenje križev ali taoističnih simbolov kot nakita, ali aktivnosti pripadnikov new agea bi lahko bile moderni primeri te kategorije. Po drugi strani je res, da bi lahko bili vsi ti primeri označeni kot podaljški kategorije religija v popularni kulturi, pa čeprav bi bili na meji te kategorije. Potrebno se je zavedati, da so te kategorije fluidne in priznati je treba, da obstaja možnost, da bi drugi v določenih točkah našli še druge kategorije. (Forbes, 2005, 10, 19)

2.3.1 Religija v popularni kulturi

Večina napisanega o religiji in popularni kulturi spada v to kategorijo. V teh delih se razpravlja o videzu, eksplicitnosti in implicitnosti religijskih tem, o jeziku, podobah in predmetih v elementih popularne kulture, na primer portretiranje katoliških nun v filmih, ali o vlogi rešitelja, ki jo imajo stripovski superjunaki, ali navdušenje nad angeli v 90-ih letih.

Kako se religija prikazuje v izrazih popularne kulture? V katerih točkah v popularni kulturi je religija presenetljivo odsotna? Kaj to pomeni?

Filmi, ti so bili deležni največ pozornosti s strani raziskovalcev, lahko doprinesejo koristne ponazoritve, kako se lahko religija pojavlja v popularni kulturi, tako eksplicitno kot implicitno. Najprej so tu tisti filmi, ki se eksplicitno osredotočajo na religijo. Ekspliciten prikaz religije v popularni kulturi so na primer filmi z versko tematiko (Mali Buda, Kristusov pasijon ...), veliko filmov lahko vključuje tudi eksplicitne reprezentacije religije ali religijskih elementov, čeprav ni nujno, da so ti v samem centru dogajanja (v filmu se pojavijo nune, duhovniki ...). V takih primerih poskušajo raziskave razlikovati vzorce v teh prikazih religije in kaj vzorci razkrijejo o sporočilu prizorov ter odziv občinstva nanje.

Religija se v popularni kulturi pojavlja tudi implicitno. Forbes poda primer filma E. T. Ta naj bi bil alegorija Kristusa, saj je E. T. bitje z nadnaravnimi močmi, ki je prišlo na zemljo od drugod, bilo je ljubljeno, nerazumljeno s strani avtoritete in poleg vsega je izkusilo še smrt ter vstajenje. (Forbes 2005, 10–11)

Takih navezav ne najdemo samo v likih, ampak tudi v strukturi zgodbe. Taka struktura naj bi bila v ameriški popularni kulturi ameriški monomit. Zgodba gre nekako tako: idilično skupnost ogroža neka hudobna, zla sila in institucija. Slednja je zadolžena za red. Grožnje ne uspejo zaustaviti. Takrat se pojavi nesebičen junak, zavrne skušnjave in izpelje odrešilno nalogo. Usoda je na njegovi strani in njegova odločilna zmaga v skupnosti ponovno vzpostavi idilično stanje. Superjunak se na koncu umakne v temo. Filmi, v katerih junak jaha proti zahodu na koncu filma, prav tako kot zgodbe stripovskih junakov, priskrbijo pravi primer te zgodbe. Jewett in Lawrence sta mnenja, da je ameriški monomit v svojem bistvu sekularizirana judo-krščanska drama odrešitve: »Super odrešitelj je v popkulturni fikciji kot nadomestilo za kristusovo figuro, čigar kredibilnost je bila spodkopana s strani znanstvenega racionalizma, toda njihove nadčloveške sposobnosti odražajo upanje v božanske, odrešitvene moči, ki jih znanost ni nikoli povsem izbrisala iz popularne zavesti.« (Jewett in Lawrence v Forbes 2007, 11)

Poleg oseb in strukture zgodb so tu še implicitne religijske teme v popularni kulturi. Teologi, še posebej krščanski teologi, so leta navdušeno razpravljali, kaj vidijo kot implicitne teološke teme v filmih: ljubezen, pomen, oproščanje, greh, smrt in vstajenje. Skozi umetnost in odgovore njihovega občinstva postavljajo ljudje vprašanja o identiteti in smislu in se

spoprijemajo z možnimi odgovori na ta vprašanja. Veliko teologov zanima gledanje filmov, da tako vedo, kako »svet« postavlja vprašanja. Kadar je odgovor v skladu z njihovo tradicijo verovanja, so zadovoljni. Ko se z implicitnim odgovorom ne strinjajo, pa ponudijo kritiko. Veliko teološke literature na to temo jemlje ta pristop. Andrew Coreely gre še korak dlje, saj vidi popularno kulturo, še posebej pa filme, kot prostor, kjer lahko nekdo sreča boga: »Film je sveta umetnost par excellence ... nič ni tako intenzivno kot filmi, za razkrivanje prisotnosti boga.« (Coreely v Forbes 2005, 12)

Religija se lahko torej v popularni kulturi pojavi na več nivojih. Seveda se religija ne pojavlja samo v filmih, najdemo jo lahko še v glasbi, televizijskih serijah, glasbenih videospotih, literaturi, stripih in še marsikje.

2.3.2 Popularna kultura v religiji

Ta kategorija se nanaša na prisvojitve aspektov popularne kulture s strani religijskih skupin in institucij. Kadar si cerkve izposodijo stil popularne glasbe, organizacijske in oglaševalske tehnike ali popkulturne slogane in ikone, nas zanima, kakšne so dinamike in kakšni vpleteni vplivi.

Ti vplivi so lahko subtilni. Delo Neila Postmana *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business* (1985) nam predstavi zanimiv primer kulturnega vpliva, za katerega sam pravi, da je škodljiv in na splošno neprepoznan. Postman trdi, da je ameriška kultura naredila premik iz dobe tiska v dobo televizije. Televizija, pravi, nam obrne fokus na kulturo podob, ki vsebuje eksplozije podob in spodbuja senzacijo in čustva, ne pa racionalnosti. Postman poimenuje dobo televizije doba šovbiznisa, ker je zabava visoko vrednotena. Za religijo, ki se pojavlja na televiziji, trdi, da je prikazana zgolj kot zabava, že zaradi narave medija samega. Pravi, da vse kar je prikazano na televiziji, postane zabava. Poleg vsega pa, ker je televizija preoblikovala pričakovanja celotne kulture, so tudi tiste religijske prakse, ki niso na televiziji, primorane slediti standardom zabavljaštva. Postman zaključuje s tem, da ni nevarnost v tem, da je religija postala del televizijskega programa, ampak v tem, da bodo lahko televizijski programi postali vsebina religije. Od Postmanove objave je minilo že celi dve desetletji in ko na njegovo razmišljanje pogledamo sedaj, se mi zdi, da njegove trditve ne držijo. Najprej me je zmotila njegova trditev, da je televizija preoblikovala pričakovanja celotne kulture. Najbrž bi bil boljši izraz družba namesto kulture. Kultura se ne more spremeniti tako hitro. Trditev, ki se mi zdi najbolj zgrešena, pa je, kjer pravi, da je

televizija spremenila religijo v zabavo. Zdi se mi, da je v večini primerov televizijskih prizorov religije, tema religije obravnavana in prikazana na resnoben način. Kadar se poroča o določenih religijskih dogodkih, ali kadar so na televiziji predvajane nedeljske maše, je religija vedno resna tema. Že res, da obstajajo oddaje, kjer religija služi zgolj zabavi (Na primer South Park, vendar je to bolj stvar kategorije religija v popularni kulturi in ne spada v to kategorijo.), toda ne zdi se mi prav, da zaradi določenih lahkotnejših obravnav religije, oblikujemo preohlapno in nenatančno mnenje, kakor je to storil Postman.

Na katere načine si religija še zavedno ali nezavedno sposoja primere, podobe, jezike in teme iz popularne kulture kot orodja za religijske namene? Ali taka izposojanja vplivajo na religijo? Kaj pomeni, ko je domnevno značilna glasba evangeličanske krščanske mladinske subkulture izražena v hard rocku, heavy metalu, alternativnem ali meditativnem (new age) glasbenem stilu? Ko cerkve posvojijo »strategije in tehnike modernega marketinga« iz poslovnega sveta in »občinstvo postane trg in ko je evangelij spremenjen v produkt«, bi morali verni ljudje gledati na te vplive kot na uspešno prilagoditev ali kot na grozečo preobrazbo? Izmed vseh štirih odnosov med religijo in popularno kulturo je prav ta, torej vpliv popularne kulture na religijo, najmanj raziskan. (Forbes 2005, 12–13)

2.3.3 Popularna kultura kot religija

Tretja kategorija se nanaša na argument, da popularna kultura služi kot religija, oziroma deluje kot religija za veliko ljudi. Ključnega pomena pri teh diskusijah je seveda način, kako je definirana religija. Forbes pravi, da večina tistih, ki meni, da popularna kultura deluje kot religija, uporablja funkcionalne definicije. (Forbes 2005, 14) Gordon Lynch se strinja, da je odgovor na vprašanje, ali verjamemo, da lahko popularna kultura deluje kot religija, odvisen od definicije, toda on ima nekoliko drugačen pogled na to, kaj točno pomenijo funkcionalne definicije za popularno kulturo. Lynch pravi, da funkcionalne definicije odprejo možnosti, da je lahko vsak družbeno-kulturni sistem, ki služi kot osnovna religijska potreba po skupnosti, identiteti in pomenu, definiran kot religijski, čeprav lahko pade izven konvencionalnega kriterija religije. O tem sem že govorila, ko sem opisovala lastnosti funkcionalnih definicij religije. Tako so lahko dejavnosti, kot so obiskovanje kina, šport, poslušanje popularne glasbe, nacionalizem, razumljene religijsko, saj to služi osnovnim religijskim potrebam. Lynch pravi, da funkcionalno razumevanje religije tako spodkopa Forbesovo kategorijo popularne kulture kot religije. (Lynch 2007, 129) To pa zaradi tega, ker če vse to drži, popularna kultura ne more služiti kot religija, ker je po teh definicijah že sama po sebi religija.

Gordon Lynch vsekakor poda zanimiv argument, toda mislim, da ne bo odveč, če si pogledamo, kako Forbes dodatno razloži to kategorijo. Forbes pravi, da sta dve splošni kategoriji popularne kulture. Mnogi so prepričani, da lahko zagotavljata funkcijo religije za njene privrženke. Ti kategoriji sta šport in televizija. Vprašanje je, ali šport in televizija zagotavljata javne rituale, zasebne obrede, mite in simbolne sisteme, skozi katere njihovi privrženke interpretirajo svet, točno tako kot to počnejo religije? Druge, bolj specifične poteze ameriške popularne kulture, prav tako spodbujajo primerjave z religijo: celoten sistem, ki so ga zgradili oboževalci Star Treka, romanje in religijska vdanost tistih, ki spremljajo rock skupino Grateful Dead, Graceland kot svetišče za tiste, ki obožujejo Elvisa.

Eden od pristopov definiranja popularne kulture kot religije je ta, da se da največ poudarka na oblike religije in se poveže vzporednice z oblikami, ki se pojavljajo v popularni kulturi, na primer rituale, simbole, mite in ikone. Drugi pristop je opazovanje delovanja popularne kulture. Popularna kultura in tradicionalne religije delujejo na podobne načine. Zagotavljajo smisel in pomagajo ljudem se spopadati z življenjskimi problemi. Naj bo poudarek na osnovnih religijskih prepričanjih, religijskih oblikah ali na religijskih funkcijah, prav vsak od teh pristopov lahko trdi, da aspekti popularne kulture (šport, televizija, zvezdniki ...) predstavljajo religijo za njihove najbolj zveste oboževalce. (Forbes 2005, 14–15)

2.3.4 Religija in popularna kultura v dialogu

Ostale interakcije med religijo in popularno kulturo ne spadajo v te tri, do sedaj omenjene kategorije. Problem nasilja v medijih je eden od takih primerov. Ko se cerkveni voditelji vključijo v debato o temu, ali je prikazovanje nasilja v filmih in na televiziji škodljivo za družbo, ne gre za reprezentacijo religije v medijih (religija v popularni kulturi), niti ne gre za popularno kulturo v religiji. Večina diskusij ne spada niti v kategorijo popularne kulture kot religije. Gre za to, da je nasilje v medijih in v družbi etična tema, ki zadeva tako religije in verne ljudi kot celotno populacijo. Religija želi sodelovati v tej diskusiji.

Nasilje je le en primer. Popularna kultura predstavlja in včasih pospeši vrednote in perspektive o vlogah družbenega spola, o rasi, o seksualnosti, o ekonomskih ciljih, o definicijah o uspehu, o pomembnosti mladosti in staranja in tako naprej. Vse te teme se ne tičejo religije direktno, temveč so etična področja, katerim religijske vrednote še vedno pripadajo in zato religija vstopi v dialog s popularno kulturo. Termin dialog bi tukaj potreboval razširitev pomena, saj s perspektive religijskih sodelujočih se ta dialog lahko

pojavi v več oblikah. Lahko poslušajo glasove popularne kulture in se počutijo izzvane ali/in navdihnjene z njihove strani, lahko filozofsko primerjajo vrednote med religijo in splošno družbo, ki je predstavljena s strani popularne kulture, lahko nasprotujejo in obsojajo vpliv popularne kulture, lahko gledajo na popularno kulturo kot na zaveznico pri promoviranju določenih zadev, lahko tudi poskušajo spremeniti popularno kulturo, ko ta ni zaveznica. (Forbes 2005, 15–16)

Ti štirje odnosi med religijo in popularno kulturo, ki sem jih opisala, niso ekskluzivni, to so fluidne kategorije, in določena tema lahko spada zdaj v eno, zdaj v drugo kategorijo.

Forbesov način kategoriziranja prepletanja religije in popularne kulture je zelo preprost in pregleden, obstajajo pa še različni načini kategoriziranja interakcij med religijo in popularno kulturo. Elaine Graham je razdelila interakcijo med religijo in popularno kulturo prav tako v več kategorij. Njene kategorije so postavljene tako, da nakazujejo sodobne trende v zahodnem svetu. Njene kategorije so: ekranizacija svetega, videnje odrešitve, nikoli ne boš hodil sam, smisel življenja, like a Virgin, imperij vrača udarec.

Ekranizacija svetega vključuje upodobitve tradicionalnih religijskih podob in zgodb. Lahko se nanaša na nekaj tako očitnega, kot so pripovedi klasičnih bibličnih zgodb ali ponovna obdelava mitov. Lloyd Bangh to poimenuje »Jezus filmi«. V to kategorijo spadajo filmi, kot so Jezus iz Montreala, Jezus iz Nazareta, Zadnja Kristusova skušnjava, Kristusov pasijon. V to kategorijo pa lahko spadajo tudi dela, ki raziskujejo širše aspekte religijskih značilnosti ali kontroverz. Tak film je na primer 40 dni in 40 noči, kjer se glavni junak odloči za abstinenco od spolnosti, zaradi stave s prijatelji. Scenarij je parodija na kampanije evangeličanskih kristjanov o najstniški vzdržnosti in deviškosti, kot je True Love Waits (Prava ljubezen počaka). Sem pa lahko spadajo tudi bolj ambivalentni portreti religijskih figur, kot so junaki z napakami v filmih Elmer Gantry (1960) in Apostol (1997). Lahko se nam zdi, da je ta žanr v bistvu samo vedno novo pripovedovanje klasičnih zgodb, vendar je jasno, da so ti primeri samo reprezentacije podobe Kristusa, prej kot točni portreti. Že originalni evangelij ne priskrbi zgodovinskih dejstev o Jezusu iz Nazareta, vendar če primerjamo Pasolinijev film Evangelij po Mateju (*Il vangelo secondo Matteo*, 1964) in Gibsonov film Kristusov pasijon, je jasno, da oba izražata različno Jezusovo zgodbo.

V Videnje odrešitve spadajo kulturni izrazi, ki se srečujejo s svetim, transcendentnim in odrešitvijo. Take oblike popularne kulture se ne ukvarjajo eksplicitno s teološkimi temami,

toda kljub temu jih lahko imamo za prenašalce svetih tem. Sem spadajo, ker osrednja oseba uteleša odrešitev. Tak primer je Matrica ali Cry Freedom (1987). Drugače pa je, če je v ospredju močan motiv odrešenja, kot na primer v Kaznilnici odrešitve (1994) ali v Schindlerjevem Seznamu (1993).

Kategorija – Nikoli ne boš hodil sam – upošteva načine, kako popularna kultura služi kot sredstvo za izražanje spiritualnosti mimo organizirane religije. Ta kategorija služi za dokaz, kako močno vztrajajo religijska prepričanja, kljub institucionalnemu upadu religije, pa čeprav v neinstitucionalnih oblikah. Manifestacije tega v popularni kulturi lahko vključujejo zanimanje za gotsko in nadnaravno v televizijskih serijah, kot sta Buffy, izganjalka vampirjev in Angel ali pa ogromen komercialni uspeh knjig J. K. Rowlingove o Harryju Potterju in Pullmanova trilogija Njegova temna tvar, kljub implicitni kritiki religije ali pa prav zaradi te. Primer je še roman Dana Browna Da Vincijeva šifra. Druge raziskave so se osredotočile na načine, kako ljudje pripišejo sveti pomen stvarim iz popularne kulture, ki na začetku sploh niso imele religijskega pomena, toda vseeno postanejo za ljudi sveti objekti. Bradley je analiziral, kako se večja uporaba pop glasbe na pogrebih in porokah. Primeri skladb iz te zvrsti so: You'll Never Walk Alone, Paridge over Troubled Water in Candle in the Wind

Kategorija – Smisel življenja – vsebuje oblike popularne kulture, ki raziskujejo aspekte o tem, kaj pomeni biti človek, še posebej v etičnih in eksistencialnih temah. Primeri pogosto odkrivajo meje med človekom in skoraj človekom in pri tem uporabljajo vesoljce kot ogledala, v katerih se odseva normativna in zgledna človečnost. Primeri bi bili Bicentennial Man (1999), Gattaca (1997), Frankenstein (1994) ali Blade Runner (1982). Serija Pod rušo, kjer prikazujejo družinsko pogrebno podjetje, pa zajame to kategorijo širše, saj se serija na veliko ukvarja z eksistencialnimi vprašanji in temami, kot so smrt, seksualnost, izguba ljubljenih oseb, religija in družinske vezi.

V kategoriji Like a Virgin je uporaba svetih tem v postreligijskem kontekstu, kjer je veliko religijskih simbolov in kultur na voljo za prisvojitve in prilagoditve. Na tem področju študija lahko raziskovalci opazujejo, kakšne oblike zavzamejo ti ponovno interpretirani religijski simboli. Pogosto se pojavljajo na ironičen način ali v sinkretističnih, eklektičnih oblikah. Primeri bi lahko bili Madonnini videospoti ali film Kevina Smitha Dogma (1999). Vprašanje je, ali nas ironičen ton pelje proti ali proč od kakršne koli potrditve teološkega pomena. Dogma je na primer zelo prezirljiv film, toda kljub temu je njegov namen norčevati se iz

religijskega pobožnjaštva in tudi iz cerkvenih obupanih iskanj pomembnosti z asimiliranjem vrednot korporativne kulture. Drugo vprašanje je, ali je vpliv parazitski, ker se drži religijskih in teoloških točk in kaj se zgodi ko občinstvo ne zazna več teh prvotnih pomenov.

Kategorija Imperij vrača udarec, je najbrž ena najbolj kompleksnih področji religijske prepletenosti s popularno kulturo. Predstavlja navidezno presenetljivo izkoriščanje sofisticiranih oblik novih medijev in popularne kulture za krepitev tradicionalnih religijskih praks. Pri tem se uporabljajo sekularne metode ali tehnologije za teženje k eksplicitno religijskim temam ali zadevam. Funkcija tega je lahko, da se doseže tudi nečlane ali da se okrepi kulturno identiteto konservativnih religijskih skupin. Tako lahko postane mainstream potrošna kultura sredstvo za sprejetje radikalno drugačnega življenjskega stila. Tak primer lahko najdemo v muslimanskem svetu. Tam najdemo znamko Quibla Cola, ki se identificira s svobodno trgovino, poleg tega pa ponuja alternativo globalni znamki Coca Coli in tako obliko upora ameriškemu neokolonializmu. Izraz Quibla pomeni, kako naj se veren musliman med molitvijo obrne k svetemu mestu Meki, tako po analogiji konzumirati Quiblo Colo pomeni pokazati svojo religijsko lojalnost skozi medij trga. (Graham 2007, 69–72)

3 ŠTUDIJA PRIMERA: HARRY POTTER

3.1 HARRY POTTER

Serijska o Harryju Potterju je serija sedmih fantazijskih romanov, ki jih je napisala J. K. Rowling. V knjigah so opisane dogodivščine mladega čarovnika Harryja Potterja in njegovih prijateljev Rona Weasleya in Hermione Granger. Mladi čarovniki obiskujejo čarovniško šolo Bradavičarko. Glavna zgodba se vrti okrog Harryjevega prizadevanja premagati Lorda Mrlaknsteina, čigar cilj je postati nesmrten in si podrediti tako čarovniški kot nečarovniški svet in uničiti vse tiste, ki mu stojijo na poti do cilja, še posebej Harryja Potterja.

Vse od objave prve knjige Harry Potter in kamen modrosti, 30. junija 1997, so knjige dosegle izjemno popularnost, odobravanje kritikov in komercialni uspeh po vsem svetu. (Allsobrook 2003) Kljub vsemu pa je bila serija podvržena tudi določeni meri kritike. Do junija 2011 je bilo prodanih 450 milijonov knjig. S tem je serija o Harryju Potterju postala ena izmed najbolj prodajanih serij knjig v zgodovini. Knjige o Harryju Potterju so najbolj brane za Biblijo in Rdečo knjižico Mao Zedonga. (Plahuta Simič 2011) Knjige so bile prevedene v 67 jezikov in zadnje štiri knjige so vse zapovrstjo postavile rekorde, kot najbolj hitro prodajane knjige na svetu. (BBC News 2008)

Po knjigah so bili posneti tudi filmi, s tem da sta bila po zadnji knjigi posneta dva filma. Filmi so nastali v studiu Warner Bros Pictures in so najbolj donosna serija filmov vseh časov. Poleg tega je tu še enajst video igrice o Harryju Potterju. Celotna Harry Potter znamka je vredna 15 bilijonov dolarjev. (Thompson 2008)

Knjige so različnih žanrov (fantazija, avantura, triler, romanca, misterij ...) in imajo veliko kulturnih pomenov in aluzij. Rowlingova pravi, da je osrednja tema v knjigah smrt, pa čeprav so knjige mišljene kot otroška literatura. (Greig 2006) V knjigah je tudi veliko ostalih tem, kot sta na primer predsodki in korupcija. »Moje knjige govorijo o smrti. Začetek zgodbe se začne s smrtjo Harryjevih staršev. Potem je tukaj Mrlaknsteinova obsesija premagati smrt in njegovo iskanje nesmrtnosti za vsako ceno. Razumem, zakaj hoče Mrlakenstein premagati smrt. Mi vsi se je bojimo.« (Rowling v Greig 2006) Poleg smrti so tu še teme, kot so normalnost, opresija, preživetje in pa tudi problematika, kako se prebiti skozi adolescenco in kako iti čez težke preizkušnje. Rowlingova je povedala, da knjige vsebujejo: »argumente za toleranco, prošnjo za konec fanatizma«, kar vodi do tega, da je potrebno: »dvomiti v avtoriteto in ne kar predvidevati, da nam vodstvo ali novinarji povedo vso resnico.« (BBC News 2007)

3.1.1 Kratek povzetek zgodbe

Zgodba se vrti okrog Harryja Potterja, sirote, ki živi pri teti in stricu, ki sta bunkeljna, kar pomeni, da nista čarovnika. Harry pri enajstih letih izve, da je čarovnik. Njegove čarovniške sposobnosti so prirojene in taki otroci so povabljeni v posebno šolo, kjer se učijo, kako uporabljati in nadzorovati te sposobnosti, da bi pozneje bili lahko uspešni v čarovniškem svetu. Harry tako postane učenec na čarovniški šoli Bradavičarki, kjer se večina zgodbe tudi dogaja. Medtem ko se Harry prebija skozi puberteto, se nauči spopadati s čarovniškimi, družbenimi in čustvenimi problemi, pa tudi s problemi, kot so prijateljstvo in izpiti, s katerimi se spopada vsak najstnik. Poleg vsega se mora Harry pripraviti še na največji izziv od vseh, pripraviti se mora na soočenje, ki ga čaka nekje v prihodnosti.

Vsaka knjiga opisuje eno leto Harryjevega življenja. Glavna zgodba je postavljena med leti 1991–1998. Knjige vključujejo tudi mnogo zgodb iz preteklosti, saj Harry opazuje spomine določenih ljudi v napravi, imenovani mislito.

Okolje, ki ga je Rowlingova ustvarila, je popolnoma ločeno od realnosti, vendar je istočasno globoko povezano z njo. Medtem ko je na primer domišljjski svet v zgodbah o Narniji

alternativen svet in srednji svet v Gospodarju prstanov mistična preteklost, čarovniški svet Harryja Potterja obstaja paralelno znotraj resničnega sveta in na tak način svet Harryja Potterja vsebuje magične elemente podobne stvarim v vsakdanjem življenju. Veliko institucij in lokacij, ki se pojavljajo v zgodbi, je razpoznavnih. Eden takih je London. Take lokacije vsebujejo nekaj skritih ulic, spregledanih pubov, opustošenih podeželskih graščin in izoliranih gradov, ki niso vidni bunkeljski populaciji.

Na začetku prve knjige – Harry Potter in kamen modrosti – vidimo, da se je nekaj posebnega zgodilo v čarovniškem svetu, dogodek je tako izreden, da to opazijo celo bunkeljni. Celotno ozadje tega dogodka je razkrito postopoma, skozi celotno zgodbo. Po uvodnem poglavju se zgodba prestavi naprej, v čas malo pred Harryjevim enajstim rojstnim dnevom. Na tej točki se začne zgodba počasi razkrivati.

Harryjev prvi stik s čarovniškim svetom je polvelikan Hagrid, ki je ključar in oskrbnik Bradavičarke. Hagrid mu razkrije delček Harryjeve zgodovine in mu pove, da so Harryjevi starši bili umorjeni s strani, z močjo obsedenega, Lorda Mrlaknsteina in da je bil Harry priča umoru svojih staršev. Mrlakenstein je želel ubiti tudi Harryja, toda zaradi do takrat še nepojasnjenih sil, se je urok ponesrečil in Harry je preživel in kot edini spomin na napad mu je ostala brazgotina v obliki strele na čelu. Mrlakenstein je takrat izginil in Harry je kar naenkrat postal junak v čarovniškem svetu, saj se je z izginotjem Mrlaknsteina končalo tudi obdobje terorja, ki ga je slednji ustvarjal. Harry pa o tem ni vedel nič, saj ga je znani čarovnik Albus Dumbledore zaupal v varstvo Durslijevim. To sta Harryjeva teta in stric, ki sta imela sicer Harryja na varnem, toda zanj nista lepo skrbela, nič mu nista povedala tudi o njegovi čarovniški zapuščini, saj sta sama čarovnike prezirala in hotela sta, da bi Harry postal običajen človek.

S Hagridovo pomočjo se Harry pripravi za prvo leto na Bradavičarki. Ko začne Harry raziskovati čarovniški svet, je bralec seznanjen z mnogimi osnovnimi lokacijami, ki so uporabljene skozi celotno zgodbo. Harry spozna večino glavnih oseb in pridobi dva najboljša prijatelja. To sta Ron Weasley, član starodavne, velike, srečne, ampak precej revne čarovniške družine in Hermiona Granger, nadarjena in delovna čarovnica z nečarovniškimi starši. Harry se spozna tudi z učiteljem napojev Robausom Rawsom, ki čuti do Harryja globoko zaničevanje. Prva knjiga se zaključi s soočenjem med Harryjem in Mrlakensteinom. Mrlakenstein je brez telesa in se je naselil v telo nekega učitelja, s pomočjo katerega si želi

pridobiti kamen modrosti, da bi se spet povrnil v prejšnje stanje in postal nesmrten. Harryju nekako uspe zavarovati kamen in Mrlakenstein še ne more uresničiti svojega cilja.

Z drugo knjigo – Harry Potter in dvorana skrivnosti – se začne Harryjevo drugo leto na Bradavičarki. Harry in prijatelji raziskujejo skrivnost, ki se je zgodila na šoli pred petdesetimi leti in je povezana s sedanjimi neprijetnimi dogodki, ki se dogajajo na šoli. Ronova mlajša sestra Ginny obiskuje prvi razred in najde dnevnik, za katerega se pozneje izkaže, da je Mrlakensteinov dnevnik iz njegovih šolskih dni. Ker je dnevnik zaklet, obsede Ginny in ta odpre dvorano skrivnosti ter izpusti starodavno bitje Basilisk, ki napada dijake na Bradavičarki. Zgodba se osredotoči na zgodovino šole in na legende, ki so povezane z dvorano. Harry se prvič zave, da rasni predsodki obstajajo tudi v čarovniškem svetu in spozna, da je Mrlakenstein pogosto usmerjal svoj teror na čarovnike, ki so bili potomci bunkeljnov. Spozna tudi, da govori kačji jezik, kar je redkost in da je ta sposobnost pogosto povezana s temnimi silami. Knjiga se konča tako, da Harry reši Ginny, tako da pokonča baziliska in zaklet dnevnik, ki je povzročal težave.

V tretji knjigi – Harry Potter in jetnik iz Azkabana – Harry obiskuje tretji letnik. Je tudi edina knjiga, v kateri se Mrlakenstein ne pojavi. Namesto tega se mora Harry soočiti z dejstvom, da je tarča Siriusa Blacka. Sirius je pobegnil iz zapora Azkaban, kjer je bil zaprt zaradi sodelovanja pri smrti Harryjevih staršev. Harry ima težave tudi z Morakvarji, zloveščimi bitji, ki lahko posrkajo človeško dušo, in ki na zahtevo ministrstva stražijo šolo pred Siriusom. Na pomoč pri premagovanju straha pred morakvarji Harry zaprosi pomoč učitelja obrambe pred mračnimi silami Remusa Lupina. Lupin nauči Harryja obrambnih tehnik, ki so močno nad stopnjo magije, ki se je običajno učijo otroci Harryjevih let. Harry tako izve, da sta bila tako Lupin kot Sirius tesna prijatelja njegovega očeta in da je Siriusu sodelovanje pri umoru podtaknil njihov četrti prijatelj Glistorepi, ki se je spečal z Mrlakensteinom.

Med Harryjevim četrtem letom šolanja, ki je opisano v knjigi – Harry Potter in ognjeni kelih – je Harry proti svoji volji prijavljen na trišolski turnir. Na trišolskem turnirju mora Harry tekmovati proti čarovnikom in čarovnicam iz ostalih šol, kot tudi proti dijaku Bradavičarke. Harryju na turnirju pomaga profesor Alastor Nerga. Pozneje se izkaže, da je bil Nerga prevarant, saj je njegovo identiteto prevzel eden od privržencev Mrlakensteina Barty. Točka, kjer je skrivnost razrešena, označuje premik v zgodbi iz slutnje v odprt spor. Mrlakensteinov načrt, pripeljati Harryja do konca turnirja s pomočjo Bartyja, uspe. Čeprav Harry uspe zbežati

od Mrlakensteina, Cedric Diggory, drugi tekmovalec Bradavičarke, umre in Mrlakenstein dobi nazaj svoje telo.

V peti knjigi – Harry Potter in Feniksov red – se mora Harry soočiti s ponovno močnim Mrlakensteinom. V odgovor na Mrlakensteinovo prebujenje Dumbledor ponovno vzpostavi Feniksov red, skrivno društvo, ki deluje iz družinske hiše Siriusa Blacka. Društvo se bori proti Mrlakensteinovim pristašem, Jedcem smrti, in skuša zaščititi Mrlakensteinove tarče, še posebej Harryja. Kljub Harryjevemu zatrjevanju, da se je Mrlakenstein vrnil, mu na Ministrstvu za čaranje nočejo verjeti. V poskusu, da bi omadeževali Dumbledorjev ugled, ki poleg Harryja prav tako trdi, da se je Mrlakenstein vrnil, Ministrstvo postavi Kalvaro Temino za vrhovnega inkvizitorja na Bradavičarki. To v praksi pomeni, da ministrstvo nadzoruje in ukazuje, kaj se lahko počne in govori na šoli. Kalvara Temina prepove na šoli več dejavnosti, med drugim tudi to, da bi se v šoli učili zaščite pred temnimi silami.

Harry s prijatelji ustanovi Dumbledorjevo armado, skrivno društvo, v katerem naj bi se tisti, ki si želijo, naučili veščin obrambe proti mračnim silam. Pomembna prerokba glede Harryja in Mrlakensteina je razkrita in Harry izve, da sta z Mrlakensteinom miselno povezana, kar omogoča Harryju, da vidi nekatere Mrlakensteinove misli in dejanja. V vrhuncu zgodbe se Harry in prijatelji soočijo z Jedci smrti. Čeprav jih pravočasen prihod članov Feniksovega reda reši pred smrtjo, je Harry vseeno strtljiv, saj je bil Sirius ubit med spopadom.

V šesti knjigi – Harry Potter in princ mešane krvi (ali polkrvni princ) – se začne odprta vojna. Harry in prijatelji so na Bradavičarki relativno zaščiteni pred nevarnostjo, so pa izpostavljeni vsem problemom adolescence. Veliko dogajanja v knjigi se vrti okrog učbenika napojev, ki ga Harry dobi v šoli in v katerem so popravljene in izboljšane recepti za napoje. Poleg tega pa je knjiga z napoji tudi polna urokov, ki si jih je očitno izmislil sam lastnik tega učbenika, ki je podpisan kot Polkrvni princ. Učbenik prinese Harryju uspeh pri napojih, pri katerih prej ni nikoli blestel, zaradi urokov pa povzroči skrbi Ronu in še posebej Hermioni. V tej knjigi ima Harry tudi privatne lekcije z ravnateljem Dumbledorjem. Ta mu pokaže različne spomine v povezavi z mladim Mrlakensteinom. Ti spomini razkrijejo, da je Mrlakenstein v želji, da bi ohranil svoje neuničljivo, razcepil dušo na sedem koščkov in naredil skrivžne. Na sedem različnih predmetov je vezal koščke svoje duše. Eden od teh je bil dnevnik, uničen že v drugi knjigi. Harryjev naduti sošolec Dreko poskuša na ukaz Mrlakensteina ubiti Dumbledorja,

vendar nima poguma in njegovo delo dokonča profesor Raws, ki je bil, kot se izkaže, v mladih letih lastnik učbenika.

V sedmi in zadnji knjigi – Harry Potter in svetinja smrti – se zgodba iz šeste knjige nadaljuje. Mrlakenstein je uresničil svoj načrt vzpona na vrh in si pridobil moč na Ministrstvu za čaranje. Harry, Ron in Hermiona izpustijo šolanje, da bi poiskali in uničili preostale skrivžne. Izolirali so se od ostalih, da bi zagotovili domačo varnost. Medtem ko iščejo skrivžne, izvejo podrobnosti iz Dumbledorjevega življenja, prav tako pa tudi Rawsove prave namene, saj je bil Raws res na Dumbledorjevi strani, vse odkar je Mrlakenstein ubil Harryjevo mamo.

Zgodba doseže višek pri bitki za Bradavičarko, kjer Harry, Ron in Hermiona z ostalimi člani Feniksovega reda in mnogimi drugimi brani Bradavičarko pred Mrlakensteinom in Jedci smrti. V bitki umre veliko glavnih likov. V prvi fazi bitke Harry izve, da je prav sam eden od skrivžnev in se preda Mrlakensteinu. Kljub vsemu Harry preživi, saj je Mrlakenstein uničil skrivžna in Harry je uspel preživeti. Mrlakenstein vsem pokaže mrtvega Harryja, kljub vsemu pa se branilci Bradavičarke ne predajo. Harry medtem preseneti Mrlakensteina kot živ in med njima se odvije zadnji obračun. Mrlakenstein je sedaj brez vseh skrivžnov in zato tudi ranljiv. Harry ga uspe s preprostim urokom pokončati. V epilogu izvemo, kaj se dogaja z junaki, ki so preživel boj.

3.2 HARRY POTTER IN RELIGIJA

Zgodbe o čarovnikih in coprnkih (J. K. Rowling) so zelo hitro zbudile religijske strasti. Skupina konservativnih kristjanov v Združenih Državah Amerike je takoj napadla knjige, češ da podpirajo čaranje in satanizem. Leta 1999 je New York Times poročal o naraščajoči kontroverzi: »V njihovih formalnih pritožbah, v katerih pozivajo šole, naj umaknejo besedila, starši trdijo, da je čaranje religija in zato knjige o čaranju ne spadajo v javne šole. Pravijo, da so Harryjeva soočenja s smrtjo in katastrofami neprijetna vsebina in da so zgodbe zaradi nedavnih šolskih streljanj neprimerne.« (Wildoren v Gemmill in Nexon 2007) Vidni konservativni krščanski publikaciji, kot sta Citizen in Family Voice, vsebujeta članke, ki dela o Harryju Potterju obtožujejo podpore okultizmu in slabenja krščanskih vrednot. (Gemmill in Nexon 2007, 79) V nadaljevanju bom podrobneje opisala religijo v delih o Harryju Potterju in religijske odzive na dela.

3.2.1 RELIGIJSKI ODZIVI NA DELA O HARRYJU POTTERJU

Religijske debate o delih o Harryju Potterju se nanašajo na obtožbe, da dela vsebujejo okultna in satanistična sporočila. Seriji je nasprotovalo določeno število protestantov, katoličanov in pravoslavcev in tudi nekaj muslimanov.

Večino kritik na račun Harryja Potterja prihaja iz evangelijskih¹ krščanskih skupin, še posebej od tistih, ki imajo fundamentalistične težnje in ki verjamejo, da so domnevne poganske navezave nevarne za otroke. Religijski napadi na Harryja Potterja v ZDA so zavzeli prostor v širšem kontekstu naraščajoče politične samozavesti skupine Krščanska desnica². Krščanski konservativci verjamejo, da je politična in družbena sfera obvladovana s strani skupin, ki so sovražno nastrojene do krščanskih prepričanj in vrednot. Njihov cilj je, da si prisvojijo nazaj ta prostor in popularna kultura predstavlja eno od večjih bojišč za doseganje njihovih ciljev. Eden od poročevalcev je razložil: »Ameriška popularna kultura ima zelo škodljiv vpliv na tradicionalno moralo, pa čeprav ustvarja dobro glasbo in zabavo.« (LaBarbera 2003 v Gemmill, Nexon 2007) In res, ponavljajoča tema gibanja je, da se morajo starši konstantno boriti proti sovražnim množičnim medijem, da ne bi njihovi otroci postali žrtve nekatoliških in protikatoliških vplivov, ki se neprestano ponavljajo na televiziji, radiu, internetu, v knjigarnah in v javnih šolah.

Če poenostavimo, je napad na Harryja Potterja v ZDA prišel iz tradicionalističnih religijskih gibanj. Ko so nasprotovali sporočilu, ki je v Harryju Potterju, so se odzvali na element popularne kulture, ki je bil sam po sebi del procesa kulturne globalizacije. Po eni strani je Harry Potter le zelo uspešna literarna franšiza, namenjena otrokom in najstnikom. Toda po drugi strani je Harry Potter tudi vektor v kulturnih dimenzijah globalizacije, saj v tem obziru globalni uspeh franšize odraža, kako globalizacija vključuje izvoz žanrov, ukoreninjenih v nacionalne in regionalne kulture, v druge kulture z različnimi tradicijami.

V Združenih državah so se pritožbe čez Harryja Potterja začele zelo hitro širiti, še posebej s pomočjo pošte, interneta in televizijskih poročanj. Ko so pritožbe glede Harryja Potterja dobivale vse več pozornosti, je vedno večje število zaskrbljenih staršev in religijskih

---

¹ Smrke pravi, da angleške besede evangelicals ne bi smeli zamenjevati z besedo evangeličani, kakor pravimo tudi slovenskim luteranskim protestantom (Smrke 2000, 242).

² V izvirmiku Christian Right.

funkcionarjev nastopilo proti knjigam in to ne samo v ZDA, temveč po vsem svetu. (Gemmill in Nexon 2007, 80, 83–84)

Religijske debate o Harryju Potterju, ki potekajo v ZDA, lahko razdelimo na tri dele, na tri dihotomije. Prva dihotomija je fantazija proti realnosti.

3.2.1.1 Fantazija : realnost

Splošno prepričanje med fundamentalističnimi kristjani je, da Harry Potter vsebuje okultna in satanistična sporočila ter da podpira religijo Wicce³. Paul Hetrick, predstavnik ameriške evangeličanske krščanske skupine Focus on the Family, je povedal razloge, zakaj nasprotujejo Harryju Potterju: »Knjige vsebujejo nekaj dobrih in koristnih lekcij o ljubezni in pogumu ter o končni zmagi dobrega nad zlim, vendar so pozitivna sporočila zapakirana v medij – čarovništvo – ki je jasno obtoženo v Bibliji.« (Kurtz 1999) Podobno so razmišljali tudi pri Chick Publications, ko so leta 2002 objavili strip z naslovom The Nervous Witch, ki je razlagal, da »knjige o Harryju Potterju odpirajo vrata, ki bodo poskrbela, da bo šlo nešteto milijonov otrok v pekel.« (Chick 2002) Leta 2000 je Jacqui Komschlies napisala članek v Christianity Today, v katerem je primerjala Harryja Potterja s »strupom za podgane, pomešanim z oranžado« in dejala, da: »iz našega sveta vzamemo nekaj smrtonosnega in to spremenimo v nekaj, kar poimenujemo kot 'le literarno delo'.« (Komschlies 2000)

Še posebej zanimivo je to, da ta nasprotovanja niso nekaj novega ali zgolj izmišljotina, ampak imajo dolgo preteklost v krščanskih verovanjih. Čaranje je predstavljalo veliko religijsko grožnjo krščanstvu. Čarovništvo ni bilo razumljeno kot poganska alternativa krščanstvu, ampak kot globoko izprijena krščanska doktrina, rituali in prakse. Tudi ko se je v 18. stoletju čarovniška norost umirila, so govorice o skrivnostnih kultih, ki naj bi se ukvarjali z obrednimi umori, človeškim in živalskim žrtvovanjem, biseksualnimi orgijami in čaščenjem demona, vztrajale.

Večina ljudi je mnenja, da je bilo tisto, kar so pripisovali čarovnicam in heretikom, le plod bujne domišljije srednjeveških mož in da take sodbe spadajo le še v zgodovino. Klub temu pa so se strahovi glede satanizma redno pojavljali v diskurzu popularne kulture. Harry Potter še

---

³ Sodobno pogansko čarovništvo ali Wicca je nastala nekaj let po drugi svetovni vojni. Za njenega ustanovitelja in začetnika velja Gerald Brousseau Gardner. Leta 1954 je Gardner izdal delo Čarovništvo danes (Witchcraft Today), kjer je nova religija dobila splošno ime Wicca. Knjiga je Wicco predstavila kot samostojno religijo, katere korenine segajo globoko v preteklost in z njej lastnimi značilnostmi, ki niso prevzete od drugod. (Jelenc 2004, 21, 24.)

zdaleč ni prvi popkulturni fenomen, ki so mu bile pripisane te obtožbe, sploh kadar gre za povezavo okultizma z otroki in najstniki. V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja je uspeh glasbenih skupin, kot sta Black Sabbath in Iron Maiden, sprožil val zaskrbljenosti zaradi okultnih tem v popularni glasbi. Igra Dungeons & Dragons je prav tako sprožila bojazen zaradi privlačnosti satanizma.

Opise tega, česar so obtoževali čarovnic (Pa tudi heretikov!), se dobi v inkvizicijskih zapisih. Čeprav to ne morejo biti zanesljivi viri, saj nam ne povedo veliko o tistih, ki so bili obtoženi, predstavljajo odlično poročilo o prepričanju tožnikov, še posebej predstavnikov Cerkve. Glede na ta poročila je bil glavni ritual čarovniška črna maša ali čarovniški sabat. Opisi črne maše se razlikujejo, toda vseeno obstajajo neki skupni elementi. Čaravnice (moški in ženske) se zberejo na določeni lokaciji (včasih v cerkvi), kjer so se udeleževali aktivnosti. Slenje so bile sprevržene krščanske prakse. Pogosto so bile te dejavnosti nadzorovane s strani skrivnostnega temnega moža, včasih je bil to sam hudič, seveda obvezno s kozjimi nogami, ali pa ženska s kapuco. Demonski vodja je zahteval od čarovnic, da se odpovejo krščanskim verovanjem, še posebej obhajilu ter da hodijo po križu. Pogosto so bile prisotne tudi živali, ki so jih povezovali s hudičem, in sicer koze, krastače, kače, osli in črne mačke. Pogosto so imele seksualno nalogo, saj naj bi hudič zahteval, naj čaravnice poljublajo živali na usta ali na anus. Človeške seksualne perverzности so bile tudi skupni element v opisu sabata. Te so vključevale noro plesanje, orgije in homoseksualne aktivnosti. Žrtvovanje ljudi in živali je tudi igralo veliko vlogo. Za čaravnice je med drugim veljalo tudi to, da kuhajo in jedo otroke. Trupla ritualno umorjenih dojenčkov so bila pomembna sestavina v čarobnem mazilu, ki je bil nanesen na nove čaravnice. Včasih so to mazilo uporabili, da so spodbudili preobrazbo v živalsko obliko ali da so si zagotovili moč letenja. Obtožene čaravnice so priznale tudi druge prekrške, nekateri so bili večji, nekateri manjši. Letele so do združenj in nazaj, včasih s pomočjo čarobnih mazil, včasih na hrbtnih začaranih živali (miši, psov, koz, prašičev), metle so se kot transportno sredstvo pojavile v poznem 15. stoletju in zgodnjem 16. stoletju. Druge so se preobrazile v živalsko obliko. Veliko čarovnic je priznalo, da so pošiljale kletve, ki so povzročale bolezni pri otrocih in živalih. Pogosto so priznale, da so lahko obsedene s strani duha in da lahko obsedejo druge žrtve.

Zagovorniki Harryja Potterja se nanašajo na predpostavke, ki izhajajo iz svetovnega nazora, ki je več ali manj odčaran, medtem ko večina nasprotnikov izhaja iz tradicionalističnih prepričanj, v katerih čarovnija in demonske sile resnično obstajajo in so še prisotne v svetu.

Veliko religijskih kritikov Harryja Potterja se osredotoča na načine, s katerimi delo doprinese k širšemu napadu na krščanska prepričanja, ki so na splošno prisotna v popularni kulturi in v družbi.

Reakcije na čaranje v Harryju Potterju se gibljejo od popolne obsodbe do odobravanja. Najbolj ekstremna pozicija trdi, da knjige nedvoumno potrjujejo satanizem. Za ljudi, ki verjamejo, da so čarovništvo in kult satana resnični, magija v Harryju Potterju ne more biti enostavno razumljena kot le zabava. Neka krščanska spletna stran trdi: »Vsak, ki je kdaj raziskoval čarovništvo in govoril s sodobnimi pogani, bo videl zaskrbljujoče paralele med sodobnim okultizmom in Rowlinginim privlačnim sporočilom otrokom.« (Kjos v Gemmill in Nexon 2007, 94) Drugi trdi: »Odrasli so, tako kot tudi otroci, obsedeni s strašnimi idejami, ki govorijo o prepovedanem področju. Hudič in njegovi demoni, skupaj s čarovniškimi idejami, hitro postanejo najvišji ideal intelektualizma. To je satanov dan.« (Chambers v Gemmil in Nexon 2007.) Ravnatelj majhne osnovne šole v Angliji je prepovedal Harryja Potterja v šoli rekoč: »Biblija je dosledna v svojem učenju, da čarovniki, vragi in demoni obstajajo in so nevarni. Božjim ljudem je naročeno, da z njimi ne smejo imeti nobenega opravka.« (Rookwood v Gemmill in Nexon 2007, 86–94)

Robert S. McGee in Caryl Matrisciana, producenta DVD-ja z naslovom Harry Potter: Witchcraft Repackaged, trdita, da je zelo majhna razlika, ali pa je sploh ni, med čarovništvom v knjigah Rowlingove, med čaščenjem narave in med satanizmom. Za njih je med Harryjem Potterjem in med najhujšimi zlorabami netradicionalnih religijskih gibanj le majhen korak in od koder ni vrnitve nazaj. McGee in Matrisciana bi bila ravnodušna ob argumentu, da Harry Potter ne nudi verodostojne reprezentacije Wicce, kot je prakticirana danes. Za njih je vsak opis čarovništva nevaren. Še posebej sta kritična do opisov otrok, ki se ukvarjajo s praksami, ki so označene kot čarovniške, saj trdita, da so Harry, Ron in Hermiona predstavljeni kot vzorniki in zaradi tega bi lahko tudi na videz nedolžni opisi čarovništva odprli vrata bolj škodljivim vplivom. (Wagner 2003, 2)

Prepričanja o škodljivosti Harryja Potterja nasprotniki podkrepijo tudi z dokazi. Ves ta religijski strah okrog Harryja Potterja je poskrbel za nekaj satir na to temo. Ironično je, da so nato nasprotniki Harryja Potterja te satire vzeli za resnične zgodbe. Leta 2000 je ameriški satirični časopis The Onion objavil članek z naslovom Harry Potter Sparks Rise in Satanism Among Children, v katerem je bilo govora, ironično seveda, o tem, da je 'duhovnik satanizma'

opisal Harryja Potterja kot pravi božji dar zanje. (The Onion 2000) Kljub temu, da je bila zgodba objavljena v satiričnem časopisu, je bil članek kopiran v verižno pismo, ki je krožilo med kristjani kot dokaz o njihovih prepričanjih o škodljivosti Harryja Potterja. (Snopes.com) Naslednje leto je kanadski dnevni časopis National Post objavil podobno izmišljeno zgodbo v satirični kolumni z naslovom Post Morten. V njej pišejo, da je J. K. Rowling, oziroma J. K. Satan povedala, da je nekega dne sedela v kavarni in razmišljala, kaj naj stori s svojim praznim, nesmiselnim življenjem in takrat jo je prešinilo. Odločila se je, da bo prepustila dušo in telo Temnemu Gospodarju. V zameno pa bo dobila ogromno bogastvo in moč nad šibkimi in bednimi na svetu. Zamenjava je bila izvedena. Tudi ta članek je bil kopiran v verižno pismo in propagiran kot resnica. (Truthorfiction 2002)

Druge kritike zavzamejo manj ekstremno pozicijo in pravijo, da okultno čarovništvo in satanizem morda res nista enaka. Vseeno pa pravijo, da čaranje nikoli ne pride od boga in je zaradi tega vedno zlonamerno. Eden najbolj glasnih kritikov je vsekakor Richard Abanes, evangelijski novinar. Abanes zavrne idejo, da Harry in njegovi prijatelji uporabljajo čarovnijo za dobre namene: »Harry in ostali »dobri« liki enostavno uporabljajo eno vrsto grešnih obnašanj, da bi premagali drugo vrsto grešnih obnašanj.« (Abanes v Gemmill in Nexon 2007, 94) Abanes ni sam v teh razmišljanjih: »Bog je v Svetem pismu jasen, da je vsakršna praksa povezana s čaranjem zanj gnusna. Bog ne razlikuje med belo in črno magijo, saj obe izvirata iz istega vira.« (James v Gemmill in Nexon 2007, 94) Torej ni prostora za dobre čarovnije, zato ker ima lahko vsa čarovnija, ki ni božji čudež, samo demonsko poreklo. Dejstvo, da Harry in njegovi prijatelji uporabljajo magijo za uničenje zlega nasprotnika, ni opravičljivo. (Gemmill in Nexon 2007, 94)

Podporniki Harryja Potterja enotno trdijo, da bi morali knjige in filme razumeti kot fantazijo in kot tako neškodljivo za otroke. Harry Potter ne predstavlja pravega čarovništva, saj dela o Harryju Potterju prikažejo jasno razlikovanje med fantazijskim svetom Bradavičarke in »resničnim« svetom nas bunkeljnov. Tako kot Tolkeinov Gospodar prstanov in Lewisova serija Zgodbe iz Narnije, Rowlingin Harry Potter pokaže alternativno realnost, ki je privlačna, zabavna in predvsem povsem izmišljena. (Wagner 2003, 1)

V intervjuju za National Public Radio je Rowlingova priznala, da v pripravah na pisanje knjig: »Naredim nekaj raziskav. Folklor je precej pomembna v knjigah. Kjer omenjam bitje ali urok, za katerega so ljudje verjeli, da je resnično deloval, seveda ni [...] , potem bom

poskušala natančno izvedeti, kakšne naj bi bile značilnosti tega bitja ali uroka.« (1999). Rowlingova trdi, da je osebno niti malo ne privlači prakticiranje magije ali čaranja in pravi, da obstaja take vrste čarovnija, ki se zgodi, ko vzameš prekrasno knjigo v roke in ki živi nato s tabo celo življenje. »Magija je v prijateljstvu in v lepoti [...] metaforična magija seveda. Toda ali verjamem, da če narišeš zabavno, zvito obliko na tla in potem plešeš okrog nje in pričakuješ, da se bo potem nekaj zgodilo, to pa sploh ne. To se mi zdi precej smešno.« (1999). Glavni argument podpornikov Harryja Potterja je torej ta, da so knjige le literatura in da vsebina v njih ni podobna čarovniškim praksam in sodobni Wicci v nobenem pomembnem pogledu. (Wagner 2003, 2)

Tudi Richard Abanes priznava, da: »večina oboževalcev Harryja Potterja verjame, da je večina stvari v zgodbah zgolj produkt Rowlingine bujne domišljije.« Sprejme tudi, da je Rowlingova: »preučevala mitologijo in čarovništvo zaradi tega, da bodo knjige bolj točne.« (Abanes v Wagner 2003, 2) Toda kljub temu vidi Abanes bolj zlovesčo funkcijo Rowlingove vključitve legitimnih zgodovinskih elementov. Abanes je mnenja, da igra obsežna količina okultnega materiala, ki si ga je Rowlingova sposodila iz zgodovinskih virov še vedno pomembno vlogo v modernem poganstvu in čarovništvu. Prepričan je tudi, da bi knjige in filmi z lahkoto predstavljali duhovno nevarnost otrokom in najstnikom, mogoče celo odraslim, ki se spogledujejo z okultizmom ali pa so nemočni pred privlačnostjo okultizma. Če povemo drugače, že s tem, ko otrok bere Harryja Potterja, je lahko nevarno, saj ga to lahko privleče k »resničnim« okultnim praksam, ne glede na to, ali so knjige verodostojne reprezentacije teh praks. Z Abanesom se strinja tudi Berit Kjos, avtor knjige Bewitched by Harry Potter. Kjos pravi, da je Bradavičarka morda res iz drugega sveta, toda z njeno mešanico domačnosti in praktične magije je ujela več kot sedem milijonov misli. Kar se njemu res ne zdi dobro, saj je mnenja, da so te zgodbe prav tako spiritualne kot krščanska literatura, le da prihaja spiritualna moč od drugih, napačnih bogov. Lindy Beam iz Focus on the Family pa pravi: »Pomagajte otrokom videti, da obstaja resnično čarovništvo in da ta ni vseč bogu. Na ta način boste otroke naučili [...] izogibati se napačnih predstav, da so čarovniki in čaravnice le neškodljiva fantazija.« (Beam 2000, v Wagner 2003, 2) Za vse te kritike je svet čarovništva še kako resničen, nevaren in mamljiv. (Wagner 2003, 2)

Avtorja članka Children's Crusade The Religious Politics of Harry, Gemmill in Nexon, sta mnenja, da tudi če Rowlingova ni hotela navdušiti otrok nad okultnim, lahko s svojim pisanjem vseeno tvega, da bo privlačila otroke k okultnim praksam, ker je čarovnija prikazana

v pozitivni luči. Podobnosti z inkvizicijskimi zapisi so naslednje: čarovniki in čaravnice imajo sposobnost letenja, izvajajo uroke z zaklinjanjem, pripravljajo kompleksne zeliščne napoje, čarovniki se dvobojujejo z izrekanjem urokov in protiurokov, veliko učencev na Bradavičarki ima s seboj živali, kot so krastače, podgane in mačke (vse te živali so povezane s hudičem v inkvizicijskih zapisih), nekateri močni čarovniki se lahko spremenijo v živalsko obliko, Harry in lord Mrlakenstein se lahko pogovarjata s kačami (demonški simbol), lord Mrlakenstein lahko poseduje druge ljudi, človeška obredna žrtev pa igra bistveno vlogo pri popolnem vstajenju lorda Mrlakensteina. (Gemmill in Nexon 2007, 94–95)

John Murray je v Citizen zapisal: »Ko ločimo magijo in nadnaravno zlo, postane prikazovanje okulturnih praks kot »dobrih« in »zdravih« možno, kar je v nasprotju s svetopisemsko tradicijo, ki pravi, da so take prakse gospodu ostudne. To odpre vrata manj bistrim posameznikom, vključno z otroci, da postanejo zmedeni glede nadnaravnih stvari.« (Murray v Gemmill in Nexon 2007, 95) Podobno kritiko poda tudi Abanes, ki se močno opira na svetopisemske prepovedi glede izvajanja urokov, prerokovanja, vedeževanja, pripravljanja napojev in drugih čarobnih tehnik, ki se jih Harry in ostali učenci učijo na Bradavičarki. Abanes trdi, da čeprav: »vsa ta nešteta navezovanja na starodaven in moderen okultizem [...] zagotovo ne učijo natančne doktrine čarovništva, niti ne svetujejo otrokom, naj kupijo priročnik Kako postati član Wicce [...], bi lahko namigovanja spodbudila otrokovo radovednost o okultizmu, mogoče dovolj, da bi se otrok nekega dne poglobil vanjo.« (Abanes v Gemmill in Nexon 2007, 95)

Abanes se ne strinja s tistimi, ki postavijo Gospodarja prstanov, Zgodbe iz Narnije in Harryja Potterja v isto kategorijo. On namreč vidi med temi deli veliko razliko. V intervjuju za CBN.com je med drugim povedal:

Eden najlažjih načinov, kako prepoznati, ali fantazijska knjiga ali film vsebuje pravo čarovništvo, je, da si postavimo preprosto vprašanje, 'Ali lahko moji otroci najdejo v knjižnici ali v knjigarni informacije, ki jim bodo omogočile ponoviti, kar so prebrali v knjigi ali videli v filmu?' Kar preberemo v Gospodarju prstanov in v Zgodbah iz Narnije ni resnično, je čista domišljija. Tega se ne da. Toda v Harryju Potterju najdemo sklicevanje na astrologijo, jasnovidnost in numerologijo. Ne vzame ti več kot sekunde, da se odpraviš v knjigarno ali v knjižnico in najdeš knjige na to temo ter začneš poizvedovati, raziskovati in se ukvarjati s temi rečmi. (Elliot)

Kot tak je Harry Potter razumljen kot priročnik za trening vseh vrst čarovništva. Abanes in ostali kritiki s podobnim mišljenjem priznavajo, da noben otrok ne bo sposoben izvajanja urokov ali mešanja napojev po navodilih v katerikoli knjigi o Harryju Potterju, toda skrbi jih, da bi knjige lahko spodbudile otroke, da bi poiskali prave knjige urokov, take ki jih uporabljajo pripadniki Wicce. Taka razmišljanja so še spodbujena zaradi marketinga, ki obkroža Harryja Potterja. Otroke se tako na primer spodbuja, da se igrajo čarovnike in čaravnice. Stvari, ki se jih lahko kupi v trgovinah, vključujejo kostum Harryja Potterja (s plaščem in palico), čarovniški šah, Klobuk Izbruh, Potterjevo igro lebdenja, lego kocke Harryja Potterja in še mnogo drugih artiklov. (Gemmil in Nexon 2007, 95)

Rowlingova vse te očitke zavrača, češ da so absurdni. Sama pravi: »Do sedaj sem srečala tisoč otrok in še nikoli ni nihče prišel k meni in mi dejal 'Gospa Rowling, tako sem vesel, da sem prebral te knjige, ker sedaj bi rad postal čarovnik.'« (Rowling v Gemmill in Nexon 2007, 95) V drugem intervjuju je dejala: »Resnično sem zbegana, da lahko kdorkoli, ki je prebral knjige, misli, da sem zagovornica okultnega [...] Ne verjamem v tem smilsu, kot oni govorijo o njem, sploh ne.« (Rowling v Gemmill in Nexon 2007, 95) Rowlingova je tudi prepričana, da je magija vir dobre zabave, drame in da bo magija v temah otroške literature tako dolgo, kot bo človeštvo obstajalo. (Rowling v Gemmill in Nexon 2007, 95)

Ko Rowlingova brani svoja dela, predpostavlja, da nekdo gleda na svet, vsaj do neke mere, odčarano. Ker magija kot taka ne obstaja, pomeni, da zgodbe o čarovništvu ne morejo biti nevarne, saj so zgolj in samo fantazija. Zanimivo je, da podajajo podobne argumente tudi nekateri krščanski zagovorniki Harryja Potterja. Ti pravijo, da magija v knjigah ni resnična ali pa da je mehanična in odčarana. Chuck Colson opiše magijo v Harryju Potterju kot čisto mehanično v nasprotju z okultnim. Podobno razmišljajo tudi drugi. Alan Jacobs opazuje, da v svetu Harryja Potterja: »čarovnija preprosto deluje in v rokah izučenih čarovnikov deluje tako zanesljivo kot tehnologija, ki naredi, da letala letijo in hladilniki hladijo zrak. Ti produkti, izdelki praktične znanosti so zadostno skrivnostni za ljudi, ki jih uporabljajo, da bi prav lahko bili tudi izdelki čarovnije.« (Jacobs v Gemmill in Nexon 2007, 96)

Colson in Jacobs nista sekularista. Colson se trudi razlikovati med resnično okultno literaturo in med načinom, kako je magija prikazana v Harryju Potterju. Jacobs pa se pritožuje, da je tehnološko odčaranje večja nevarnost religioznosti kot pa Potter. Na splošno krščanski

zagovorniki trdijo, da bi morali njihovi religiozni kolegi spregledati uporabo čarovnije in priznati, da knjige potrjujejo krščanska načela in moralo. (Gemmill in Nexon 2007, 96)

Ali ostali sprejmejo te argumente, je odvisno od stopnje, do katere lahko sprejmejo neko obliko odčaranja. Nekdo zavrne Colsonov argument tako: »Del problema je, da čaravnice in čarovniki obstajajo. Oni resnično izvajajo uroke in berejo iz steklenih krogel. Nekateri se celo ukvarjajo s spreminjanjem v živalsko obliko. Zaradi tega ni ničesar izmišljenega v zgodbah, razen v glavah kristjanov, ki nočejo priznati resnice.« (Schnoebelen v Gemmill in Nexon 2007, 96) Prav tako ne priznavajo, da je Rowlingova le ustvarila fantazijski svet. »Resnica je, da je Rowlingova uspela zamegliti meje med fantazijo in okultizmom v resničnem življenju. Pravi okultizem je vključen v njene knjige v vznemirljivih količinah in je prepoznan s strani okultistov.« (Gemmill in Nexon 2007, 96) Tudi sam Jacobs ugotavlja, da njegov argument ne bo prepričal tistih, ki menijo, da je čarovništvo zelo resnična grožnja. (Gemmill in Nexon 2007, 96)

Veliko religioznih kritikov Harryja Potterja napada portretiranje čarovništva, toda vseeno ločijo med tistimi, ki so dovolj zreli, da dojemajo magijo kot fantazijo in med otroci, ki morda ne znajo ločiti med resničnostjo in fantazijo. Robert Knight razloči, da bi moralo kristjane:

Skrbeti zaradi vpliva, ki ga imajo knjige na otroke, saj ti vse nekritično sprejemajo. To bi lahko povzročilo, da bi se jim zdela čaranje in samozadostnost bolj mogočna kot krščanski evangelij. Med vsemi lastnostmi, ki jih ima Harry, je samozadostnost vedno končno sporočilo, kar pa je slabo, še posebno v dobi, v kateri izobraževalci verjamejo, da sta samozavest in dobro mišljenje o sebi ključ do dosežkov. Pravzaprav je to gibanje v pravem nasprotju s krščanskim evangelijem. (Knight v Gemmill in Nexon 2007, 9)

Ideja, da je čaranje v Harryju Potterju zgolj tehnologija, je lahko primerna za zrelejše bralce, ki so sposobni razločiti med stvarmi, ta argument pa ne ponudi nobenega odgovora na resnično nevarnost, ki jo predstavljajo knjige za dovzetne otroke, pravi Knight. (Gemmill in Nexon 2007, 97)

Podobno mišljenje, čeprav bolj pozitivno, ima tudi Connie Neal, ki je napisala več knjig v bran Harryju Potterju. V knjigi *What's a Christian to Do with Harry Potter?* ugotavlja, da je edina razdvajajoča točka v debatah med kristjani problem fantazije proti realnosti. Na hipotetično vprašanje »Kaj knjige povedo o čarovništvu in čaranju?« Neal odgovori, da je

odgovor odvisen od tega, ali se vprašanje nanaša na »pravo, okultno čarovništvo v resničnem svetu« ali na »čarovnijo in čaranje«, kot je opisano v fantazijskem svet, ki ga je ustvarila Rowlingova. Connie Neal gleda na knjige kot na fantazijo, toda čarovništvo vidi kot resnično grožnjo izven knjig, zato vztraja, da bi morali otroci brati knjige in gledati filme pod nadzorom staršev. Kljub vsemu je Nealova na strani tistih, ki pravijo, da branje Harryja Potterja ni isto kot prakticiranje čarovništva ali celo promoviranje tega. (Wagner 2003, 3)

Dihotomija fantazija proti realnosti je važno sredstvo definiranja perspektive z obzirom na fenomen Harryja Potterja. Zagovorniki trdijo, da je Harry Potter fantazijsko delo, primerno za otroke. Takega mnenja so tudi nekateri kristjani. Kritiki pa se zgrozijo ob misli, da bi otroci lahko prestopili k okultnemu z na videz neškodljivim uvodom v čarovništvo v knjigah, medtem ko zagovorniki identificirajo knjige in filme kot neškodljiv izlet v domišljjski svet. Kritična pozicija predpostavlja, da je dualizem dobrega in zlega avtentična paradigma za definiranje sveta. Ta pozicija tudi namiguje, da gledanje ali branje vprašljivega materiala povzroči spremembe v duševnem stanju človeka. Tako je človek vse bližje temni strani in se oddaljuje od dobrih sil in od odrešitve. Zaradi tega nas dihotomija fantazija : realnost vodi do druge dihotomije, ki definira mnenje o Harryju Potterju. Ta je dobro proti zlu. (Wagner 2003, 3)

3.2.1.2 Dobro : zlo

Podporniki Harryja Potterja, tako religiozni kot sekularni, trdijo, da je Harry Potter predvsem moralni karakter. Je lik, ki postavlja primer, v kakšnega bi starši otrok radi videli, da bi se razvili njihovi otroci. Michael Mandlin iz Christianity Today pravi, da se Harry zaradi težkega otroštva razjezi in obupa, toda na splošno kaže pogum, zvestobo, sočutje, veselje, skromnost, celo ljubezen. Uredniki Christianity Today staršem navdušeno svetujejo, naj berejo Harryja Potterja svojim otrokom. Harry je prikazan kot dober otrok, saj tvega za njegove prijatelje, se bori za pravico in resnico ter pokaže nekaj vrlin, ki so vredne hvale. (Wagner 2003, 3)

Connie Neal se strinja. Popularno krščansko paradigmo 'What Would Jesus Do?' aplicira na Harryja Potterja in se vpraša 'What Would Jesus do With Harry Potter?' Njen odgovor je:

Jezus bi uporabil zgodbe o Harryju Potterju kot parabole, da bi podžgal otrokovo zanimanje v boju med dobrim in zlim. Jezus bi lahko pogledal Harryjevo zgodnje otroštvo in mu ponudil ljubezen in spodbudo, lahko bi primerjal zaupanja vredno

dobroto Albusa Dumbledoreja z neskončno dobroto boga očeta, Jezus bi lahko povlekel paralelo med povabilom za vstop v nezemeljski svet Bradavičarke s krščanskim povabilom za vstop v božje kraljestvo in končno, Jezus bi mogoče pokazal, da prav tako kot je Harry vstopil skozi magični prehod na peronu devet in tri četrť, lahko otroci vstopijo v božje kraljestvo s pomočjo Jezusa. Jezus ima veliko skupnegai s Harryjem Potterjem. (Neal v Wagner 2003, 4)

Rowlingova je na vprašanje o dobrem in zlem v Harryju Potterju priznala kompleksno reprezentacijo morale v zgodbah. Rowlingova pravi, da so knjige o Harryju Potterju strašljive na enak način, kot so Grimmove pravljice. Rowlingova sicer noče otrok ničesar učiti. »Zgodbe so moralne, ker vsebujejo boj med dobrim in zlim.« Za Harryja pa pravi, da ga je hotela predstaviti kot neke vrste vzornika. »Harry je samo človek. Dela napake, toda jaz ga vidim kot zelo plemenitega. Je pogumen lik in stremi k temu, da bi naredil pravo stvar [...] prebrati v knjigi, da se tudi izmišljen lik spopada s takimi stvarmi, je lahko zelo koristno.« (Rowling v Wagner 2003, 4) Zaradi razmejitev med dobrim in zlim ter videnjem Harryja in Dumbledoreja kot predstavnikov dobrih sil, predstavljajo knjige in filmi zagovornikom koristna orodja pri razvijanju otrokovega moralnega kompasa.

Kritiki po drugi strani ne vidijo take jasne razmejitve med dobrimi in zlimi silami v zgodbah o Harryju Potterju. Pravzaprav vidijo Harryja, Rona in Hermiono kot negativne vzornike za njihove otroke. Richard Abanes vzame pod drobnogled moralni relativizem v Rowlinginih delih in pravi, da sta morala in etika v Rowlinginih domišljijjskih zgodbah v najboljšem primeru nejasni, v najslabšem pa očitno nebiblični. Harry velikokrat krši pravila in je redko kaznovan. Abanes zato pravi, da raje kot bi sledil tistemu, kar je prav (pravilom Bradavičarke), Harry pusti lastnim interesom in subjektivnim racionalizacijam, da determinirajo njegova dejanja. Abanes strogo kritizira to 'Potteretiko' in napiše seznam tistega, kar se mu zdi moralno sporno v knjigah in filmih. (Wagner 2003, 4)

Abanes pravi, da je trojno moralno sporočilo, ki ga Rowlingova predstavi v svojih likih, jasno. To sporočilo je po Abanesu tako: 1) Pravila so postavljena, da se kršijo, če ne služijo interesom nekoga.; 2) Pravil ni potrebno spoštovati, če se zdi, da ne obstaja dober razlog za spoštovanje le-teh.; 3) Laganje je uspešen in sprejemljiv način za doseganje zelenega cilja. Abanes gre celo tako daleč, da trdi, da je ta moralni relativizem primerljiv z Wiccanskim prepričanjem, ki pravi »če nikomur ne škodiš, naredi, kar moraš«. »Ali se Rowlingova zaveda

ali ne, promovira čarovništvo (Wicco) v obliki etičnega in moralnega subjektivizma«, pravi Abanes. Torej trdi, da je moralni relativizem, za katerega verjame, da je prisoten v zgodbah o Harryju Potterju, enak Wiccanskemu pogledu na svet. (Abanes v Wagner 2003, 5) Ideja, da je ena največjih nevarnosti čarovništva subjektivna moralnost, se pojavlja konstantno v podobnih kritikah, saj sami verjamejo v absolutno moralo, ki temelji na njihovem razumevanju Svetega pisma. (Wagner 2003)

Zanimivo je, da imajo na Švedskem popolnoma drugačen pogled na zgodbe. Poleg magije se knjigam največkrat očita nespoštovanje avtoritete in svobodomiselnost. Švedi se s tem sploh ne strinjajo. Njih skrbi popolnoma nasprotno. Skrbi jih, da knjige predstavijo na privlačen in romantičen način hierarhične odnose avtoritete v internatu švedskimi otrokom. Tudi konservativen dnevni časopis Svenska Dagbladet je objavil, da knjige vsebujejo zaskrbljujoče hvale konservativne in zatirajoče oblike šole. Podobnega mnenja je tudi kritik v Göteborgs-Posten časopisu: »Pod površjem zgodba ni preveč radodarna, ampak prej cmerava in moralistična, zvito avtoritarna in kaznovalna.« (Berg v Towns in Rumelili 2007) Kot v tipičnem avtoritarnem okolju je šibkost prikazana kot slabost na Bradavičarki. Učence postane strah pokazati šibkost. To je tudi Harryjev največji strah. Avtoritativen svet na Bradavičarki je ohranjen s konformizmom, ki je spodbujen s pravili in vrednotami šole. Ni promocije civilne neposlušnosti ali domiselnih rešitev za probleme, ustvarjene s strani togosti in reda. Za Švede ni nič upornega ali kljubovalnega v knjigah o Harryju Potterju. (Towns in Rumelil 2007, 65)

Če povzamemo, zagovorniki Harryja Potterja vidijo Harryja kot moralni lik, človeka, ki si želi postati boljša oseba, na vsakem koraku se bojuje proti zlu. Kritiki pa po večini trdijo, da je Harry vprašljiv vzornik, ker so meje med dobrim in zlim težko razdeljive. Četudi dobimo zagovornike Harryja Potterja tako v krščanskih kot nekrščanskih taborih, so kritiki običajno določeni z njihovo krščansko pozicijo. Bojijo se, da bi pomanjkanje črno-belih moralnih navodil v zgodbah naredilo Harryja nevarnega vzornika za otroke, saj bi lahko podvomili v absolutno moralo, za katero pravijo, da je tako očitna v Bibliji. Da je Harry dober vzornik, dvomijo tudi Švedi, toda iz popolnoma drugačnih vzrokov. Njim se Harry zdi preveč konservativen lik.

3.2.1.3 Sekularno : religijsko

Zadnja dihotomija v debati o Harryju Potterju se tiče vprašanja, ali bi morali biti knjige in filmi videni kot sekularni ali religijski objekti. Torej gre za dihotomijo sekularno proti religijskemu in se navezuje na prejšnji dve dihotomiji. Tisti, ki podpirajo pojav knjig o Harryju Potterju v javnih šolah, bodo trdili, da so knjige fantazija in da predstavljajo pozitivni moralni kodeks za otroke. Kritiki pa pogosto trdijo, da Harry Potter predstavlja nevaren religijski pogled.

Oglejmo si situacijo tam, kjer se je vse skupaj začelo, torej v Združenih državah Amerike. V Združenih državah Amerike so bila dela Rowlingove potisnjena v bolj splošno soočenje med sekularizmom in religijskim tradicionalizmom, kjer je bila slednja pozicija najbolj vidno zastopana s strani Krščanske desnice. Clyde Wildcox tako razloži: »Krščanska desnica je družbeno gibanje, ki skuša mobilizirati evangeličanske protestante in druge ortodoksne kristjane v konservativno politično akcijo. Tako kot vsa družbena gibanja je Krščanska desnica sestavljena iz organizacij, vodji, aktivistov in članov. Gibanje si želi pridobiti podporo širšega kroga volilcev.« (Wilcox 2000 v Gemmill in Nexon 2007, 85) Gibanje ima veliko različnih interesov in nalog, med drugim prekinitve splavov, promoviranje učenja na domu in ponovno uvedbi molitev v šolah. Člani gibanja so evangeličani, fundamentalisti, binškoštniki in karizmatiki. Število članov je ostalo relativno stabilno skozi čas, istočasno pa je gibanje postalo eno najmočnejših sil znotraj republikanske stranke in pomembni člani gibanja so se obrnili k tradicionalni koalicijski politiki.

Člani Krščanske desnice se običajno vidijo, kot da so na udaru s strani kulturnih, družbenih in političnih sil, ki podpirajo sekularizem in zavračajo krščanstvo. Množični mediji, popularna kultura in izobraževalni sistem razumejo kot še posebej nevarne za spodkopavanje krščanskih vrednot in identitete.

Gibanje se ima za tradicionalistično. Želi si obnoviti »tradicionalne« krščanske vrednote in moralo. Do neke mere je tudi antisekularno, saj nasprotuje preveliki sekularizirani družbi in vladi. Gibanje pa ni antisekularno samo v političnih ciljih, temveč je velika verjetnost, da bodo člani Krščanske desnice najverjetneje videli religijske akterje in religijske tekste kot vire politične avtoritete.

Vse to pojasnjuje, zakaj so pri Krščanski desnici napadli Harryja Potterja. Prvi razlog je ta, da knjige prikazujejo čarovnijo in čaranje nasploh kot moralno nevtralnno. To je v nasprotju z elementi bibličnega teksta in krščansko tradicijo, ki pravi, da vsa čarovnija izhaja iz demoničnih sil. Drugič, knjige omajajo »tradicionalne hierarhične moči strukture, kjer je le en pravi ali resničen vir moči«. Veliko krščanskih kritikov vidi v zgodbah promocijo okultizma in etične orientacije, ki je po naravi sekularna – posamezniki odgovarjajo samo svoji vesti. Tretjič, agresiven marketing in široka popularna privlačnost franšize postavi zgodbo o Harryju Potterju točno v osrednji fokus Krščanske desnice. Njihovo prepričanje je, da so oborožena manjšina, ki se bori proti velikanskim komercialnim in kulturnim silam, ki nameravajo spodkopati njihove vrednote in podkupiti njihove otroke. Četrtoč, stopnja, s katero so se učitelji oprli na knjige o Harryju Potterju z željo, da bi spodbudili branje knjig med učenci, je pomembno vplivalo na prepričanje med člani, da v javnem šolstvu obstaja »protikrščanski« program. (Gemmill in Nexon 2007, 85–86)

Kot vidimo, je Harry Potter na nek način preveč sekularen za določene religijske skupine, saj ne ustreza njihovim religijskim prepričanjem in zdi se jim, da celo spodkopava njihove religijske vrednote in moralo. Toda ali vidijo delo kljub vsemu kot sekularno? To je pa že drugo vprašanje. Kljub vsemu povedanemu pravijo, da je knjiga religijski produkt in da kot taka ne spada v javne šole. Oglejmo si podrobneje njihove argumente.

Zagovorniki Harryja Potterja trdijo, da so knjige in filmi jasen produkt sekularnega fenomena in kot take popolnoma primerne za okolje javnih šol. Ta perspektiva je spodbudila razvoj raznih izobraževalnih produktov, vključno s številnimi internetnimi stranmi in vodiči za učenje, ki naj bi pomagali učiteljem pri vključitvi knjig o Harryju Potterju v program. Otroci bodo knjige našli tudi v knjižnici, če seveda niso že izposojene ali prepovedane. (Wagner 2003, 5) Zagovorniki torej trdijo, da knjige ne podpirajo nobene religije. To trdijo tudi nekateri kritiki knjig. Razen praznovanja božiča in velike noči in prisotnosti duhovnika na Dumbledorjevem pogrebu in na Weasleyevi poroki, religijskih praks praktično ni prisotnih. Lindy Beam je v Focus on the Family zapisala: »Duhovna hiba Harryja Potterja ni toliko v temu, da se Rowlingova igra s temačnimi nadnaravnimi močmi, temveč da ne priznava nobenih nadnaravnih moči. Zgodbe niso prežete s čarovništvom, pač pa s sekularizmom.« (Beam v Olsen 1999) Prav zaradi tega so knjige zelo pohvalili ateisti in sekularisti. Mika La Vaque-Manty iz liberalnega spletnega časopisa pravi, da religija nima nobene vloge v zgodbi. Ni cerkev, ni drugih religijskih institucij, nihče ne moli ali meditira in celo pogrebi niso

religijski. (La Vaque-Manty 2005) V članku z naslovom »Who Dies in Harry Potter? God«, napisanem za Time revijo pred objavo zadnje, sedme knjige, je podobno trdil tudi Lev Grossman. Napisal je, da Harry živi v svetu brez kakršnih koli religij ali duhovnosti. Obkrožen je z duhovi, vendar k nikomur ne moli, pa četudi bi si to globoko želel. Grossman prav zaradi tega ne vidi velike podobnosti z drugimi, bolj eksplicitnimi religijskimi fantazijskimi zgodbami, kot sta na primer C. S. Lewisove Zgodbe iz Narnije ali Tolkeinov Gospodar prstanov. (Grossman 2007)

Kritiki pa v večini nasprotno trdijo, da so knjige in filmi daleč od sekularnega in goreče nasprotujejo prisotnosti knjig v javnih šolah. Knjige o Harryju Potterju so bile leta 1999 prve na seznamu največkrat izzvanih knjig v Združenih državah Amerike. Do novembra 2000 so bile knjige izzvane več kot štiristokrat v več kot petindvajsetih šolskih okrajih v devetnajstih zveznih državah. Učenec v osnovni šoli West Ridge v Coloradu, kjer je bila knjiga prepovedana, je povedal: »Jaz mislim, da če ljudje nočejo, da njihovi otroci berejo te knjige, potem njihovi otroci ne bi smeli hoditi v javne šole. Morali bi biti v zasebnih šolah, v krščanskih šolah.« (Kurtz 1999 v Wagner 2003) Wagnerjeva pravi, da je zadeva vse prej kot enostavna. cerkev vseh svetih (All Saints) v Gulifordu v Surryju ima posebno 'družinsko mašo Harryja Potterja' dopolnjeno s spremembami v liturgiji Church of England. Gloucesterska katedrala pa je bila uporabljena v filmih za Bradavičarko. Če so knjige in filmi lahko videni kot primerni za krščanske otroke in kot za nevarno pot v okultno, kako je potem mogoče trditi, da niso religijski smodnik. (Wagner 2003, 6)

Je potrebno gledati na Harryja Potterja kot na religijski fenomen? Absolutno, pravi Abanes. »Knjige in filmi predstavljajo religijski pogled na svet in vključujejo delčke budizma in reinkarnacije, rimsko, grško in keltsko mitologijo, astrologijo, legende o Arturju in druidski simbolizem. Veliko je tudi referenc na razna demonska bitja, globoko povezana z magijo, čarovništvom in čaranjem.« (Abanes v Wagner 2003, 6) Ali je sploh pomembno, tako kot trdijo zagovorniki, da knjige ne ponudijo točnega opisa Wicce in ali je dovolj, da knjige prikažejo kakršnokoli obliko čarovništva in da so bile uporabljene tudi v krščanskem kontekstu? Rowlingova ne vidi knjig kot religijskih in ne odobrava prepovedi knjig: »Nobena knjiga ne bo za vsakega otroka [...] Če prepovemo vsako otroško knjigo, v kateri je omenjena čarovnija ali čaravnice in čarovniki [...] bomo odstranili tri četrtine klasik iz polic.« (Rowling v Wagner 2003, 6)

Čeprav se veliko ljudi ne strinja s tezami, ki so jih postavili konservativni avtorji, kot so Richard Abanes, Robert S. McGee in Caryl Matrisciana, saj menijo, da je njihov strah pred Harryjem Potterjem pretiran, pa Wagnerjeva meni, da obstaja realen problem. Sama je mnenja, da se v luči naraščajočega znanja o tolerantnosti do drugih, različnih religijskih izpovedi zdi, da se soočamo z naraščajočo težavo, kako se opredeliti, kaj v resnici pomeni ločitev cerkve od države in drugič, kaj sestavlja moralno ali nemoralno literaturo v kontekstu javnih šol in kako bi morali opredeliti fantazijsko literaturo v istem kontekstu. Prav zaradi tega Wagnerjeva zaključí, da je Harry Potter religijski fenomen, saj nas je prisilil v to, da razmislimo, kaj pomeni biti toleranten do vseh religijskih izrazov v modernem svetu. Wagnerjeva pravi, da morda ni rešitev v tem, da se odstrani Harryja Potterja iz šol, ampak da se ponovno pregleda, kaj pomeni v resnici ločitev cerkve od države. (Wagner 2003, 6)

Religijska debata je zanimiva in večplastna, toda do zdaj smo si ogledali samo, kaj o Harryju Potterju mislijo protestanti in protestantske ločine. Prav je, da na kratko pogledamo, kaj si o Harryju Potterju mislijo tudi druge religije. Na kratko pa zato, ker druge religije Harryju Potterju niso namenile zelo velike pozornosti in ker jih motijo podobne stvari kot protestante.

Katolicizem

Katoliška cerkev ni podala uradnega mnenja o Harryju Potterju, vendar so razni katoliški avtorji, to so uradniki rimske kurije, katoliške hierarhije in ostalo uradno osebje podajali mešana mnenja.

Leta 2001 je kardinal George Pell, nadškof iz Sydneja, občasno pisal o seriji Harryja Potterja v njegovi redni kolumni The Sunday Telegraph. V kolumnah je hvalil knjige, ker vsebujejo vrednote, ki so »zelo kompatibilne s krščanstvom«. V knjigi Be Not Affraid pa je knjige pohvalil, ker »vsebujejo lepo število moralne resnice« in ker so »dobra zgodba« (Pell 2007).

Leta 2003 je duhovnik iz Liverpoola Peter Fleetwood, medtem ko je služil kot uradnik za papeški koncil za kulturo, imel govor na novinarski konferenci ob objavi dokumenta Jesus Christ the Bearer of the Water of Life – A Christian reflection on the 'New Age' in v govoru nekajkrat pozitivno ocenil zgodbe o Harryju Potterju. V odgovor na vprašanje, ali bi morala biti magija, prikazana v Harryju Potterju, razumljena na enka način kot new age prakse, proti katerim je govoril dotični dokument, je Fleetwood odgovoril: »Če sem prav razumel namen avtorice Harryja Potterja, potem je namen pomagati otrokom videti razliko med dobrim in zlim. In avtorica je zelo jasna glede tega.« Dodal je še, da je Rowlingova po prepričanju, po

načinu življenja in celo po načinu pisanja kristjanka (Fleetwood 2003 v Guardian). Ta komentar je bil razumljen s strani medijev kot potrditev knjig s strani katoliške cerkve in s tem tudi odobravanje knjig s strani takratnega papeža Janeza Pavla II, čeprav ni bilo nikoli uradnih izjav, ki bi to potrjevale. (BBC 2003, Family center spletne strani.)

Prav tako je leta 2003 predstojnik kongregacije za doktrino vere, kardinal Joseph Ratzinger, ki je pozneje postal papež Benedikt XVI, prejel rokopis knjige nemške avtorice, v kateri je bila kritična do zgodb o Harryju Potterju. Kardinal se je v zasebnem pismu zahvalil za poslano knjigo, v katerem je zapisal: »Dobro je, da z ugotovitvami o vplivu Harryja Potterja razsvetlite ljudi, ker to so subtilna napeljevanja in delujejo neopaženo in s tem močno izkrivijo krščanstvo v duši, še preden se lahko pravilno usidra.« Prav tako ji je kardinal predlagal, naj pošlje kopijo knjige Fleetwoodu na koncil za kulturo. V drugem pismu je dal kardinal avtorici dovoljenje, da prvo pismo javno objavi. Ratzingerjeva pisma, ki jih je napisal še preden je postal papež, so bila uporabljena kot namigovanje, da novi pontifikat uradno nasprotuje knjigam. (Lifesitenews)

Kritiko na knjige je podal tudi edini uradni eksorcist rimske nadškofije, oče Gabriele Amorth, ki verjame, da se za Harryjem Potterjem skriva podpis kralja podzemlja, hudiča. Poleg tega pravi, da knjige ustvarjajo lažno delitev na črno in belo magijo, v resnici pa ta delitev ne obstaja, ker je vsaka magija vedno obrat k hudiču. Zaradi tega Amorth tudi verjame, da so knjige slab vpliv za otoke, saj se lahko zaradi njih začnejo zanimati za okultno. (Morris 2006)

Pred izidom pete knjihe Harry Potter in Feniksov red leta 2005 je Fleetwood imel intervju za Vatican radio. V intervjuju je Fleetwood spet potrdil njegovo pozitivno mnenje o knjigah in pripomnil, da so bila lahko pisma, takrat še kardinala Ratzingerja, napisana s strani člana osebja kongregacije in jih je kardinal le podpisal. O različnih pogledih na knjige z njegove strani in s strani Amortha je povedal, da so to le drugačna osebna mnenja duhovnikov, nič drugega. (Vonhögen 2005)

Kar se filmov tiče, so bili s strani Urada za film katoliških škofov Združenih držav Amerike pozitivno ocenjeni. Ovrednoteni so bili z oceno A-II ali A-III, kar pomeni, da vsebina ni moralno žaljiva. Episkopalna konferenca pa je film Harry Potter in jetnik iz Azkabana uvrstila na seznam desetih najboljših družinskih filmov iz leta 2004. Film Harry Potter in svetinje smrti, in sicer 1. del pa kot enega najboljših filmov leta 2010. (United States Conference of Catholic Bishops)

Vatikanski časopis *L'osservatore Romano* je posvetil debati o Harryju Potterju celo stran v januarski izdaji leta 2008. Esezist Paolo Gulisano je zapisal, da zgodbe o Harryju Potterju nudijo lekcije o pomembnosti ljubezni in razdajanja (Wooden 2008), medtem ko je bil profesor Edoardo Rialti mnenja, da je Harry napačen junak. »Kljub nekaterim pozitivnim vrednotam v zgodbi nam ta v svojem bistvu ponuja prepričanje, da je čarovništvo pozitivno. Nasilna manipulacija s stvarmi in z ljudmi s pomočjo znanja okultnega, je prednost redkih izbranih: cilji opravičujejo sredstva, ker izobraženi, izbrani, intelektualci vedo, kako obvladovati temne sile in jih spremeniti v dobre [...]. To je velika laž, saj je stara gnostična skušnjava ta, da se zamenjuje med odrešenjem in resnico ter skrivnim znanjem.« (Rialti v Phan 2008) Vseeno so julija 2009 v *L'Osservatore Romano* pohvalili moralno držo šestega filma *Harry Potter in Princ mešane krvi*, saj naj bi bila jasna meja med dobrim in zlim in v filmu je jasno, da je dobro tudi prava izbira, ki ni vedno najlažja in za katero je potrebno včasih tudi kaj žrtvovati. Prav tako so opazili, da je iskanje nesmrtnosti lorda Mrlakensteina predstavljeno kot moralno napačno. (Squires 2009)

Pravoslavna cerkev

Leta 2002 je grška pravoslavna cerkev izdala izjavo, v kateri je naznanila, da so knjige o Harryju Potterju satanske, saj »seznanijo ljudi z zlom, s čarovnijo, z okultnim in z naukom o demonih«. V izjavi prav tako kritizirajo podobnosti med Harryjem in Jezusom Kristusom, rekoč: »Ni dvoma, da lik Harryja namenoma spominja na mladega odrešitelja. Ubiti ga hočejo že ob njegovem rojstvu, vedno se mu godi krivica, toda vseeno mu vedno nekako uspe zmagati in rešiti druge. Sedaj pa pomislimo malo, komu drugemu se je še godilo podobno?« Leta 2004, takoj potem ko je bil mlad bolgarski igralec izbran za vlogo Zmagoslafa Levyja v filmu *Harry Potter in Ognjeni kelih*, je bolgarska pravoslavna cerkev objavila članek na prvi strani njihovega uradnega časopisa, v katerem je med drugim pisalo tudi, da magija ni otroška igra in da sveta sinoda svetuje, naj ima cerkev v Sofiji vsak četrtek posebne liturgije, ki naj bi ozdravile vse tiste, ki so pod uroki ali v posesti zlih duhov. Letaki so bili izobešeni po celem mestu. Na njih je pisalo, da je recitiranje uroka iz Harryja Potterja isto kot moliti k hudiču in da bog sovraži magijo. (Leviev-Sawyer, 2004)

Seveda niso vsi odzivi negativni. Ruski pravoslavni apologet Andrei Kuraev je leta 2003 v knjigi *Harry Potter in the Church: Between an Anathema and a Smile* napisal, da knjige niso nevarne. Njegovi argumenti so vključevali podobnosti med knjigami o Harryju Potterju in

tradicionalnimi pravljicami ter literarnimi klasiki, kot je na primer Iliada, za katero nihče ne trdi, da je satanska. Njegova argumenta sta še, da je magija v knjigah drugačna kot resnične okultne prakse in kot je prisotnost krščanskih vrednot, kot so ponižnost, ljubezen, požrtvovalnost in izbira tistega, kar je prav, ne pa tistega, kar je enostavno. V knjigi navede tudi druge ugledne pravoslavne duhovnike in cerkvene uradnike, kot sta Kozlov in Pravdoliubov, ki prav tako menita, da je Harry Potter neškodljiv.

Ameriški akademik in pravoslavni krščanski pisec John Granger je knjige pozitivno ocenil. V knjigi *Looking for God in Harry Potter* je trdil, da knjige ne promovirajo okultizma, ker se magija v Harryju Potterju ne osredotoča na priklic demonov ali duhov, pa tudi teme, kot so ljubezen in izbira tistega, kar je prav in ne tistega, kar je enostavno, se mu zdijo kompatibilne s krščanstvom. (Cline)

Anglikanstvo

Leta 2000 je dekan Canteburyjske katedrale zavrnil prošnjo, da bi se v cerkvi snemal film o Harryju Potterju z obrazložitvijo, da krščanska cerkev ni primerna za promoviranje poganske vsebine. Gloucesterska katedrala s tem ni imela težav, Durhamska katedrala prav tako ne. V obeh so namreč snemali filme o Harryju Potterju. (McLean 2001)

Junija 2007 je anglikanska cerkev objavila knjigo *Mixing it up with Harry Potter*, v kateri s paralelami iz knjig približa vero 9 – 13-letnikom. Avtor knjige Owen Smith pravi, da: »Knjiga poskuša povleči paralele med dogodki v Harryjevem svetu in med svetom, v katerem poskušamo približati evangelij. To, da se nekaterim zdi, da bi lahko knjige pritegnile mlade bralce k okultnemu, se mi zdi nepravilno do Rowlingove in zelo podcenjujoče do zmožnosti otrok in mladih, da ločijo med resničnim in izmišljenim.« (Church House Publishing)

Islam

Veliko število muslimanskih učenjakov je bilo mnenja, da so magične teme v knjigah v konfliktu z islamskim naukom. Zanimivo je, da so se negativni odzivi začeli zaradi zaskrbljujočih pritožb, ki so prihajala s strani Krščanske desnice v Združenih državah Amerike. Čarovnija in magija v svetu Harryja Potterja predstavljata spolzko pobočje za okultne in satanske prakse v krščanskih variacijah, v muslimanskih pa predstavlja nevarnost poganstvo. Na konservativni spletni strani Albalagh je Khalid Baig obsodil obnašanje glavnih junakov v knjigah in po njegovem mnenju sploh ni presenetljivo, da jih je njihova obsedenost

z magičnimi temami vodila stran od družbene morale. »Lažejo in niso kaznovani, so brezbožni, ne spoštujejo starejših, redno kršijo pravila in se ne kesajo.« (Baig 2003 v Jackson in Mandaville 2007, 52) Njegova kritika nadalje nakaže paralele med magijo v knjigah in magijo v svetu: »Dobrodošli v svetu poganstva in kapitalizma, kjer praznoverje in okultno kraljijeta v srcih in glavah ljudi in kjer sta ti dve moči skovali zavezništvo, ki ima svojo magijo na globalni ravni.« (Baig 2003 v Jackson in Mandaville 2007, 52)

Leta 2002 so bile v Združenih Arabskih Emiratih knjige o Harryju Potterju prepovedane v šolah. Predstavniki izobraževalnega ministrstva je sporočil, da sta fantazija in magija v knjigah v nasprotju z islamskimi vrednotami. Kljub temu, da so bile knjige prepovedane v šolah, pa v Emiratih niso imeli namena, da bi prepovedali prodajo knjig v knjigarnah. (BBC 2002)

V Iranu se knjige Harryja Potterja prodajajo v knjigarnah, vendar je leta 2007 članek v časopisu Kayhan kritiziral iransko ministrstvo za kulturo, ker so odobrili distribucijo zadnje knjige. V članku je zapisano, da knjige vključujejo škodljive besede in stavke, ki nasprotujejo vrednotam Islamske republike. Knjige so opisane kot sionistični projekt. Med drugim so jim očitali, da so sionisti porabili milijone dolarjev na tem projektu. (Bagelblog)

Judaizem

Veliko pomembnih rabinov je opisalo knjige o Harryju Potterju kot »dobre sile«, če se izrazim z besedami enega od njih. Leta 2005 je na konferenci na univerzi Reading potekala debata o tem, ali ima Harry židovsko dušo. (Last 2005) Jonathan Sacks, rabin Commonwealtha, je izjavil, da je v družbi, kjer mladostniki prezgodaj postanejo odrasli in kjer so odrasli večni mladostniki, Harry Potter obnovil kraljestvo otroštva. (Sacks 2007)

Vseeno pa je nekaj izraelskih rabinov razjezila odločitev, da bo zadnja knjiga iz serije Harry Potter in svetinje smrti v Izraelu začela s prodajo v soboto, saj sovpada z židovskim sabatom, dnem, ko je prepovedano poslovanje. (Reuters 2007)

Seveda se ni vse ustavilo samo pri debatah o tem, ali imajo knjige škodljiv vpliv na otroke. Bilo je tudi kar nekaj poskusov prepovedi knjig v šolah. Opisi nekaterih sledijo v nadaljevanju.

3.2.1.4 Poskusi cenzure knjig

Prisotnost knjig v javnih in šolskih knjižnicah je bila pogosto stvar nestrinjanja zaradi magije, ki jo ima v zgodbah Harry Potter, še posebej v Ameriki. Tam je bila knjiga (prva iz zbirke) med leti 1999 in 2000 sedma na seznamu največkrat izzvanih knjig v ameriških knjižnicah, čeprav je bila knjiga prvič objavljena leta 1998. Leta 1999 so bile knjige izzvane 23-krat v trinajstih zveznih državah. Po mnenju American Library Assosiation so knjige o Harryju Potterju največkrat izzvane knjige 21. stoletja. (ALA org)

Kljub vsemu ALA opazuje, da se nasprotovanje Harryju Potterju v Ameriki počasi zmanjšuje. Že od leta 2003 knjige niso prišle med prvih deset največkrat izzvanih knjig v ameriških šolah, kot se je to zgodilo vsa leta poprej. Humanistični komentator Austin Cline je menja, da se razlog za to skriva v novi politiki šolskih knjižnic, ki dovoljujejo staršem, da svojim otrokom prepovedo branje tistih knjig, ki se jim zdijo neprimerne. (Cline)

V nadaljevanju bom opisala nekaj najbolj odmevnih izzivov knjig.

Leta 1999 se je predstojnik šole v Zeelandu v Michiganu zaradi pritožb treh staršev odločil, da bo dovolil branje knjig o Harryju Potterju samo tistim otrokom, ki bodo prinesli pisno potrdilo od staršev, da lahko berejo te knjige. Starši pa naj bi bili zaskrbljeni zaradi tem, povezanih s čarovništvom in magijo. V odgovor na tako odločitev so otroci začeli pisati protestna pisma, ustanavljali so klube in pripravljali peticije, kar je vodilo do ustanovitve internetne strani, imenovane Bunkeljni za Harryja Potterja (Muggles for Harry Potter). Sčasoma je stran postala širše zastavljena in se preimenovala v kidSPEAK!, postala je forum, kjer se lahko otroci spoprimejo s cenzuro na splošno (ALA, kidSpeak spletna stran).

Leta 2000 je javni knjižnici v Jacksonvillu na Floridi grozila tožba s strani konservativne krščanske skupine Liberty Counsel of Orlando. Razlog pa je bil ta, da so v knjižnici otrokom, ki so prebrali četrto knjigo Harry Potter in Ognjeni kelih, podeljevali 'Certifikat znanja Bradavičarke'. Eden od staršev se je pritožil, češ da če že podeljujejo čarovniške certifikate, bi lahko spodbudili tudi branje Biblije in podarjali certifikate pravičnosti. Ko je knjižnica popustila in obljubila, da certifikatov ne bo več podarjala, je bila tožba umaknjena. (Cline, ALA)

Istega leta je Carol Rookwood, ravnateljica šole St. Mary's Island Chur of England Aided School v Chathamu v Kentu, v Angliji, prepovedala knjige na šolskih tleh, saj naj bi bila

Biblija zelo jasna in konsistentna v učenju, da čarovniki, zli duhovi in demoni obstajajo in da so še kako resnični, močni in nevarni in božji ljudje ne bi smeli imeti nobenega opravka z njimi. (BBC 2000) V odgovor na to odločitev je predsednik komisije za doktrino anglikanske cerkve Stephen Sykes povedal, da je pozicija cerkve res taka, da sta magija in čarovništvo v nasprotju s krščansko religijo in da ima gospa Rookwood prav, vendar bi lahko otrokom, ki berejo Harryja Potterja povedali, da ne smejo vzeti čarovništva v knjigah kot resničnega ali pa bi lahko to ugotovili že sami. (Vallely 2000)

Julija 2000 je osnovna šola v Aucklandu na Novi Zelandiji prepovedala učiteljem branje knjig o Harryju Potterju v razredu. Razlog za to je bil, da so se starši pritožili, da knjige domnevno vsebujejo okultno vsebino. Na odločitev se je število učencev in staršev pritožilo in posledično je bila prepoved razveljavljena. (Middlebrook 2000) Podobno so se glede spornosti Harryja Potterja starši pritožili leta 2000 šolskemu odboru v Ontariu in dosegli, da so bile knjige umaknjene s polic v šolski knjižnici. Sledile so javne pritožbe in knjige so bile ponovno dovoljene. (Kalinowski 2006)

Leta 2002 je v Yorku v Pensilvaniji zaskrbljena mati, skupaj s pastorjem poskušala prepovedati knjige v šoli njene hčerke. Knjige naj bi bile v nasprotju z naravo njene hčerke. Vsebovale naj bi preveč zlobnih namigov in učile naj bi čarovništva. Potožila je, da ne bo plačevala davkov, zato da bi njeno hčer učili čarovništva. Šolski odbor je s sedmimi glasovi proti dvema odločil, da knjige ostanejo na šoli, s tem da lahko starši sami prepovedo otrokom branje knjig. (Cline)

Leta 2003 sta Billy Ray in Mary Nell Counts, par iz Arkansasa, vložila tožbo proti lokalnemu šolskemu odboru v imenu njune hčerke. Njun namen je bil spodbijanje pravila, ki je zahteval starševsko pismo potrdilo, da lahko otroci berejo Harryja Potterja. Tako pravilo je zahteval eden od staršev, natančneje Angie Haney, s pojasnilom, da knjige ne temeljijo na fikciji. K temu pa jo je nagovoril pastor Mark Hodges, ki je bil član šolskega odbora. Okrajno sodišče je odločilo, da je tako pravilo neustavno. Odločitev sodišča so navajali kot precedens v kasnejših primerih cenzure (ALA).

Prav tako leta 2003 je v Rusiji ženska tožila založbo Rosman Publishing, ki je bila odgovorna za ruski prevod Harryja Potterja, saj naj bi knjige spodbujale religijski ekstremizem in nagovarjale otroke, naj se pridružijo religijskim skupinam, ki slavijo satana (ALA). Preiskava je pokazala, da ni nikakršnih dokazov za sodni postopek.

Septembra 2005 je Laura Mallory, mati štirih otrok iz Loganvilla v Georgiji, poskušala doseči, da bi bile knjige o Harryju Potterju prepovedane v šolski knjižnici njenih otrok. Njen argument je bil, da knjige podpirajo religijo, natančneje Wicco, in s tem ko so dostopne v knjižnici v javni šoli, kršijo načelo ločitve cerkve od države. O Harryju Potterju je povedala, da »učí in podpira čarovništvo, Wicco, ki je v USA priznana religija, in to se dogaja v naših šolah, razredih in nagovarja celotno generacijo.« Po njenem mnenju knjige vsebujejo škodljive teme, čarovništvo, demonske dejavnosti, umore, hudobna krvna žrtvovanja, uroke in vsega tega tudi učijo otroke. Mallory, ki je krščanska misijonarka, verjame, da knjige spodbujajo otroke, da bi postali čarovniki ali postali Wiccani. Malloryjeva je tudi povedala, da ni prebrala vseh knjig, saj so resnično dolge, sama pa ima štiri otroke. »Veliko truda vložim v to, kar preberem in kar preučujem. Menim, da bi bilo hinavsko z moje strani, če bi prebrala vse knjige. Ne strinjam se s tistim, kar je v njih. Ni mi potrebno prebrati celotne pornografske revije, da bi vedela, da je obscena.« (Madan 2006) Ker je šola zavrnila njen predlog, je primer prenesla na šolski komite, vendar je tudi ta zavrnil njen predlog. Aprila 2006 je poskusila s svojim primerom na okrožnem šolskem odboru, vendar je odbor enoglasno zavrnil njen predlog. Junija 2006 se je pritožila na odločitev odbora pri upravni komisiji za izobrazbo v Georgiji, njena pritožba je bila zavrnjena decembra istega leta. Januarja 2007 se je pritožila na višje sodišče, čez tri mesece je bila tudi ta pritožba zavrnjena. Malloryjeva je razmišljala, da bi predstavila primer zveznemu sodišču, toda poletje je raje preživela z možem in otroki. (Smith 2007, The Associated Press 2007)

Leta 2006 je Sariya Allan, potem ko je bila suspendirana, pustila službo učiteljice na osnovni šoli v Stockwellu, ker ni želela poslušati sedemletne učenke, ko je želela prebrati odlomek iz Harryja Potterja v razredu. Učiteljica je binškoštnica in učenki je dejala, da čarovništva noče v nobeni obliki in da bo prekleta, če bo slišala zgodbo. Allenova je zaradi religijske diskriminacije primer prenesla na sodišče. Odvetnik šole je trdil, da je bil njen suspenz posledica večih neprimernih dejanj skozi daljše časovno obdobje, torej ni bil izrečen samo zaradi dogodka s Harryjem Potterjem. (Fernandez 2007) O primeru so odločali julija 2007, sodišče je razsodilo v prid šole.

Septembra 2007 si je pastor Ron Barker iz cerkve Svetega Jožefa Wakefieldu, Massachusetts, potem ko je odstranil knjige o Harryju Potterju iz polic župnijske šole K – 8, pridobil mednarodno pozornost. ALA je zapisala, da je bilo to, da so bile določene knjige v Massachusettsu prepovedane, prvič. Rimska katoliška nadškofija iz Bostona je povedala, da je

bil ta primer samostojna akcija pastora, in da cerkev nima nič s tem primerom. »Lahko da je super serija, za nekatere je lahko samo vir zabave, toda za druge je pa lahko sredstvo, ki vodi v okultno [...] Čarovništvo in magija nista primerna motiva za katoliško šolo in nočem, da bi zaradi posedovanja teh knjig v naši knjižnici starši ali otroci mislili, da ju odobravamo.« (Band 2008) Svoja dejanja je primerjal z zaščito otroka, ki ima alergijo na arašide: »Kar sem naredil je to, da sem začel duhovno arašidovo prepoved Harryja Potterja.« (Band 2008) Pastor Ron je očitno pozabil, da niso vsi otroci alergični na arašide.

Knjige o Harryju Potterju so bile podvržene tudi vsaj trem zažiganjem (New Mexico, Michigan, Pensilvanija). Leta 2001 so v Almagordu v New Mexicu zažgali na stotine kopij knjig o Harryju Potterju. Jack Brock, vodja cerkve (Christ Community Church), je dejal, da so knjige ogabne, ker spodbujajo otroke k raziskovanju okultnega. Priznal pa je, prav tako njegovi somišljeniki, da knjig ni nikoli prebral. Poleg knjig o Harryju je istočasno zažgal še nekaj knjig Stephena Kinga in nekaj cedejev glasbene skupine AC/DC. (BBC 2001)

Rowlingova je večkrat zavrnila, da naj bi njene knjige zapeljevale mlade v okultno. Jasno mnenje ima tudi o cenzuri knjig. Med drugim je v intervjuju na Donny & Marie Show leta 1999 povedala: »Seveda imaš kot starš pravico, tako kot jo imam jaz kot starš, odločati, čemu je lahko otrok izpostavljen in čemu ne. Nimaš pa pravice odločati, čemu so izpostavljeni drugi otroci. Tako je torej mnenje o temu.« (Accio Quote Osmond 1999)

Povedala je tudi, da ljudje podcenjujejo otroke. Ko so jo vprašali o dokumentarnemu filmu Harry Potter and Me iz leta 2001, je povedala: »Otroci vedo, da so knjige fikcija. Ko se ljudje prepirajo o tem stališču, mislim, da razum ne deluje najbolje. Po pravici povedano, bi bila presenečena, če je kdo od njih sploh prebral knjige. (Accio Quote 2001)

Religijske odzive v povezavi s Harryjem Potterjem je povzročila še ena tema, četudi v knjigah ni obravnavana neposredno. To je tema homoseksualnosti.

Rowlingova je imela oktobra 2007 v New Yorku govor in ko jo je oboževalec Harryja Potterja vprašal, ali je bil Albus Dumbledore, velik zagovornik moči ljubezni, kdaj zaljubljen, mu je odgovorila takole: »Odkrito povedano [...] vedno sem si zamišljala Dumbledorja kot geja. Dumbledore se je zaljubil v Grinenvalda in ko je Dumbledore ugotovil, kakšen je Grinenwald v resnici, je bil zanj to velik udarec.« (Rowling v The Leaky Cauldron 2007) Izjavi so sledile ovacije publike in Rowlingova se je pošalila, da bi morala to novico sporočiti že veliko prej. Dumbledorjevo spolno usmerjenost je razkrila šele takrat, ko so bile že vse

knjige objavljene. Kakšna bo njegova usmerjenost, pa je vedela že mnogo prej, najbrž še preden je bila objavljena prva knjiga (Accio Quote).

Tisti, ki so knjigo kritizirali že prej, so dobili še en razlog, zakaj knjiga ni primerna za otroke.

Krščanski avtor in kritik Harryja Potterja, Berit Kjos, je končno dobil potrdilo, da knjige niso kompatibilne s krščanstvom in da ne smejo služiti kot pripomoček v cerkvah za razumevanje krščanstva. »Moj prvi odziv je bil 'Hvaljen bodi Jezus', saj nam to pomaga, da pokažemo drugim, da te knjige ne spadajo v cerkve za ponazarjanje krščanstva. Dumbledorjeva homoseksualnost mi pomaga razširiti moje sporočilo. To odkritje bo pomagalo tistim kristjanom, ki so zaskrbljeni zaradi uporabe knjig v cerkvah, saj je sedaj zelo jasno, da te knjige niso bile mišljene kot krščanske in da Rowlingova ne nagovarja kristjanov. V knjige je vnesla vrednote, ki nasprotujejo Bibličnim sporočilom.« (Kjos v Mudhar 2007)

Laura Mallory je za ameriško televizijsko mrežo povedala, da moli za to, da bi starši spregledali, da je to, kar je predstavljeno kot nedolžna fantazija, v resnici subtilna idoktrinacija v protikrščanske vrednote. »Življenjski stil homoseksualcev je škodljiv. To je tudi medicinsko dokazano.« (Mallory v SMH online 2007) Linda Harvey, predsednica organizacije Mission America, ki nadzira homoseksualno agendo, usmerjeno k otrokom in tudi poganstvo med ameriško mladino, se je vprašala: »Ali bomo dovolili našim otrokom, da bodo verjeli, da je popolnoma sprejemljivo, da je ravnatelj katere koli šole homoseksualec? Bodo mogoče nekateri poiskali načine, da bodo preobrazili homoseksualnost v nekaj drugega kot v 'ogabnost', kakor je poimenovana v Bibliji? Bo homoseksualnost postala le žalostna pomankljivost, ki jo 'zlobni religijski gorečneži' izrabljajo za svoje malopridne namene?« (Harvey 2007)

Podobno zaskrbljena je bila tudi Roberta Combs, predsednica Christian Coalition of America. Combsova je zelo razočarana, ker je eden izmed Rowlinginih likov gej, saj meni, da tako ni dober zgled otrokom, ki imajo resnično radi knjige in filme. Prepričana je, da se na tak način spodbuja homoseksualnost. (Combs v Dailymail 2007)

Rowlingova je zelo jasno povedala, kaj si misli o teh debatah. »Ali mislim, da je lahko homoseksualna oseba moralen vodja? Mislim, da je smešno, da to vprašanje postavljamo tudi v 21. stoletju. Krščanski fundamentalisti niso bili nikoli moja ciljna skupina.« (Rowling v Couriermail 2007)

Regina Dorman, katoliška avtorica fantazijskih del, ima nekoliko drugačen pogled na homoseksualnost v Harryju Potterju. Napisala je esej z naslovom *In Defense of Dumbledore*, v katerem trdi, da knjige pravzaprav podpirajo katoliške nauke o homoseksualnosti, saj Dumbledorjev odnos s čarovnikom Grinenwaldom vodi v očitno obupne rezultate. Dumbledor postane zainteresiran v črno magijo⁴, pozabi na odgovornost, ki jo ima do mlajše sestre, kar na koncu vodi v njeno smrt. Vse to naj bi bil dokaz, da je homoseksualnost slaba in škodljiva. Kar lahko mi vidimo, je to, da se z zelo vernimi ljudmi ne da debatirati, saj vse obrnejo v svojo korist.

Rowlingova je zaključila tako: »Je tisto, kar je. On je moj lik in zaradi tega imam pravico, da vse vem o njem in rečem, kar si želim o njem.« (Rowling v *Accio Quote* 2007)

Po vseh religijskih debatah in po mnogih trditvah, da so knjige o Harryju Potterju polne takih in drugačnih religij, da se nanašajo na različne religije in celo da sploh niso religijske, bi bilo prav, da si ogledamo, kako je z religijo v delih o Harryju Potterju.

3.2.2 RELIGIJA V DELIH O HARRYJU POTTERJU

Glede na vse, kar je bilo v poglavju o religijskih debatah v delih o Harryju Potterju povedano, ni težko ugotoviti, kaj bi lahko v obravnavanih literarnih delih opisali kot religijo.

Že v prejšnjem poglavju je bilo omenjeno, da ne vidijo vsi kristjani slabega v Harryju Potterju. Nekateri se pravzaprav zelo trudijo dokazati, da je v zgodbah veliko krščanskih naukov, vrednot in krščanskega simbolizma. Ustavimo se najprej pri krščanskih vrednotah, saj je bilo na to temo že veliko povedanega v prejšnjem poglavju.

Danielle Tumminio je v članku za *The Huffington Post* napisala, kje ona v Harryju Potterju vidi religijo. Temo ljubezni, ki je v knjigi zelo prisotna, razume kot reprezentacijo boga. »Iskanje boga v drugih oblikah kot v človeški ponudi možnost, da je lahko tudi kaj bolj abstraktnega primerno, na primer ljubezen. Veliko mojih študentov je prišlo do sklepa, da je ljubezen najbližji približek boga v Harryju Potterju, delno tudi zato, ker je bog označen kot ljubezen v krščanski tradiciji.« (Tumminio 2007) Tumminio vzame za krščanske teme tudi odpuščanje, odrešitev, sprejemanje drugačnosti in vprašanje zla kot teološke teme. Danielle Tumminio vsekakor ni edina, ki razmišlja na podoben način.

---

⁴ Kar pravzaprav ni res.

Ari Armstrong ne zanika, da dela vsebujejo krščanske teme, vseeno pa je mnenja, da nekateri pretiravajo z iskanjem krščanskih vrednot in jim pripisujejo prevelik pomen. Škodljivost fanatizma, pomembnost ljubezni in prijateljstva, problem smrti in trpljenja in fenomen odpuščanja ter kesanja so univerzalne teme, prisotne v vseh družbah. Medtem ko je krščanstvo razvilo posebne ideje o kesanju v povezavi z Jezusovo smrtjo, pa je vprašanje o tem, kaj je prav in kaj narobe, prisotno povsod. Vzemimo za primer vprašanje zla. Nihče ne dvomi, da se vprašanje zla pojavi v krščanskem razmišljanju, vendar se moramo zavedati, da se vprašanje zla pojavlja v vseh kulturah. Zlo, tako kot drugi omenjeni elementi, se pojavlja v krščanski tradiciji, vendar ga to še ne naredi za krščansko ali religijsko zadevo. (Armstrong 2011)

Rowlingova je zatrdila, da je bila zelo pozorna na to, da njene knjige ne bi bile preveč religijsko obarvane, še posebej je pazila na to, da ne bi imela ena religija premoč nad drugo. (Gibbs 2007) Sama misli, da je moralni nauk zgodb zelo jasen. To pa je po njenem mnenju izbira med tem, kar je prav in med tem, kar je enostavno, saj se tako začne tiranija, ker so ljudje otopeli in izberejo lažjo pot in kar naenkrat se znajdejo v težavah. (Wyman 2000) Vsekakor gre za moralni nauk, ki ni povezan samo s krščanstvom.

Več krščanskih avtorjev je primerjalo Rowlingovo s C. S. Lewisom, J. J. R. Tolkeinom in Charlesom Williamsom. Vsi ti avtorji so se poigravali s krščansko moralo in temami v njihovih fantazijskih delih. (Gudgel 2005) Dave Kopel je naredil primerjavo med uporabo krščanskih simbolov, kot so levi, samorogi in jeleni v Rowlinginih in Lewisovih delih. »Na vrhuncu knjige Dvorana skrivnosti se Harry poda v podzemlje, kjer se sooči z dvema satanskima slugama (Mrlakenstein in velika kača (bazilisk)), pred gotovo smrtjo je rešen zaradi vere v Dumbledorja (bradatega boga očeta), reši devico⁵ (Virginio⁶ Weasley) in se zmagoslavno povzpne na površje. To je Pilgrim's Progress za novo občinstvo.« (Kopel 2003)

Rowlingin odnos se je do skupine, s katero so jo primerjali, še posebej pa do Lewisa, z leti spreminjal. Leta 1998 je v enem izmed njenih prvih intervjujev povedala, da je že od malega zaljubljena v Lewisova dela: »Tudi če bi bila sedaj v sobi, kjer bi bila ena od knjig o Narniji, bi jo takoj vzela v roke in jo znova prebrala.« (Rowling v de Bertodano 1998) V poznejših intervjujih pa je imela nekoliko drugačen pogled na Lewisova dela: »Ko sem bila mlajša, sem

---

⁵ Virgin v angleščini.

⁶ Besedilo je bilo napisano še preden je Rowlingova izdala, da je pravo ime Ginny Weasley Ginevra in ne Virginia.

oboževala Lewisova dela. Tako zelo sem bila zatopljena v zgodbo, da se mi ni zdelo, da je C. S. Lewis posebno pridigarški. Ko sem jih ponovno prebrala, sem videla, da njegovo skrito sporočilo ni tako zelo skrito.« (Rowling v Renton 2001) V intervjuju leta 2005 je povedala: »Zgodilo se je, da je bila Susan, najstarejša punca, v nekem trenutku izgubljena za Narnio, ker je pokazala zanimanje za šminko. Ker je odkrila seks, je postala brezverna. S tem pa imam velike težave.« (Rowling v Grossman 2005)

Leta 2007 je za revijo Time povedala, da ni načrtovala, da bi kogarkoli spreobrnila v krščansko veroizpoved. »Nisem hotela narediti tega, kar je naredil C. S. Lewis. Popolnoma mogoče je živeti zelo moralno življenje, brez da bi verjeli v boga in mislim, da je popolnoma mogoče živeti življenje prepredeno s slabimi dejanji in verjeti v boga.« (Rowling v Gibbs 2007)

O Tolkeinu je Rowlingova povedala, da je prebrala Gospodarja prstanov, ko je imela 19 let, Hobita pa je prebrala šele potem, ko je napisala prvega Harryja Potterja. »Mislim, da so, razen očitnega dejstva, da oba uporabljata mitologijo in legende v delih, podobnosti zgolj površinske. Tolkein je ustvaril povsem novo mitologijo, kar zase ne bi nikoli trdila. Po drugi strani pa mislim, da imam boljše šale.« (Rowling v Scholastic 2000)

Poleg krščanske morale veliko avtorjev najde v knjigah tudi krščanske elemente. Potrebno pa je povedati, da velikokrat teh krščanskih elementov sploh ni, ali pa jim manjka tematski vpliv. Dereck Murphy je v knjigi *Jesus Potter Harry Christ* napisal, da se je v zadnjih letih zgodila revolucija v krščanskih odzivih na Harryja Potterja, saj je veliko skupin, avtorjev in religijskih voditeljev hvalilo mladega čarovnika in ga dojemalo kot zelo krščanskega in kot jasno metaforo Jezusa Kristusa. Poleg te podobnosti s krščanstvom je naštel še ostale. Te so magičen oče in normalna mati, čudežno rojstvo, napovedano s prerokbo, ogroženost življenja s strani zlobnega vladarja, zato se mora že kot otrok skriti, moč nad živalmi, časom in nad predmeti, simbolizira ga lev, sovražnika simbolizira kača, spustil se je v podzemlje, premagal je sedem magičnih urokov in premagal je nasprotnika v veličastnem zadnjem boju. (Murphy v Armstrong 2011) Nekatero od teh trditvev sploh niso resnične. Harryjeva starša sta oba magična, prav tako se ni podal v podzemlje, ampak le v več jam. Za ostale trditve lahko rečemo, da so resnične, vendar so popačene. Prerokba bi se lahko prav tako nanašala na drugega otroka, kot je Dumbledor razložil, kar nima paralel v krščanski mitologiji. Poleg tega pa je potrebno povedati, da tudi veliko ostalih religij vsebuje preroško rojstvo. Prav tako

skozi zgodovino ne manjka zlobnih vladarjev, zgodb o magiji, živalskih simbolov ali veličastnih finalnih obračunov. Kar zadeva sedem urokov, za razvoj zgodbe ne bi bilo pomembno, če bi jih bilo šest ali osem.

John Granger se je prav tako lotil iskanja krščanskih elementov v knjigah. Našel je 'osem simbolov Kristusa'. Tako naj bi kamen modrosti predstavljal nesmrtnost (torej Kristusa), lev naj bi predstavljal Aslana, Grifindor 'dve naravi Kristusa', feniks nesmrtno življenje, jelen vstajenje, kentaver popolnega moža, ki obvlada strast in Kristusa na oslu, hipogrif spet 'dve naravi Kristusa'. Najti povezavo med Jezusom, ki jaha osla in kentavrom nam pove, kako močno si Granger prizadeva, da bi našel krščanski simbolizem.

Ne da se zanikati, da bi Rowlingova iskala navdih tudi v krščanski simboliki, vendar je potrebno vedeti, da imajo določeni miti in simbolika širše kulturne konotacije. Lev je predstavljal veliko plemenitih podob, prav tako pa predstavlja različne bogove, med drugim hindujskega Yalija, egipčanskega Sekhmeta in Maahesa ter babilonskega Nergala. Nekateri pravijo, da je Rowlingova dobila navdih za Mrlakensteina pri mitu o satanu. To je najbrž res, toda ne gre zanemariti podobnosti Mrlakensteina s Hitlerjem, še posebej, kar se tiče ideje o rasni čistosti. Poleg tega Mrlakensteina pesti patološki strah pred smrtjo, medtem ko ni pri satanu nič podobnega, saj je ustvarjen kot nesmrten angel. Kača je še eden izmed simbolov, ki ima širše kulturne konotacije. Kača predstavlja Spolzgadski dom, kar pa še ne pomeni, da je dom avtomatično slab. Eden izmed junakov v zgodbi prihaja iz tega doma. Krščanstvo ne ponudi take alternative, kača je predstavljena kot slaba in nič drugega. Feniks je še eden izmed takih simbolov, ki ima širše kulturne reference. Izvirno naj bi bil ptič feniks povezan z egipčanskim bogom sonca Rajem. (Armstrong 2011)

Po objavi zadnje knjige je veliko avtorjev naštevalo vse biblične teme, ki so se pojavile v knjigi Harry Potter in svetinje smrti. V avgustovski številki revije Newsweek leta 2007 je Lisa Miller napisala, da Harry umre in se vrne nazaj na zemljo, da bi rešil človeštvo, prav tako kot Jezus. Izpostavi, da se je to zgodilo v poglavju z naslovom King's Cross, kar bi lahko bila aluzija na Jezusov križ. Poleg tega pa ugotovi, da je scena, kjer je Harry začasno mrtev, postavljena v okolje, podobno nebeškemu in kjer Harry govori s figuro očeta, čigar nadnaravne moči so pospremljene z globokim sporočilom ljubezni. Zaradi vseh teh paralel, ki jih je naštel, je mnenja, da zgodba že ne more bit satanska. (Miller 2007) Tukaj bi dodala, da Harry ni zares umrl. Uničen je bil samo tisti skrivežn, ki je bil priklenjen na Harryja. Torej del

Mrlakeinsteinove duše v Harryju. Nekaj govora je bilo tudi o citatih na grobu Harryjevih staršev in na grobu Dumbledorjevih sorodnikov. Jeffrey Weiss je v *The Dallas Morning News* napisal, da se citat iz Biblije 'Kot poslednji sovražnik bo poražena smrt', na grobu Harryjevih staršev, nanaša na Jezusovo zmago nad smrtjo ob koncu sveta. Citat na Dumbledorjevem družinskem grobu 'Kjer je tvoj zaklad, tam bo tvoje srce', je iz Matejevega evangelija (6:21) in se nanaša na to, da vemo, katere stvari v življenju so resnično pomembne. (Weiss 2007) »Knjige so zelo britanske, torej je logično, da bo Harry našel biblične citate na nagrobnikih. Mislim pa, da ta dva citata, ki jih najde na nagrobnikih v Godricovem dolu [...] skoraj povzameta celotno serijo«, je povedala Rowlingova. (Rowling v Adler 2007)

Svetinje smrti se začnejo z dvema napisoma. Eden je last kvekerja Williama Penna, drugi pa je Ajshilova Daritev na grobu. »Res sem uživala ob izbiri teh citatov, eden je poganski, seveda, drugi pa je iz krščanske tradicije. Vse od knjige Dvorana skrivnosti, sem vedela, da bom vstavila ta dva citata. Vedno sem vedela, da če jih bom lahko uporabila na začetku sedme knjige, potem sem konec postavila odlično. Če so bili postavljeni primerno, potem sem šla v pravo smer. Meni ta dva citata povesta vse, resnično.« (Rowling v Adler 2007)

Raymond Keating je zaključil, da je mogoče prebirati Gospodarja prstanov in Narnio, ne da bi prepoznali religijske aspekte, še bolj pa to velja za Harryja Potterja, toda krščanske teme so še vedno prisotne. (Keating 2007) Krščanski komentator Jerry Bowyer nima dobrega mnenja o fundamentalističnih kritikih Rowlingove. Prepričan je, da je religijska desnica spregledala krščanstvo v knjigah, ker pozna krščanstvo zelo slabo; zgodbe iz evangelijev, različne metafore, podobe zakona in prerokov in vse upodobitve krščanske literature in umetnosti v dveh tisočletjih so na splošno slabo znane skupinam ameriškim kristjanom. Bowyer se tudi ne strinja z Rowlingovo, ko ta trdi, da bi njeno govorjenje o religiji razkrilo konec, saj pravi, da njeni kritiki ne bi spoznali konca zgodbe, tudi potem ko bi bil ta že razkrit. (Bowyer 2007)

Jogn Granger v zadnji knjigi najde še eno vzporednico s krščanstvom. Nanaša se na tisti del, kjer Harry in Ron povlečeta meč iz jezera. Poleg legende o kralju Arturju Granger najde še veliko krščanskih paralel. »Duhovno sporočilo in še posebno krščanska vsebina v tem poglavju [...] je ponovna pripoved Jezusovega krsta v reki Jordan, z Ronovim razsvetljskim doživetjem, ki ponazarja, kaj to pomeni za krščanskega vernika. Harryjeva potopitev in Ronovo razsvetljenje [...] pokaže, kaj krst pomeni v krščanskem življenju, tako da zgodba sledi evangeliju.« (Granger v Armstrong 2011) Granger tako zelo hiti iskati krščanske teme v

zgodbi, da popolnoma ignorira tiste teme in dogodke, ki nimajo veze s krščanstvom. Tako kot Janez Krstnik se Ron vrne iz divjine, toda Ron sliši Hermionin glas, torej njegove simpatije. Janez Krstnik nima takega motiva. V Rowlingini zgodbi košuta (zavetnik) vodi Harryja. Kasneje izvemo, da jo je priklical Raws. Košuta predstavlja Rawsovo ljubezen do Harryjeve mame. Medtem ko to spominja na legendo o kralju Arturju, pa tukaj ni nobenih paralel s krščanstvom. Tu so še ostale pomembne razlike med Harryjem in Jezusovim krstom. Harry gre v jezero sam in hokrukec ga želi zadušiti, potem pa skoči v vodo Ron, da bi ga rešil. Harry gre v jezero z določenim namenom, in sicer da bi pobral meč. Jezero ne predstavlja začetek Harryjeve poti, krst pa predstavlja začetek Jezusovega duhovništva.

Granger na splošno ignorira veliko elementov iz knjig Harryja Potterja, ki se ne skladajo s krščansko mitologijo. Napoj sreče, prepovedane kletve, prapalica so samo nekateri izmed elementov, ki nimajo paralel v krščanstvu. Morakvarji predstavljajo depresijo in ne demonov, specifičnih za krščanstvo. Prav tako se ne da v krščansko mitologijo stlačiti skrivžnov. Medtem ko krščanstvo obravnava demonsko posedovanje, pa skrivžni omogočajo presaditev dela duše na določen predmet.

Granger je mnenja, da se povežemo z zgodbo o Harryju Potterju, ker nas vodi k Pravemu Mitu (Jezusu iz nove zaveze) in ta nas dvigne nad vsakdanjost. Granger je torej mnenja, da so knjige tako uspešne, ker nam kažejo na Jezusa. Armstrong pa je mnenja, da Granger daje preveč poudarka na krščanske elemente in jih najde tam, kjer jih sploh ni, ali pa imajo malo oziroma nič vsebinske pomembnosti.

Seveda se na simbolizem v zgodbah lahko pogleda tudi iz drugačnega zornega kota. Čeprav Rowlingova v svojih zgodbah uporablja veliko simbolov in mitov, imajo bralci zgodbe radi, ker Rowlingova vse te mite in simbole vpreže v nove pomene. Fawksa nimamo radi samo zato, ker je feniks, ampak zaradi tega ker postane lik v zgodbi. Jelen nam je pri srcu, ker predstavlja Harryjevega očeta. Fokus na zunanjem pomenu simbolov popolnoma zgreši bistvo.

Ena od krščanskih tem, ki si, vsaj Armstrong je takega mnenja, zasluži pozornost, je vprašanje nesmrtnosti. Hermiona nedvomno verjame v nesmrtnost duše⁷. Tudi citat na grobu Harryjevih

---

⁷ »Glejta, recimo, da imam zdajle v roki meč in z njim zakoljem Rona. Njegove duše s tem ne bi poškodovala.« »To bi mi bilo nedvomno v veliko uteho,« je prikimal. Harry se je zasmel. »Pravzaprav bi ti moralo biti! Ampak povedati hočem, da tvoja duša preživi, ne glede na to, kaj se zgodi s telesom.« (Rowling 2008, 89)

staršev razume na tak način. Premagati smrt ima po njenem mnenju pozitiven pomen, in sicer živeti po smrti. Ideja nesmrtnosti ima pomembno vlogo v zgodbi, toda prepričanje v nesmrtno dušo ne vodi junakov v akcijo. Že ko se prvič sooči z Mrlakensteinom, Harry pojasni, zakaj se mu je zoperstavil. Zaščititi hoče sebe in njegovo prihodnost, ohraniti hoče svobodo ter zaščititi njegove prijatelje in ljubljene. Nič od tega ni povezano z vero v nesmrtno dušo. Sirius Black pravi, da je za nekatere stvari vredno umreti. Povedati hoče, da je vredno živeti le, če zavarujemo naše najbolj cenjene vrednote. Ko Remus Lupin umre, se njegova podoba prikaže Harryju (ne smemo pozabiti, da je to čarovniški svet) in mu pove, da mu je žal, da nikoli ne bo spoznal svojega sina. Vendar je prepričan, da bo sin vedel, zakaj je umrl in upa, da bo razumel. Umrl je zato, da bi sinu omogočil srečnejše življenje. Prav tako kot Harry se je tudi Lupin boril za tisto, v kar verjame, ne pa za neko nebeško nagrado. Vidimo, da vera v nesmrtnost duše ne motivira junakov, ampak se enostavno prilega v fantazijsko ozadje. Študentje vidijo duhove in z njimi govorijo, toda bralci razumejo, da so ti duhovi le domišljjski del zgodbe. (Armstrong 2011)

Drugi večji religijski element v zgodbah je očitno požrtvovalna ljubezen, ki se kaže predvsem pri Lily, Dumbledorju in Harryju. Vendar ali so njihove zgodbe primerljive z Jezusovo smrtjo na križu? Pravzaprav niti ne. Lily tvega svoje življenje zaradi sina, ne pa zaradi celotnega človeštva. Če bi bilo mogoče, bi raje ubila Mrlakensteina in živela s sinom, toda tega ni sposobna narediti. Dumbledor umre da bi zaščitil enega od svojih študentov in šolo, zaščititi pa mora tudi Rawsa, ki dela pod krinko pri Mrlakensteinu. In ne smemo pozabiti, da je Dumbledor tako ali drugače tik pred smrtjo. Torej nima veliko možnosti. Lahko umre ter istočasno zaščiti vse tisto, kar ima rad ali preživi še nekaj tednov in pri tem opazuje, kako Mrlakenstein uničuje vse, kar mu je pri srcu. Harry se sooči s podobno izbiro. Lahko zaščiti vse tiste, ki jih ima rad, tako da umre (vsaj on tako misli), ali pa gleda Mrlakensteina, kako uničuje ali podjarmi celoten njegov svet. Glede na Harryjeve vrednote v resnici ni imel izbire. Harryjevi prijatelji nočejo, da Harry umre, v zameno da bi bili njihovi grehi pozabljeni. Vsi primeri iz zgodb so pravzaprav bolj opazni zaradi razlik s krščanskim pasijonom kot pa zaradi podobnosti z njim. (Armstrong 2007)

Videli smo, da lahko najdemo nekaj krščanskim religijskih elementov v zgodbah, toda ti so precej omejeni in ne preveč vsebinski, torej bistveno ne vplivajo na junake in ne pogojujejo zgodbe.

Ob prebiranju sedme knjige Harry Potter in Svetinje smrti, sem naletela na odlomek, ki me je spomnil na argument, povezan z obstojem boga. Odlomek gre takole:

»No, kako bi lahko obstajalo kaj takšnega?«

»Dokažite, da ne more,« je odvrnil Xenofilus.

Hermiono je s tem povsem ogorčil.

»Ampak, to je [...] Oprostite, ampak to je naravnost smešno! Le kako naj bi dokazala, da ne obstaja? Menda ne pričakujete, da bom nabrala na kup [...] čisto vse kamenčke na svetu in jih preizkusila? Če za prepričanje v obstoj nekega predmeta zadostuje že to, da ga nihče ni z dokazom spodbil, lahko trdiš, da obstaja kar koli!«

»Lahko,« je pritrdil Xenofilus, »in res me veseli, da ste zmožni izkazati vsaj nekaj odprtega razuma.« (Rowling 2008, 323.)

Podoben argument o obstoju boga oziroma o razmišljanju, da sta obstoj in neobstoj boga enako verjetna, sem našla v Dawkinsovi knjigi Bog kot zabloda. Agnostiki so prepričani, da če se nečesa ne da dokazati, da ne obstaja, potem je enaka verjetnost, da stvar obstaja ali ne obstaja. Ker se obstoja boga ne da dokazati, je 50 % možnosti, da bog obstaja. Dawkins je mnenja, da je tako razmišljanje povsem neprimerno in da breme dokazov ne bi smelo pasti na neverujoče. V tem odstavku vidimo, da se Bertrand Russel strinja s Dawkinsom pa tudi s Hermiono:

Številni pravoverni ljudje se obnašajo, kot da bi morali skeptiki ovreči uveljavljene dogme, namesto da bi jih bili prisiljeni dogmatiki dokazati. Seveda je to napaka. Ko bi trdil, da se okoli Sonca med Zemljo in Marsom v eliptični obliki suče porcelanast čajnik, mi nihče ne bi mogel dokazati nasprotnega, če bi le preudarno dodal, da je ta čajnik premajhen, da bi ga zaznali celo najmočnejši teleskopi. Ko pa bi za nameček pribil, da je zato, ker moje domneve ni mogoče ovreči, nesprejemljivo, da človeški razum dvomi vanjo, bi o meni utemeljeno dejali, da klatim neumnosti. (Russel v Dawkins 2007, 61)

Zanimivo pri tej temi je, da gospod Xenofilus verjame v veliko čudnih reči in je na nek način predmet posmeha. Toda na koncu se izkaže, da Svetinje smrti in kamen vstajenja v resnici obstajajo. Sprašujem se, ali nam je Rowlingova hotela s tem kaj sporočiti. Najverjetnejša

razlaga je, da se ji je zdel ta argument zanimiv in ga je uporabila. Koliko ljudi pa navsezadnje ve, da se ta argument uporablja za dokazovanje obstoja boga.

Kot smo videli, so nekateri kritiki trdili, da je Harry Potter religijska knjiga, ker vsebuje Wicca religijo. Kaj pa na to pravijo pripadniki Wicce? Prvi problem je, da tej kritiki vse prevečkrat nabašejo v definicijo Wicce vse spiritualne običaje, ki imajo zelo malo skupnega. Izpostavili so tudi razlike med magijo v Wicci in magijo v Harryju Potterju. Magija v Wicci je zaklinjajoča in izhaja iz božanskih moči, magija v Harryju Potterju pa je popolnoma mehanska uporaba urokov, brez priklica kakršnih koli božanstev. V Wiccanski recenziji dokumentarca Harry Potter: Witchcraft repackaged je poudarjeno, da »komuniciranje z mrtvimi in z duhovnim svetom, čarovništvo, kletve, okultna simbolika, črna magija in demonsko posedovanje«, vse to se navaja kot dokaz, da Harry Potter podpira Wicco, niso del Wiccanskega prepričanja (Robinson 2000).

Vedeževalske prakse, kot sta prerokovanje in astrologija, čeprav sta obe občasno uporabljene v knjigah, nista edinstveni, niti osrednji praksi v religiji Wicce. (Robinson 2000b.) Poleg vsega sta v knjigah prikazani na blagohoten in humoren način. Profesorica vedeževanja je prikazana kot zamegljena, zasanjana prevarantka. Posmehujejo se ji osebe in učenci. V svetu Harryja Potterja je celotna intuitivna tradicija vedeževanja zasmehovana, je prepričana Schoefferjeva. (Schoefer 2000)

Na spletni strani religioustolerance.org so v analizi stripa The Nervous Witch povedali, da junakinja v stripu sporoči, da jo je premamila Wicca »Skozi knjige Harryja Potterja! Želeli smo si njegovih moči [...] zato smo priklicali vodnike duhove in sedaj so v nas.« V resnici so vodniki duhovi nepovezani s čarovništvom v Harryju Potterju in Wiccanci jih tudi ne priklicujejo. Ti so fenomen new age-a. (Robinson 2000c)

Ker je v Harryju Potterju prisotna magija, čaranje in čarovniki, to še ne pomeni, da knjige predstavljajo ideje Wicce. Če obstajajo podobnosti, so le površinske. Vsekakor pa je to dober argument nasprotnikov Harryja Potterja, saj bi na predpostavki ločitve cerkve od države še najlažje prepovedali knjige v šolah. Če bi seveda uspeli dokazati, da je knjiga religijska.

3.2.3 HARRY POTTER KOT RELIGIJA?

Za konec bom še preverila, ali se da za fenomen Harryja Potterja reči, da je neke vrste religija. Vsebuje tiste potrebne elemente, da lahko ta fenomen uvrstimo v religijo?

Baza oboževalcev Harryja Potterja je široka mednarodna in neformalna skupnost ljudi, katerih skupna točka je, navdušenje nad deli o Harryju Potterju. Navdušenci nad Harryjem Potterjem se povezujejo s pomočjo interneta, kjer se najdejo podcasti, forumi, in več vrst spletnih strani, povezanih s Harryjem Potterjem. Vendar pa se oboževalci ne povezujejo le prek interneta, ampak se tudi družijo na raznih konvencijah, izletih po krajih, ki so v povezavi s knjigami in filmi in na zabavah, ki so bile prirejene ob vsaki izdaji knjige.

Pottermanija je neformalen termin za opis norije, ki so jo oboževalci ustvarili okrog zgodbe in je bil prvič uporabljen leta 1999. (Tucker 1999) Oboževalci so imeli ob izdaji zadnjih štirih knjig polnočne zabave v knjigarnah, ki so dan pred objavo knjig ostale odprte tudi ponoči. Entertainment Weekley je leta 2005 polnočno izdajo četrte knjige Harry Potter in ognjeni kelih uvrstil na seznam nepozabnih dogodkov zadnjih petindvajsetih let. (Entertainment Weekley 2005) Ko je bila v Veliki Britaniji objavljena še zadnja, sedma knjiga, so bile vrste pred knjigarno zelo dolge.

Nekateri najbolj goreči oboževalci serije imajo celo poroke na temo Harryja Potterja. Poroka tako vključuje klobuk izbruh, čarobne palice, štiri dolge mize, ki predstavljajo štiri domove in dvorano za recepcijo, ki posnema veliko dvorano iz knjige, slaščice kot iz knjig in še veliko drugih podobnih podrobnosti. Dve resnični poroki na temo Harryja Potterja sta bili opisani na spletni strani Bridal Guide, tik pred izdajo zadnjega filma. S pomočjo facebooka, twitterja in tumblurja so se fotografije poroke hitro razširile med bazo oboževalcev (Bridal Guide).

3.2.3.1 Spletne strani

Na internetu je ogromno spletnih strani, ki so posvečene Harryju Potterju, najstarejše so iz leta 1997 ali 1998. Rowlingova ima odprt odnos do svojih oboževalcev in od leta 2004 na svoji uradni spletni strani podeljuje »nagrade za najboljše spletne strani«.

Te spletne strani vsebujejo novice o filmih, filme in filmske zasedbe. Informacije se zbirajo tudi s pomočjo uporabe forumov, z galerijami slik in videov. Na spletnih straneh lahko člani objavljajo svoje izdelke, kot so umetniška dela ali zgodbe. Nekaterim spletnim stranem je celo uspelo zagotoviti ekskluzivne intervjuje s pomembnimi igralci iz filmske zasedbe. Leta 2011 je spletna stran TheHPFan objavila intervju z igralko, ki je v filmih igrala Ginny Weasley.

Od leta 2011 obstaja tudi uradna stran za oboževalce Harryja Potterja. S pomočjo Sonyja jo je ustvarila J. K. Rowling. Spletna stran omogoča oboževalcem, da so udeleženi v edinstveni izkušnji na spletu, ki sovpada z branjem knjig. Stran se imenuje Pottermore.

Spletna stran vključuje mnogo Rowlinginih misli, več strani besedila, ki niso bile vključene v knjige, spletno trgovino, ki prodaja vseh sedem knjig v verziji e-knjig in zvočnih knjig in več kot osemnajst tisoč besed dodatne vsebine. Dodatna vsebina vključuje bogato ozadje in nastavitve. (Van Gilder Cooke 2011)

Prijava na spletno stran je bila mogoča 31. julija 2011 (na Rowlingin in Harryjev rojstni dan) in je bila sprva omejena. Prijavilo se je lahko prvih milijon oboževalcev, ki so dokončali čarovniški izziv 'The Magical Quill'. Stran je postala odprta za vse aprila 2012. Do osemnajstega septembra je bila interaktivna izkušnja mogoča samo za prvo knjigo in za enajst poglavji druge knjige.

Obiskovalci spletne strani lahko sodelujejo v interaktivni bralni izkušnji ali podoživijo trenutke iz prve knjige. Obiskovalci lahko sledijo Harryju in zbirajo različne predmete, kot so sestavine za napoje, knjige, čarovniški denar in slaščice. Ti predmeti prinesejo točke tistemu domu, v katerega te izbere klobuk izbruh. Člani spletne strani se lahko tudi sprehajajo po Prečni ulici, se naučijo urokov, sodelujejo v dvoboju z drugimi člani in pripravljajo napoje. Poleg odkrivanja dodatnih strani knjige lahko sodelujoči iz različnih domov tekmujejo med sabo za končno zmago. Tekmovanje zajema dvoboje in izdelovanje napojev. (Flood 2011)

Spletna stran je privabila oboževalce vseh starosti. Oboževalci zgodb so bili navdušeni nad celotno izkušnjo, ki jo ponuja Pottermore. Spletno stran so smatrali kot za 'magični portal', navdušeni so bili nad detajli in nad podobami, ki se razvijajo pred njihovimi očmi. (Kirch 2011) Entertainment Weekly je pohvalil spletno stran in izpostavil, da spletna stran ni namenjena le prodaji e-knjig in zvočnih knjig, ampak je tudi mesto, kjer je mogoče izkusiti zabavni čarovniški svet Harryja Potterja.

3.2.3.2 Podcasti

Skupnost oboževalcev Harryja Potterja je hitro sprejela podcaste⁸ za redne, pogosto tedenske vpogleda v zadnje razprave v skupnosti. Apple Inc. je predstavil dva podcasta, in sicer

---

⁸ Podcast ali poslovenjeno poddaja je digitalna vsebina, ki jo je mogoče s spleta v obliki avdio ali video datotek prenašati na računalnik ali prenosno napravo. Podobno kot pri blogih se vsebina nalaga periodično, edina razlika je, da je ta posneta in ne zapisana. Na podcast se

MuggleCast in PotterCast (Apple eNews 2005). Oba sta dosegla najvišji mesti na lestvici iTunes in bila izglasovana v lestvico 50 najboljših podcastov. Leta 2006 na podelitvi Podcast nagrad sta bila oba podcasta nominirana v dveh, enakih kategorijah. Podcasta sta združila moči in svoje gledalce pozvala, naj v eni kategoriji glasujejo za en podcast, v drugi pa za drugega. Tako sta oba podcasta zmagala vsak po enkrat. (The Leaky Cauldron, MuggleNet, 2006)

Podcast MuggleCast je nastal leta 2005, gostila ga je spletna stran MuggleNet. Podcast je nastal kmalu po objavi šeste knjige in se je ukvarjal s temami kot skrivžni, s filmom Ognjeni kelih in s spletno stranjo DumbledorNiMrtev.com. Podcast se je ukvarjal še z analizami vsakega poglavja, analizo likov in debato na 'temo tedna' (MuggleCast).

PotterCast je nastal samo nekaj tednov po prvi epizodi MuggleCasta. PotterCast je last spletne strani The Leaky Cauldron in se razlikuje od MuggleCasta po tem, da je njegov program bolj strukturiran in vključuje več ljudi. Bil je tudi prvi in za enkrat edini podcast, ki je imel intervjuje z ljudmi, ki so neposredno povezani s knjigami ali filmi, med drugim so gostili celo J. K. Rowling (The Leaky Cauldron).

Čeprav je zgodba sedaj končana, se podcasti še niso poslovlili in se širijo na nove generacije podcastov. Eden takih primerov je Hogwarts Radio. Ta podcast je bližje radijski obliki in vsebuje nove zgodbe, intervjuje, diskusije in čarovniški rock. Še eden, relativno nov podcast, je The Potter Pensieve, ki je osredotočen zgolj na knjige. Gostitelji so analizirali zgodbo od začetka do konca in skupaj poskušali poiskati odgovore na nerazrešena vprašanja iz zgodbe.

3.2.3.3 Konvencije

Konvencije za oboževalce Harryja Potterja so še eden izmed načinov, kako ostane skupnost oboževalcev povezana. Na teh konvencijah večkrat gostijo govorci, ki so na nek način povezani s knjigami ali filmi in tako obdržijo profesionalno raven. Vendar to ni vse, kar se dogaja na konvencijah. Tu so še druge aktivnosti, ki so interaktivne in za oboževalce precej privlačne. Te aktivnosti so čarovniški šah, podvodni quidich, gledanje filmov o Harryju

---

uporabnik naroči s pomočjo RSS-protokola. Za prenašanje podcastov uporabnik potrebuje ustrezno programsko opremo (angl.: *podcatcher*). Takoj, ko vsebina s podcasta postane dostopna, se samodejno shrani na uporabnikovem računalniku ali prenosni napravi. Danes lahko vsak uporabnik osebnega računalnika ustvarja lastne avdio ali video vsebine in jih v obliki podcastov svobodno distribuira prek spleta. Uporaba podcastov odpravlja globalne komunikacijske omejitve in ključne dejavnike, ki omejujejo rast spletnega radia: njegovo prenosnost, intimnost in dostopnost. »Tehnologija dobi novo vlogo, občinstvo, odtujeno od tradicionalnih medijev, odkrije svoj glas in postane producent.« (Wikipedia)

Potterju. Večkrat se zgodijo tudi podcasti v živo. Po odprtju tematskega zabavišnega parka Čarovniški svet Harryja Potterja leta 2010, se konvencije odvijajo tudi v tematskem parku.

3.2.3.4 Igranje vlog

Igranje vlog je osrednja značilnost skupnosti oboževalcev Harryja Potterja. Obstajata dve primarni obliki igranja vlog, in sicer igranje vlog na internetu in igranje vlog v živo.

Igranje vlog v živo pogosto vključuje igranje quidicha. Osebe so lahko iste kot v zgodbah ali pa so ekipe sestavljene na novo. Pravila igre se razlikujejo od dogodka do dogodka, vendar se na splošno trudijo, da bi bila čim bolj podobna tistim v knjigi.

Igranje vlog na internetu poskuša poustvariti izkušnjo iz Bradavičarke. Večina spletnih stvari deluje po principu foruma, kjer člani 'obiskujejo pouk', moderatorji pa so učitelji. Člani skozi razne aktivnosti zbirajo točke za svoje domove. Tak primer bi bil forum Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry, ki je eden od najstarejših forumov na to temo, saj deluje že od leta 2000.

4 SKLEP

Po teoretskem delu o religiji, popularni kulturi in o prepletanju teh dveh pojavov sem s praktičnim delom na primeru del o Harryju Potterju dokazala, da se lahko religija in popularna kultura prepletata tudi v primerih, ko nimata na videz nič skupnega. Toda je preučevanje religije v povezavi s popularno kulturo sploh pomembno? Z analizo odzivov na fenomen Harryja Potterja sem dokazala, da so tudi take debate zelo pomembne, pa čeprav se nanašajo na popkulturni fenomen. To prepletanje nam pokaže, kako se lahko tudi v lahkotnejših tematikah skrivajo problemi, ki zadevajo družbo samo in da se lahko tudi iz nenevarne popularne kulture razvijejo razprave in vprašanja, ki kažejo na resnejše probleme v družbi. Preučevanje popularne kulture, v mojem primeru v povezavi z religijo, nam odpira pogled na stanje religije v sodobni družbi.

Problemi, ki so se nakazovali v tej debati, so problemi cenzure in svobode govora, v nasprotju z razžalitvijo religijskih čustev. Med obravnavane zaplete sodi seveda tudi ločevanje cerkve in države. Nasprotniki Harryja Potterja so trdili, da je čarovništvo v knjigi v nasprotju z njihovimi religijskimi prepričanji in da je čarovništvo delo hudiča, tako da knjig ne bi smelo biti v šolah. Če pa ta argument ni deloval, so se sklicevali na ločitev cerkve in države.

Čarovništvo v delih o Harryju Potterju naj bi bilo religija in da prav zaradi ločitve cerkve od države se ne bi smelo pojavljati v javnih šolah.

Toda ali je res branje knjig, ki mogoče imajo religijsko vsebino, res isto kot verouk v šolah ali obvezna molitev? Sploh če večina ljudi knjig ne prepozna kot religijskih, kar za knjige o Harryju Potterju zagotovo drži. Meja med svobodo govora in razžalitvijo verskih čustev je vedno tanka in nikoli natančno določena, toda vsaj v šolskih programih temu ne bi smelo biti tako. Sama sem mnenja, da ni nič narobe, tudi če se v šolah obravnava knjige z jasno religijsko vsebino. V prvem letniku gimnazije je bila prva knjiga, ki smo jo dobili za domače branje, Sveto pismo⁹. Na tak način sem spoznala besedilo, ki ga prej nisem poznala, saj kot družina nismo verujoči. Če vzamemo primer Svetega pisma, je logično, da bo v učnem programu, saj je ta del naše kulture, pa naj verjamemo v tisto, kar piše v Svetem pismu ali pa ne. Sama tudi ne bi imela nič proti temu, da bi obravnavali dela, ki bi vsebovala religijske vsebine, ki nam niso blizu, oziroma niso del naše tradicije, toda takega primera se ne spomnim. Na tak način bi se lahko naučili spoštovati raznolikosti. Zdi se mi, da se z obravnavo del z religijsko vsebino ne krši načela ločitve cerkve od države, sploh pa ne v delih, kjer večina ljudi religije sploh ne zazna.

Drugi problem, ki se je pojavil pri nestrinjanju z deli o Harryju Potterju v šolah, je bil neskladje s pogledi na svet. Toda ali je res tako hudo, če otroci spoznajo tudi drugačno kulturo in drugačno razmišljanje, kot je tisto, ki ga imajo starši? Glanzer je prepričan, da bi morali biti učitelji pozorni na to, ali predpisana literatura podpira ali napada določen pogled na svet. Sprašuje se, ali bi oprostili učitelju, ki bi zahteval od učencev, da preberejo serijo, ki temelji na krščanstvu, *Left Behind* Tima LaHayea in Jerryja Jenkinsa, z namenom, da bi spodbudili učence k branju. Prepričan je, da bi se nekrščanski starši odzvali podobno, kot bi se odzvali verniki na situacijo, kjer bi učitelj predpisal branje trilogije *Njegova temna tvar* Philipa Pullmana, avtorja, ki piše z namenom spodkopati temelje krščanskih verovanj (tako je povedal za *Washington Post*). Knjige, kjer so posamezni pogledi na svet podprti ali pa napadeni, bi morale pod drobnogled in postaviti bi se moralo vprašanje, kako se lahko take knjige uporabi v razredu, tudi če jih učenci radi berejo, je mnenja Glanzer. (Glanzer 2004, 59)

Sama se sprašujem, ali je res tako narobe, da se v razredu obravnava knjige, ki so v nasprotju z našim pogledom na svet. Konec koncev je v razredu več otrok in najbrž nimajo vsi istega

---

⁹ Skrajšana verzija.

prepričanja glede sveta okrog sebe. Če bi želeli, da bi imela dela, ki se jih obravnava pri pouku, sporočila, ki ustrezajo vsem, najbrž ne bi brali preveč kritičnih ali kontroverznih del. Na tak način se ne bi naučili kritičnega razmišljanja in sprejemanja drugače mislečih.

Glanzer se ne bi strinjal z mano, saj pravi, da si tisti, ki so zaskrbljeni zaradi cenzure, ne upajo priznati, da imajo knjige lahko vpliv, ki si ga ne želimo. Če knjigam, kot je na primer Harry Potter, priznavamo, da nam take zgodbe navadno ponudijo preproste moralne lekcije, ki jih lahko razumejo že otroci, potem ne bi smeli kar preprosto ovreči skrbi tistih staršev, ki mislijo, da imajo knjige neprimerno sporočilo. Knjigam bi morali priznati njihovo čudovito, vendar lahko tudi nevarno moč, je prepričan Glanzer. (Glanzer 2004, 59) Če cenimo moč Harryja Potterja ali kakšne druge kontroverzne literature, potem ne bi smeli braniti del na tak način, da zanikamo njihovo moč.

Kakšno rešitev torej predlaga Glanzer? Sam pravi, da bi morali tisti, ki branijo Harryja Potterja in ostale kontroverzne literature, preučiti pogled na svet, ki ga zagovarja knjiga in biti dosledno iskreni o moči, ki jo imajo knjige in o bistrumnosti otrok. Zdi se mu tudi normalno, da si učitelji v liberalnih, demokratičnih in javnih šolskih sistemih prizadevajo predvsem za pravico, to pa pomeni, da ne prevladuje samo en pogled na svet. V luči tega bi se morali vprašati, če knjiga eksplicitno zagovarja določen pogled na svet in ali knjiga izpostavlja določen pogled na svet ter ga napada. Če se kaj takega pojavi v knjigi, bi bilo potrebno premisliti o primerni starosti in o ravnovesju pogledov na svet. (Glanzer 2004, 60)

V delih o Harryju Potterju ni ne enega ne drugega. Čarovništvo in čarovnija sta ločena od pogleda na svet in od religije Wiccanov ter od zgodovinskega čarovništva. Rowlingova v delih ne predstavlja Wiccanskih religijskih praks ali čarovništva na splošno, niti ne napada raznih oblik tradicionalnih religijskih verovanj. Branja Harryja Potterja pri pouku ni potrebno zagovarjati z argumentom, da so otroci dovolj bistri, je prepričan Glanzer.

Knjige, ki promovirajo ali napadajo določen pogled na svet, bi morali obravnavati samo najstniki, ki so sposobni kritičnega mišljenja. Take knjige bi morali obravnavati v srednjih šolah in ne prej. Tudi takrat bi bilo potrebno usmerjati pozornost na dve stvari. Prvič, če knjiga izpostavi določeno skupino, raso ali pogled na svet in ga napada, bi morali učitelji določiti za branje delo, ki te skupine zagovarja. Drugič, če knjige le močno propagirajo določen pogled na svet, tudi če ne napadajo drugih, bi bilo prav, da se predstavi tudi druge

poglede. Enostranska liberalna izobrazba v literaturi v resnici ni liberalna, je subverzivno sovražna do drugega pogleda na svet. (Glanzer 2004, 60–61)

Z Glanzerjem pravzaprav nimava tako zelo drugačnega pogleda na cenzuro. Razlika je ta, da Glanzer pripisuje knjigam veliko moč in je zaradi tega mnenja, da je potrebno biti pri obravnavi in branju knjig pri pouku previden.

5 ZAKLJUČEK

Glavna tema magistrske naloge je prepletanje religije in popularne kulture. Menim, da sem z opisom primera pokazala, da trditve iz teorije držijo in da se religija in popularna kultura res prepletata, in kar je še pomembnejše, da ima lahko to prepletanje širše družbene posledice, kot bi bilo mogoče pričakovati na prvi pogled.

Prvo raziskovalno vprašanje je, *Zakaj hočejo kritiki knjig in filmov o Harryju Potterju prepovedati otrokom, da bi brali ali gledali filme o Harryju Potterju?* Več razlogov je, da kritiki nasprotujejo Harryju Potterju. Prvi razlog je ta, da verjamejo, da Harry Potter vsebuje okultna in satanistična sporočila ter da podpira religijo Wicce. Takšno razmišljanje je še posebej razširjeno med fundamentalističnimi protestanti. Čaranje je v preteklosti predstavljalo močno religijsko grožnjo krščanstvu. Čarovništvo ni bilo razumljeno kot poganska alternativa krščanstvu, ampak kot globoko izprijena krščanska doktrina, rituali in prakse. Za ljudi, ki verjamejo, da sta čarovništvo in kult satana resnični, magija v Harryju Potterju ne more biti enostavno razumljena kot le zabava in vsekakor ne le kot neškodljiva fantazija. Nasprotniki Harryja Potterja se torej bojijo, da bi se njihovi otroci začeli zanimati za čaranje in posledično za okultne in Wiccanske prakse. To ne bi bilo prav, saj so te prakse v njihovih očeh in v očeh boga greh. Nekateri nasprotniki zavzamejo manj ekstremno pozicijo in pravijo, da čarovništvo, okultno in satanizem, morda res ni vedno enako. Vseeno pa so prepričani, da čaranje ne pride nikoli od boga in je zaradi tega vedno zlonamerno. Abanes to s svojo izjavo lepo povzame: »Harry in ostali »dobri« liki enostavno uporabljajo eno vrsto grešnih obnašanj, da bi premagali drugo vrsto grešnih obnašanj.« (Abanes v Gemmill in Nexon 2007, 94) Torej ni prostora za dobre čarovnije, zato ker ima lahko vsa čarovnija, ki ni božji čudež, samo demonsko poreklo. Dejstvo, da Harry in njegovi prijatelji uporabljajo magijo za uničenje zlega nasprotnika, ni opravičljivo. (Gemmill in Nexon 2007, 94)

Drugi razlog, zaradi katerega nasprotujejo delom o Harryju Potterju, je neprimerno moralno sporočilo, ki ga dela imajo. Vsaj njihovo mnenje je tako. Kritiki vidijo Harryja, Rona in

Hermiono kot negativne vzornike za njihove otroke. Richard Abanes vzame pod drobnogled moralni relativizem v Rowlinginih delih in pravi, da sta: »Morala in etika v Rowlinginih domišljajskih zgodbah v najboljšem primeru nejasni, v najslabšem pa očitno nebiblični.« Harry velikokrat krši pravila in je redko kaznovan. Abanes pravi: »Raje kot da bi sledil tistemu, kar je prav (pravilom Bradavičarke), Harry pusti lastnim interesom in subjektivnim racionalizacijam, da determinirajo njegova dejanja.« (Abanes v Wagner 2003, 4)

Abanes pravi, da je trojno moralno sporočilo, ki ga Rowlingova predstavi v svojih likih, jasno. To sporočilo je po Abanesu naslednje: 1) pravila so postavljena, da se kršijo, če ne služijo interesom nekoga, 2) če se zdi, da ne obstaja dober razlog za spoštovanje pravil, teh ni potrebno spoštovati 3) laganje je uspešen in sprejemljiv način za doseganje želenega cilja. Abanes gre celo tako daleč, da trdi, da je ta moralni relativizem primerljiv z Wiccanskim prepričanjem, ki pravi: »Če nikomur ne škodiš, naredi kar moraš.« »Ali se Rowlingova zaveda ali ne, promovira čarovništvo (Wicco) v obliki etičnega in moralnega subjektivizma«, pravi Abanes. On potemtakem trdi, da je moralni relativizem, za katerega verjame, da je prisoten v zgodbah o Harryju Potterju, enak Wiccanskemu pogledu na svet. (Abanes v Wagner 2003, 5.) Ideja, da je ena največjih nevarnosti čarovništva subjektivna moralnost, se pojavlja konstantno v podobnih kritikah, saj sami verjamejo v absolutno moralo, ki temelji na njihovem razumevanju Svetega pisma. (Wagner 2003)

Tretji razlog, zakaj kritiki nasprotujejo Harryju Potterju, spada v širši družbeni kontekst in hkrati zajema tudi prejšnja dva razloga. V Združenih državah Amerike so bila dela Rowlingove potisnjena v bolj splošno soočenje med sekularizmom in religijskim tradicionalizmom, kjer je bila slednja pozicija najbolj vidno zastopana s strani Krščanske desnice. Člani Krščanske desnice se običajno vidijo, kot da so na udaru s strani kulturnih, družbenih in političnih sil, ki podpirajo sekularizem in zavračajo krščanstvo. Množični mediji, popularna kultura in izobraževalni sistem razumejo kot še posebej nevarne za spodkopavanje krščanskih vrednot in identitete. (Gemmell in Nexon 2007, 85)

Popularna kultura je na splošno pogosto izenačena s sekularno kulturo, ki ima nasprotujoč odnos s krščanstvom. Glede na ta vidik popularna kultura propagira pogled na svet, ki je drugačen od krščanskega in bi lahko povzročil resno duhovno škodo na otrocih. Večina konservativnih kritikov označi interakcijo med krščanstvom in mediji kot »duhovno vojno stanje.« (Park 2005) V delu z naslovom *Preparing Children for Spritual Battle*, avtor

pokritizira pozitivne ocene, ki jih je dobil Harry Potter s strani krščanskih voditeljev: »Zapomnite si, da je to duhovno vojno stanje. Sovražnik Boga se kot vedno močno bori, da bi osvojil srca in zvestobo naših otrok, da bi mu to uspelo uporablja vse mogoče visoko tehnološko orodje.« (Kjos v Park 2005, 17) Avtorja skrbi naraščanje kulturnih produktov, ki se ukvarjajo s poganstvom, za primere našteje Harryja Potterja, Sabino, najstniško čarovnico in Buffy, izganjalko vampirjev. To so zanj dokazi, ki potrjujejo njegovo tezo.

Vsi kritiki Harryja Potterja niso tako skrajni, vendar jih veliko govori o ideji desenzibilizacije. To naj bi pomenilo, da zaradi popularne kulture in medijev otroci postanejo neobčutljivi na »mračne stvari, bizarne stvari, na pravila in nasprotujejo ideji absolutnega dobrega in zlega« (Christian Answers for the New Age).

Čeprav se jim ne zdi tako eksplicitno nevaren kot čarovništvo in okultizem, fokus za zabavo v popularni kulturi povzroči, da otroci in odrasli ne razmišljajo. In vpliv medijev ima močne in dolgotrajne posledice nad dovzetnimi mladimi mislimi, kar se bo poznalo v obliki hudih duhovnih posledicah. Večina kritikov se strinja s tem, da so mediji, popularna kultura in zabava pogubni. (Park 2005, 18) Zavedajo se tudi, da bodo otrokom težko preprečili, da bi prišli v stik s popularno kulturo, zato je po njihovem mnenju pomembno, da jih dobro pripravijo na to »srečanje«. Kako bi se torej morali krščanski otroci spopasti s popularno kulturo? En način, ki ga predlagajo, je, da morajo biti pri uporabi medijev selektivni, da bi se lahko izognili slabim učinkom medijev. Pomembno je biti »selektiven glede tega, kaj pustimo v naš um, pa naj bo to svet iz knjig ali pa vizualne grafike iz filmov (Christian Answers for the New Age). Harry Potter je na seznamu tistega, česar ne bi smeli pustiti v naš um. »Moj primarni pomislek glede filma in zgodbe je zelo močna in osrednja tema čarovništva. Starše naprošam, naj uporabijo razsodnost glede tega filma.« (Christian Spotlight on the movies) Drugi predlagani način za spopad s popularno kulturo je »cepljenje«. Otroci morajo biti cepljeni, zato da so pripravljene na slabe učinke popularne kulture, saj ji ne morejo ubežati. Glede Harryja Potterja to pojasnijo takole: »Na tej točki je bitka s Harryjem Potterjem najbrž izguba časa, prav tako kot tudi nevarna poteza; tako kot zavrnitev cepiva za smrtonosno bolezen zaradi straha, da bi samo cepivo ubijalo.« (Appology to the World Ministries) Ideja cepljenja temelji na prepričanju, da se bodo otroci s trdnimi verskimi temelji uspešno spopadli s popularno kulturo brez kakršnih koli škodljivih vplivov. Trdni verski temelji pomenijo primerno uporabo bibličnega poučevanja v interakciji z mediji in popularno kulturo. Mediji in popularna kultura so videni kot arena, kjer se otroke uči uporabljati biblične nauke v

vsakdanjem življenju, tako da lahko z močno vero zgradijo temelje za ravnanje z »zlobno« popularno kulturo. (Park 2005, 18–20)

Vse to so razlogi, zakaj kritiki nasprotujejo Harryju Potterju.

Drugo raziskovalno vprašanje je: *Ali dela o Harryju Potterju vsebujejo religijske elemente?* Odgovor na to raziskovalno vprašanje je pritrdilen. Dela o Harryju Potterju vsebujejo religijske elemente. Toda pri razlagi teh religijskih elementov je potrebno biti previden. Kaj bi lahko spadalo pod religijske elemente v delih o Harryju Potterju, sem že napisala v poglavju Religija v Harryju Potterju. Če povzamem, nekateri prepoznajo v delih krščanske vrednote, kot so ljubezen, prijateljstvo in odpuščanje. Nekateri v delih najdejo krščanske elemente, tako v Harryju prepoznajo figuro Jezusa Kristusa. To so samo nekateri izmed primerov. Je pa potrebno pogledati tudi, kdo išče te religijske elemente v delih. Kristjani bodo najbrž našli veliko več krščanskih religijskih elementov kot neverniki. Kot smo videli, bodo elemente našli tudi tam, kjer jih najbrž sploh ni. Brez dvoma je Rowlingova iskala navdih in inspiracijo tudi v krščanski simboliki, prav tako kot jo je v britanski folklori in mitologiji in najbrž še marsikje drugje, toda koliko pomenijo ti religijski elementi? Že sama Rowlingova je zatrnila, da je bila zelo pozorna na to, da ne bi bile njene knjige preveč religijsko obarvane, še posebej je pazila na to, da ne bi ena religija imela premoč nad drugo. (Gibbs 2007) Leta 2007 je za revijo Time povedala, da ni načrtovala, da bi kogarkoli spreobrnila v krščanstvo. »Nisem hotela narediti tega, kar je naredil C. S. Lewis. Popolnoma mogoče je živeti zelo moralno življenje, brez da bi verjeli v boga in mislim da je popolnoma mogoče živeti življenje prepredeno s slabimi dejanji in verjeti v boga.« (Rowling v Gibbs 2007) Za citate iz Biblije, ki se nahajajo na grobovih Dumblederjevih in Harryjevih staršev, je povedala, da je logično, da bodo taki napisi na nagrobnikih, saj so knjige zelo britanske. (Adler 2007) Svetinje smrti se začne z dvema napisoma. Eden je last kvekerja Williama Penna, drugi pa je Ajshilova Daritev na grobu. »Res sem uživala ob izbiri teh citatov, eden je poganski, seveda, drugi pa je iz krščanske tradicije. Vse od knjige Dvorana skrivnosti sem vedela, da bom vstavila ta dva citata. Vedno sem vedela, da če jih bom lahko uporabila na začetku sedme knjige, potem sem konec oblikovala odlično. Če so bili primerni, potem sem šla v pravo smer. Meni ta dva citata povesta vse, resnično.« (Rowling v Adler 2007)

Moje mnenje je, da so vsi ti religijski elementi prisotni zato, da bi popestrili zgodbo in jo naredili še bolj privlačno. Nekaterih elementov ob branju knjig sploh nisem prepoznala kot

religijskih. V svojem diplomskem delu sem analizirala zgodbo, ki je bila prepletena s krščanskimi simboli. Kar sem na koncu ugotovila je bilo to, da so bili vsi tisti krščanski simboli prisotni samo zato, da bi popestrili zgodbo, saj se jim je krščanska simbolika zdela zabavna in fascinantna. Vendar ni imela globljega pomena. Tako se mi zdi tudi v tem primeru, še posebej zato, ker je tudi sama Rowlingova povedala, da ni hotela nikogar spreobračati v krščanstvo. Glavno temo knjige, izbrati tisto, kar je prav in ne kar je enostavno, se da razumeti kot krščansko, vendar zagotovo ne samo kot krščansko. Ta tema je univerzalna, aplicirati bi se jo dalo na skoraj vsako religijo na svetu in z njo se enostavno poistovetijo tudi nereligiozni. Moje mnenje na nek način potrjuje tudi dejstvo, da razen praznovanja božiča in velike noči in prisotnost duhovnika na Dumbledorjevem pogrebu in na Weasleyevi poroki, religijskih praks praktično ni prisotnih. Prav zaradi tega so knjige zelo pohvalili ateisti in sekularisti. Mika La Vaque-Manty iz liberalnega spletnega časopisa pravi, da religija nima nobene vloge v zgodbi. Ni cerkev, ni druga religijska institucija, nihče ne moli ali meditira in celo pogrebi niso religijski. (La Vaque-Manty 2005)

Koliko prisotni religijski elementi v delih v resnici pomenijo, je najbrž tudi odvisno od tega, kdo knjige bere. Meni, kot neverni (ateistki?), religijski elementi v delih ne pomenijo prav nič in ob branju knjig tudi ne čutim, da bi bila v knjigi skrita sporočila, ki bi me hotela prepričati, da je krščanstvo dobro. V liku Harryja nisem prepoznala Jezusa Kristusa niti za trenutek in vse tiste vrednote, kot so ljubezen in prijateljstvo, se mi zdijo pomembne, vendar jih ne povezujem z nobeno religijo. Verjetno pa je drugače z nekom, ki pripada krščanski veri in pozna zgodbe iz Biblije. Njemu ti religijski elementi najbrž pomenijo nekaj drugega kot meni in posledično jih tudi drugače interpretira.

Zadnje raziskovalno vprašanje se tiče popularne kulture kot religije. Ali so oboževalci Harryja Potterja že tako strastni oboževalci, da so oblikovali skupino, ki ima že določene poteze religije? Ali oboževalci Harryja Potterja ustanovljajo klube, skupine, v katerih uprizarjajo prizore iz knjig ali podobno in ali ponujajo članom poglede na svetovni nazor, ki je v skladu s tistim iz del o Harryju Potterju. Vprašanje je: *Ali lahko v popularnosti knjig in filmov o Harryju Potterju najdemo določene elemente religije?* Za odgovor na to vprašanje je najprej potrebno pogledati definicijo religije. Že v prvem poglavju sem se ustavila pri definicijah religije in opisala težave v zvezi z definicijami. Ker bom poskusila poiskati določene elemente religije v fenomenu Harryja Potterja, se mi zdi najboljše, da si izberem odprti tip definicije. Fenomen Harryja Potterja bom primerjala z Edwardsovimi lastnostmi religije.

Oboževalci Harryja Potterja so bili na dan izdaje knjig pripravljene čakati več ur v vrstah, da bi jih lahko takoj dobili v roke. Prav tako so bili pripravljene kampirati pred premiero zadnjega filma, le da bi za hip uzrli igralce in ustvarjalce filma, ter si seveda ogledali film. Toda ali lahko trdimo, da je Harry Potter za te oboževalce neke vrste religija? Poglejmo si, ali najdemo kakšne elemente religije.

Lastnosti religije, ki jih našteje Edwards, so verovanje v nadnaravna bitja, kompleksen pogled na svet, ki vsebuje razlago smisla človekovega življenja, vera v posmrtno življenje, moralni kodeks, verovanje, da ta moralni kodeks sankcionira superiorno bitje ali bitja, upoštevanje vprašanja zla (v svetu), teodiceja kot vprašanje smiselnosti trpljenja, molitev in rituali, sveti objekti in mesta, razodete resnice oziroma resnice, ki se jih šteje za razodete, izkustva kot npr. misticizem in strahospoštovanje, globoka in intenzivna skrb za nekaj, institucionalizirano družbeno deleženje nekaterih naštetih lastnosti itd. Od vseh teh lastnosti bi za fenomen Harryja Potterja lahko držale le tri lastnosti.

Prva je moralni kodeks. Rowlingova je večkrat ponovila, da je glavno sporočilo zgodbe to, da je potrebno izbrati, kar je prav in ne kar je enostavno in Harry, ki je glavni junak zgodbe, se ravna po tem načelu. Zgodbe obsojajo tudi predsodke in korupcijo. Druga lastnost, ki se jo najde tudi v zgodbah, je vera v posmrtno življenje. V zgodbi je del, kjer Hermiona pojasni Ronu in Harryju, da je duša nesmrtna. Tudi mrtvi ljudje se nekajkrat pojavijo, sicer nimajo telesa, le obliko nekdanjega telesa, toda če ne bi nekje po smrti obstajali, se ne bi mogli niti prikazati. Tretja je mogoče upoštevanje vprašanja zla (v svetu). Lord Mrlakenstein posestnika čisto zlo in njegovo iskanje nesmrtnosti je jasno označeno kot nedopustno. V Harryju Potterju je veliko nadnaravnih bitji, tako dobrih kot tudi slabih, vendar ne moremo trditi, da oboževalci Harryja Potterja verjamejo v nadnaravna bitja. Oboževalci se zavedajo, da so nadnaravna bitja v delih izmišljena, da so fantazijska bitja. Na internetu se pojavljajo vprašanja, ali so morakvarji resnični, ali je Mrlakenstein resničen ... vendar so odgovori vedno, da ni, pogosti so tudi sarkastični odgovori, ki se norčujejo iz tistega, ki je postavil tako vprašanje.

Tri lastnosti od trinajstih so premalo, da bi fenomen Harryja Potterja označili kot religijski fenomen. Oboževalci Harryja Potterja so sicer pripravljene čakati več ur na novo knjigo, razpravljajo o likih na forumih, na internetu se igrajo da so učenci ali učitelji na Bradavičarki, hodijo na konvencije in kupujejo računalniške igre na temo Harryja Potterja. Toda vse to je po mojem mnenju le zabava. Gre za način podaljševanje uživanja v nečem, kar je ljudem všeč. Potem ko je bila napisana še zadnja knjiga in predvajan še zadnji film, je potrebno poiskati

nove načine, da bi še naprej podoživljali zgodbe o Harryju Potterju. Mogoče bo vse to navdušenje uplahnilo čez nekaj let, ko zgodbe ne bodo več tako nove. Lahko pa se zgodi, da bo navdušenje z leti naraslo in bo baza oboževalcev še močnejša.

6 LITERATURA

About the Books: transcript of J.K. Rowling's live interview on Scholastic.com. *Scholastic.com*. Dostopno prek <http://www.accio-quote.org/articles/2000/1000-scholastic-chat.htm> (22. oktober 2012).

Adler, Shawn. 2007. 'Harry Potter' Author J.K. Rowling Opens Up About Books' Christian Imagery. *MTV*. Dostopno prek: <http://www.mtv.com/news/articles/1572107/jk-rowling-talks-about-christian-imagery.jhtml> (22. oktober 2012).

Amazing Harry Potter - Inspired Weddings. *Bridal Guide*. Dostopno prek: <http://www.bridalguide.com/blogs/bridal-buzz/harry-potter-theme-weddings> (24. oktober 2012).

American Library Assosiation. Dostopno prek: <http://www.ala.org/> (20. oktober 2012).

Ammerman, Nancy Tatom. 2007. *Everyday religion. Observing modern religious Lives*. New York: Oxford University Press.

Armstrong, Ari. 2011. *Religion In Harry Potter Revisited. Values of Harry Potter*. Dostopno prek: <http://www.valuesofharrypotter.com/potterreligion.html> (23. oktober 2012).

Band, Gary. 2007. Pastor removes Harry Potter book from school library. *WickedLocal*. Dostopno prek: <http://www.wickedlocal.com/wakefield/news/x1086964294#axzz2QvtbkjBB> (21. oktober 2012).

Bowyer, Jerry. 2007. Harry Potter and the Fire breathing Fundamentalists. *Townhall.com*. Dostopno prek: http://web.archive.org/web/20071023013056/http://townhall.com/Columnists/JerryBowyer/2007/08/02/harry_potter_and_the_fire_breathing_fundamentalists?page=full&comments=true (22. oktober 2012).

Chick, Jack. T. 2002. *The Nervous Witch*. *Chick Publications*. Dostopno prek: http://www.chick.com/reading/tracts/5012/5012_01.asp (17. oktober 2012).

Catholic church stands up for Harry Potter. 2003. *The Guardian*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/film/2003/feb/04/harrypotter.harrypotter> (20. oktober 2012).

Church House Publishing. Dostopno prek: <http://www.chpublishing.co.uk/feature.asp?id=2393594> (20. oktober 2012).

Cline, Austin. Christian Censorship of Harry Potter. *About Agnosticism / Atheism*. Dostopno prek: <http://atheism.about.com/od/harrypotter/a/censorship.htm> (21. oktober 2012).

--- Review: Looking for God in Harry Potter. *About Agnosticism / Atheism*. Dostopno prek: <http://atheism.about.com/od/bookreviews/fr/GodHarryPotter.htm> (20. oktober 2012).

Clark, Lynn Schofield. 2007. Why Study Popular Culture? Or, How to Build a Case for Your Thesis in a Religious Studies or Theology Department. V *Between sacred and profane. Researching religion and popular culture*, ur. Gordon Lynch, 5–20. London: I.B.Tauris.

Črnič, Aleš. 2001. Teorija in praksa definiranja religije. *Teorija in praksa* 37 (6): 1004–1016.

Dawkins, Richard. 2007. *Bog kot zabloda*. Ljubljana: Modrijan.

Drobnjak, Nina. 2009. *Religija v japonski popularni kulturi: primer Neon Genesis Evangelion*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Elliot, Belinda. Harry Potter: Harmless Christian Novel or Doorway to the Occult? *Cbn.com*. Dostopno prek: http://www.cbn.com/spirituallife/OnlineDiscipleship/HarryPotterControversy/elliott_RichardAbanes.aspx (17. oktober 2012).

Emirates ban Potter book. 2002. *BBC News*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/1816012.stm> (21. oktober 2012).

Entertainment's Top Moments. 2005. *EW.com*. Dostopno prek: <http://www.ew.com/ew/article/0,,1100001,00.html> (24. oktober 2012).

Fernandez, Colin. 2007. Christian teacher 'bans reading of Harry Potter witchcraft in class'. *Dailymail*. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-460791/Christian-teacher-bans-reading-Harry-Potter-witchcraft-class.html> (21. oktober 2012).

Fight for Harry Potter! *Kidspeak!* Dostopno prek: http://www.kidspeakonline.org/fighthp_zeeland.html (21. oktober 2012).

Flere, Sergej in Marko Kerševan. 1995. *Religija in (sodobna) družba. Uvod v sociologijo religije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Flood, Alison in Mark Brown. 2011. Harry Potter next chapter? Wizard website tells and sells all. *The Guardian*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/books/2011/jun/23/harry-potter-website-pottermore> (24. oktober 2012).

Forbes, David. 2005. Introduction. Finding religion in unexpected places. V *Religion and popular culture in Amerika*, ur. David Forbes in Jeffrey Mahan, 1–20. London: University of California Press.

Gemmill, Maria in Daniel H. Nexon. 2007. Children's Crusade. The Religious Politics of Harry. V *Harry Potter and International Relations*, ur. Daniel H. Nexon in Iver B. Neumann, 79–100. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Gibbs, Nancy. 2007. The Person of the Year Runner Up J.K. Rowling. *Time*. Dostopno prek: http://www.time.com/time/specials/2007/personoftheyear/article/0,28804,1690753_1695388_1695436,00.html (22. oktober 2012).

Glanzer, Perry L. 2004. In Defense of Harry... But Not His Defenders: Beyond Censorship to Justice. *The English Journal*. Dostopno prek: <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdfplus/4128982.pdf> (16. januar 2011).

Graham, Elaine. 2007. »What We Make of the World«: the Turn to 'Culture' in Theology and the Study of Religion. V *Between sacred and profane. Researching religion and popular culture*, ur. Gordon Lynch, 63–81. London: I.B.Tauris.

Greig, Geordie. 2006. There would be so much to tell her... *The Telegraph*. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1507438/There-would-be-so-much-to-tell-her...html> (16. oktober 2012).

Grossman, Lev. 2005. J.K. Rowling Hogwarts And All. *Time Magazine*. Dostopno prek: <http://www.accio-quote.org/articles/2005/0705-time-grossman.htm> (22. oktober 2012).

--- 2007. Who Dies in Harry Potter? God. *Time Magazine*. Dostopno prek: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1642885,00.html> (18. oktober 2012).

Gudgel, Mark. 2005. In Defense of Harry Potter. *Relevant*. Dostopno prek: <http://www.relevantmagazine.com/culture/film/features/3236-in-defense-of-harry-potter> (22. oktober 2012).

Harry Potter author JK Rowling pens new tale. 2007. *Couriermail.com.au*. Dostopno prek: <http://www.couriermail.com.au/entertainment-old/books-old/goodbye-harry-hello-beedle/story-e6freqkx-1111114786096> (22. oktober 2012).

Harry Potter Gets Vatican's Blessing? *Family life center international*. Dostopno prek: <http://www.familylifecenter.net/article.asp?artId=146> (20. oktober 2012).

Harry Potter's Israel launch pits wizard vs rabbis. 2007. *Reuters*. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2007/07/18/us-arts-potter-israel-idUSL1893019220070718> (20. oktober 2012).

Harvey, Linda. 2007. Christian parents: Stop trusting Harry Potter. *WND Commentary*. Dostopno prek: <http://www.wnd.com/2007/10/44175/> (22. oktober 2012).

J.K. Rowling a Satanist? 2002. *Truth or fiction*. Dostopno prek: <http://www.truthorfiction.com/rumors/j/jkrowlings.htm#.UW7iL7W-2So> (17. oktober 2012).

J.K. Rowling at Carnegie Hall Reveals Dumbledore is Gay; Neville Marries Hannah Abbot, and Much More. 2007. *The Leaky Cauldron*. Dostopno prek: <http://www.the-leaky-cauldron.org/2007/10/20/j-k-rowling-at-carnegie-hall-reveals-dumbledore-is-gay-neville-marries-hannah-abbott-and-scores-more> (22. oktober 2012).

J.K. Rowling under fire from USBible belt after outing Dumbledore as gay. 2007. *MailOnline*. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-490261/JK-Rowling-US-Bible-belt-outing-Dumbledore-gay.html> (22. oktober 2012).

Jackson, Patrick Thaddeus in Peter Mandaville. 2007. Glocal Hero: Harry Potter Abroad. V *Harry Potter and International Relations*, ur. Daniel H. Nexon in Iver B. Neumann, 45–59. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Jelenc, Ajda. 2004. *Sodobno čarovništvo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kalinowski, Tess. 2006. Durham won't restrict access to book; Kids' stories on Mideast conflict deemed appropriate Same board temporarily exiled Potter series for witchcraft. *Archive.org*. Dostopno prek: <http://web.archive.org/web/20071022152320/http://www.cjc.ca/ptemplate.php?action=itn&Story=1708> (22. oktober 2012).

Keating, Raymon J. 2007. Harry Potter and the Christian allegory. *Newsday*. Dostopno prek: <http://www.newsday.com/columnists/other-columnists/harry-potter-and-the-christian-allegory-1.529773> (22. oktober 2012).

Kirch, Claire. 2011. Harry Potter and the Muggle Quest for More. *Publisher Weekly*. Dostopno prek: <http://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-industry-news/article/48224-harry-potter-and-the-muggle-quest-for-more.html> (24. oktober 2012).

Kopel, Dave. 2003. Deconstructing Rowling. *Dave Kopel*. Dostopno prek: <http://www.davekopel.com/NRO/2003/Deconstructing-Rowling.htm> (22. oktober 2012).

Kurtz, Holly. 1999. Harry Potter expelled from school. *Censur*. Dostopno prek: http://www.cesnur.org/recens/potter_06.htm (17. oktober 2012).

Komschlies, Jacqui. 2000. Matters of Opinion: The Perrils of Harry Potter. *Christianity Today*. Dostopno prek: <http://www.ctlibrary.com/ct/2000/october23/34.113.html> (17. oktober 2012).

Last, Jeremy. 2005. Is Harry Potter Jewish? *Y Net News*. Dostopno prek: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3070468,00.html> (20. oktober 2012).

LaVaque-Manty, Mika. 2005. J.K. Rowling's modern world. *Left2Right*. Dostopno prek: http://left2right.typepad.com/main/2005/07/j_k_rowlings_mo.html (18. oktober 2012).

Leviev-Sawyer, Clive. 2004. Bulgarian church warns against the spell of Harry Potter". *Ecumenica News International*. Dostopno prek: <http://www.eni.ch/articles/display.shtml?04-0394> (20. oktober 2012).

Lynch, Gordon. 2007. What is this 'Religion' in the Study of Religion and Popular Culture? *V Between sacred and profane. Researching religion and popular culture*, ur. Gordon Lynch, 125–142. London: I.B.Tauris.

Mahn, Jeffrey H. 2007. Reflections on the Past and Future of the Study of Religion and Popular Culture. V *Between sacred and profane. Researching religion and popular culture*, ur. Gordon Lynch, 47–62. London: I.B.Tauris.

McGuire, Meredith B. 1992. *Religion. The Social Context*. Wadsworth. Belmont.

McLean, Gareth. 2001. Hogwarts and all. *The Guardian*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/film/2001/oct/19/harrypotter.harrypotter> (20. oktober 2012).

Miller, Lisa. 2007. Christ-like. *Newsweek*. Dostopno prek: <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2007/08/05/beliefwatch-christ-like.html> (22. oktober 2012).

Mitchell, Jolyon. 2007. Questioning Media and Religion. V *Between sacred and profane. Researching religion and popular culture*, ur. Gordon Lynch, 34–46. London: I.B.Tauris.

Middlebrook, Libby. 2000. It's wizard: Harry Potter's spells can be spoken in class. *The New Zealand Herald*. Dostopno prek: http://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=146558 (20. oktober 2012).

Morris, Linda. 2006. Devil in the detail: Vatican exorcises Harry Potter. *The Sydney Morning Herald*. Dostopno prek: <http://www.smh.com.au/news/books/devil-in-the-detail-vatican-exorcises-harry-potter/2006/08/31/1156817034534.html> (20. oktober 2012).

Mother who fought against Harry Potter books finds new calling. 2007. *The Associated Press*. Dostopno prek: <http://www.accessnorthga.com/detail.php?n=87224&c=10> (21. oktober 2012).

Mudhar, Raju. 2007. Outing Dumbledore sparks fierce debate. *The Star*. Dostopno prek: http://www.thestar.com/entertainment/books/2007/10/23/outing_dumbledore_sparks_fierce_debate.html (22. oktober 2012).

Mugglecast. Dostopno prek: <http://www.mugglenet.com/mugglecast/> (24. oktober 2012).

Mugglenet. Dostopno prek: <http://www.mugglenet.com/> (24. oktober 2012).

Norris, Pippa in Ronald Inglehart. 2004. *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge; New York. Cambridge University Press.

Olsen, Ted. 1999. Opinion Roundup: Positive About Potter. *Censur*. Dostopno prek: http://www.cesnur.org/recens/potter_010.htm (17. oktober 2012).

Osmond, Donny & Marie. Interview of J.K. Rowling. Donny & Marie Show (*ABC*), November 1999. Transcript. 1999. *Accio Quote*. Dostopno prek: <http://www.accio-quote.org/articles/1999/1199-osmonds.html> (21. oktober 2012).

Plahuta Simič, Valentina. 2011. Nocoj premiera zadnjega filma o Harryu Potterju. *Delo*, leto 53 št.155.

Pope Opposes Harry Potter Novels - Signed Letters from Cardinal Ratzinger Now Online. 2005. *lifeSiteNews.com*. Dostopno prek: <http://www.lifesitenews.com/news/archive//ldn/2005/jul/05071301> (20. oktober 2012).

Pope sticks up for Potter books. 2003. BBC Newsround. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/cbbcnews/hi/world/newsid_2722000/2722445.stm (20. oktober 2012).

Pell, George. 2007. Harry Potter and the Christians. *Sydneycatholics.org*. Dostopno prek: http://www.sydneycatholic.org/people/archbishop/stc/2007/2007923_1585.shtml (20. oktober 2012).

Phan, Katherine T. 2008. Vatican slams Harry Potter as 'wrong kind of hero'. *Christian today*. Dostopno prek: <http://www.christiantoday.com/article/vatican.slams.harry.potter.as.wrong.kind.of.hero/16236.htm> (21. oktober 2012).

Reassessments: Dumbledore comes out in the world. 2007. *The Sydney Morning Herald*. Dostopno prek: http://blogs.smh.com.au/sit/archives/2007/10/reassessments_dumbledore_comes.html (22. oktober 2012).

Robinson B.A. 2000a. Reviews of the video by Jeremiah Films: »Harry Potter: Witchcraft Repackaged«. *Religious Tolerance*. Dostopno prek: <http://www.religioustolerance.org/potter9.htm> (22. oktober 2012).

--- 2000b. Are all witches equal? Six types of Witchcraft. *Religious Tolerance*. Dostopno prek: http://www.religioustolerance.org/wic_pott2.htm#so (22. oktober 2012).

--- 2000c. The Harry Potter books. Negative reviews by conservative Christians. *Religious Tolerance*. Dostopno prek: <http://www.religioustolerance.org/potter2.htm> (22. oktober 2012).

Rowling J.K. 2008. *Harry Potter. Svetinje smrti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Rowling 'makes £5 every second'. *BBC News*. 2008. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/7649962.stm> (16. oktober 2012).

Sacks, Jonathan. 2007. Harry Potter could teach adults how to grow up, too. *The Times*. Dostopno prek: <http://www.thetimes.co.uk/tto/faith/article2098536.ece> (20. oktober 2012).

'Satanic' Harry Potter books burnt. 2001. *BBC News*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/1735623.stm> (21. oktober 2012).

Schoefer, Christine. 2000. Harry Potter's girl trouble. *Salon*. Dostopno prek: <http://www.salon.com/2000/01/13/potter/> (22. oktober 2012).

School bans Harry Potter. 2000. *BBC News*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/693779.stm (21. oktober 2012).

Smith, Ben. 2007. Next installment of mom vs. Potter set for Gwinnett court. *Archive.org*. Dostopno prek: <http://web.archive.org/web/20070601155533/http://www.ajc.com/metro/content/metro/gwinnett/stories/2007/05/28/0529metPOTTER.html> (21. oktober 2012).

Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Snopes. 2000. Harry Potter. Dostopno prek: <http://www.snopes.com/humor/iftrue/potter.asp> (17. oktober 2012).

Storey, John. 2006. *Teoria Culturale e cultura popolare*. Rim: Armando editore.

Squires, Nick. 2009. Harry Potter and the incredibly positive review from the official Vatican paper. *Independent.ie*. dostopno prek: <http://www.independent.ie/woman/celeb-news/harry-potter-and-the-incredibly-positive-review-from-the-official-vatican-paper-26550978.html> (20. oktober 2012).

The Leaky Cauldron.org. Dostopno prek: <http://www.the-leaky-cauldron.org/> (24. oktober 2012).

Thompson, Susan. 2008. "Business big shot: Harry Potter author JK Rowling". *The Times*. Dostopno prek: <https://login.thetimes.co.uk/?gotoUrl=http%3A%2F%2Fwww.thetimes.co.uk%2Fto%2Fbusiness%2Fmoversshakers%2F> (16. oktober 2012).

Toronto Press Conference, Canadian Broadcasting Corporation, 22 October 2007. 2007. *Accio Quote*. Dostopno prek: <http://www.accio-quote.org/articles/2007/1022-torontopressconf.html> (22. oktober 2012).

Towns, Ann in Bahar Rumelili. 2007. Foreign Yet Familiar. International Politics and the Reception of Potter in Turkey and Sweden. V *Harry Potter and International Relations*, ur. Daniel H. Nexon in Iver B. Neumann, 61–77. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Tucker, Ernest. 1999. No end in sight for Pottermania. *Chicago Sun-Times*. Dostopno prek: <http://www.accio-quote.org/articles/1999/1099-chictimes-tucker.html> (24. november 2012).

Tumminio, Danielle. 2007. Harry Potter and Christian Theology. *The Huffington Post*. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/danielle-tumminio/harry-potter-christian-theology_b_892499.html (23. oktober 2012).

United States Conference of Catholic Bishops. Dostopno prek: <http://old.usccb.org/movies/h/harrypotterandthesorcerersstone.shtml> (20. oktober 2012).

Vallely, Paul. 2000. Faith & Reason: Harry Potter and a theology lesson for adults ; Church schools which want to ban books on wizards make a fundamental error about how children learn. *The Independent*. Dostopno prek: <http://www.highbeam.com/doc/1P2-5064742.html> (21. oktober 2012).

Van Gilder Cook, Sonia. 2011. 'Pottermore' Secrets Revealed: J.K. Rowling's New Site is E-Book Meets Interactive World. *Time*. Dostopno prek: <http://newsfeed.time.com/2011/06/23/pottermore-secrets-revealed-j-k-rowlings-new-site-is-e-book-meets-interactive-world/> (24. oktober 2012).

Vonhögen, Roderick. 2005. Speak of the Devil... *Archive.org*. Dostopno prek: http://web.archive.org/web/20050716231953/http://catholicinsider.com/scripts/hp_transcript.php (20. oktober 2012).

Wagner, Rachel. 2003. Bewitching the Box Office: Harry Potter and Religious Controversy. *Journal of Religion and Film*. Dostopno prek: <http://www.unomaha.edu/jrf/Vol7No2/bewitching.htm> (9. december 2010).

Weiss, Jeffrey. 2007. Christian themes abound in Potter. *Dallas News*. Dostopno prek: http://web.archive.org/web/20070826120632/http://www.dallasnews.com/sharedcontent/dws/dn/opinion/viewpoints/stories/DN-weiss_28edi.ART.State.Edition1.2758dd6.html (22. oktober 2012).

Wikipedia, prosta enciklopedija. 2012. *Podcast*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Podcast> (27. oktober 2012).

Wooden, Cindy. 2008. Writers in Vatican newspaper debate lessons of Harry Potter novels. *Catholic News Service*. Dostopno prek: <http://www.catholicnews.com/data/stories/cns/0800250.htm> (20. oktober 2012).

Wyman, Max. 2000. 'You can lead a fool to a book but you can't make them think': Author has frank words for the religious right. *The Vancouver Sun*. Dostopno prek: <http://www.accio-quote.org/articles/2000/1000-vancouver-sun-wyman.htm> (22. oktober 2012).